La Festa de Treball (1977-1982). Una aproximació històrica al PSUC i a les emocions polítiques

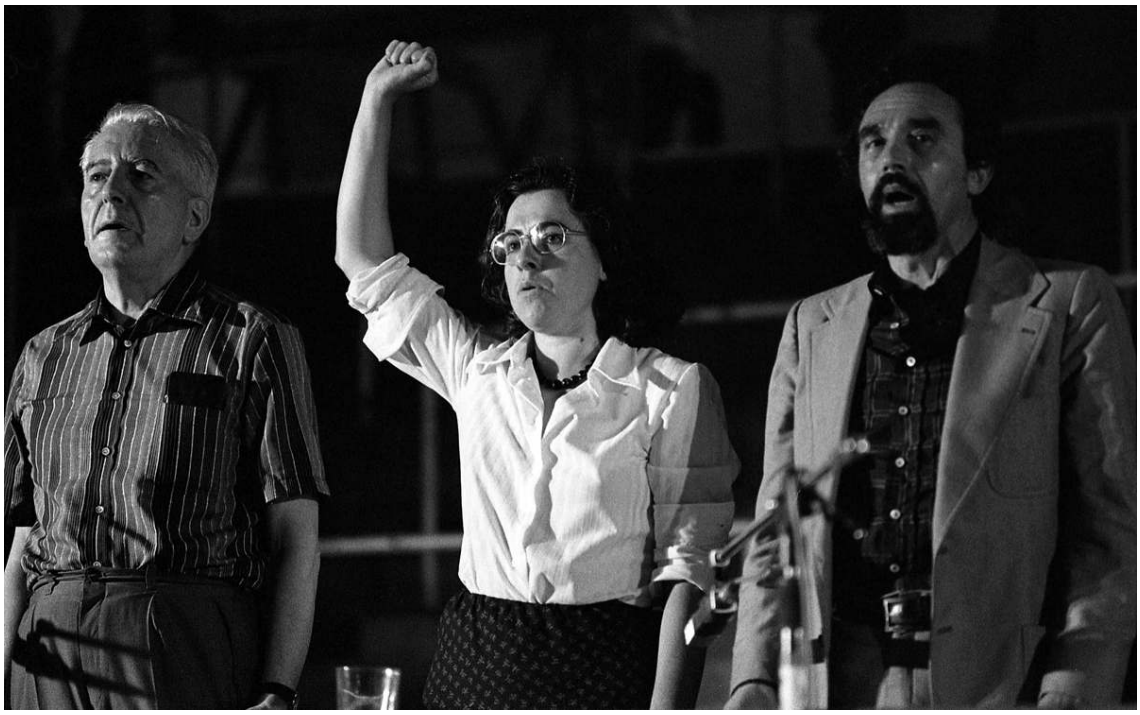

Gregorio López Raimundo, Dolors Calvet i Antoni Gutiérrez Díaz en el míting en el Palau d'Esports de Barcelona el 9 maig de 1977 després de la legalització del PSUC. Fotografia de Manel Armengol.

Treball Final de Màster

Alumne: Pau Baraldés Ribas

Tutor: Lluís Ferran Toledano González

Curs acadèmic: 2018-2019

Universitat Autònoma de Barcelona

Máster Interuniversitari en Història Contemporània

La Festa de Treball (1977-1982). Una aproximació històrica al PSUC i a les emocions polítiques

RESUM: *La Festa de Treball, organitzada anualment pel Partit Socialista Unificat de Catalunya entre 1977-1990, aplegava a una multitud de persones entorn d'un projecte socialista i democràtic. L'objectiu d'aquest treball consisteix en a través del material disponible en arxius, fonts orals i la bibliografia, reconstruir les emocions i voluntats de les esquerres a Catalunya després del franquisme. A més a més, es vol relacionar i analitzar amb l'auge i caiguda del PSUC en la nova societat democràtica. Com a elements d'estudi, el present treball també aborda qüestions com la història cultural, les emocions, els significants polítics i el procés de transició cap a un règim democràtic.*

PARAULES CLAU: *PSUC, Festa de Treball, Història cultural, Cultura Política, Emocions, Transició espanyola.*

La Festa de Treball (1977-1982). An historical approach to PSUC and the political emotions.

ABSTRACT: *La Festa de Treball, organized annually by the Unified Socialist Party of Catalonia (PSUC) between 1977 and 1990, gathered a crowd of people around a socialist and democratic project. The objective of this study consists in the reconstruction, through the available material in archives, oral sources and bibliography, of the emotions and the will of the left-wing after the francoism. Furthermore, the Festa del Treball is to be related with the rise and downfall of the PSUC in the new democratic society. As study elements, the present work also approaches other questions like cultural studies, emotions, political meanings and the process of transition towards a democratic regime.*

KEYWORDS: *PSUC, Festa de Treball, Cultural History, Political Culture, Emotions, Spanish transition to democracy.*

SUMARI

1. Introducció, objectius del treball i justificació 3
2. Estat de la qüestió 8
3. Marc teòric 13
   3. 1. Un apropament a la cultura i als estudis culturals 13
   3. 2. La historiografia sobre les emocions i les passions polítiques 16
4. El PSUC: origen, context i desenvolupament 22
   4. 1. Alguns apunts de la història del PSUC 22
   4. 2. L'eurocomunisme, el Partit Comunista Italià (PCI) i la nova esquerra 25
   4. 3. El procés de Transició i l'origen de la Festa de Treball 30
5. La Festa de Treball: amb el poble per canviar les coses 36
   5. 1. Venim de lluny i anem més lluny encara. La Festa de 1977 36
   5. 2. Amb la veu de tots i els primers desencisos. La Festa de 1978 40
   5. 3. Vine amb nosaltres a canviar la vida. La Festa de 1979 43
   5. 4. Rock and Roll i PSUC. La Festa de 1980 48
   5. 5. Donem una oportunitat a la pau. El V Congrés i la Festa de 1981 52
   5. 6. El trencament del PSUC i el VI Congrés, la fi d'una època. La Festa de 1982 60
6. Balanç final i conclusions 65
7. Fonts i bibliografia 72
8. Annexos 78

1. Introducció, objectius del treball i justificació

La Festa de Treball va ser la realització d'un seguit de concentracions, mítings, xerrades, exposicions, concerts musicals i altres espectacles celebrats anualment al setembre, entre 1977-1990 durant catorze anys. Estava dirigit i organitzat pels militants i simpatitzants del Partit Socialista Unificat de Catalunya (PSUC) i més endavant, per Iniciativa per Catalunya Verds (ICV) de l'any 1991 fins a 1998. Aquest aplegament tingué lloc inicialment al recinte de Montjuïc i més tard al Sot del Migdia a Barcelona i comptà amb una assistència multitudinària. El sorgiment d'aquest acte va ser l'adaptació de les festes que els altres partits comunistes europeus coordinaven en els seus respectius països. La Festa de Treball també s'inspirava en la tradició de les festes populars i balls de barris de Catalunya. La seva intenció original era fer-se present i incidir en la vida social i cultural de la població, a la vegada que era una possibilitat de guanyar ingressos i afiliats. Era també una manera de visualitzar el suport a les lluites socials i internacionals i l'apropament als partits germans[1].

La festa de *l'Humanité* dels comunistes francesos potser fou la representació més notòria celebrada des de 1930. En aquest esdeveniment, el Partit Comunista Francès aspirava a crear un ambient de germanor entre els participants, de comunió i de "solidaritat proletària". Al seu torn, remarcava el component de reivindicació política i de memòria col·lectiva. També existien *l'Unità* dels comunistes italians des de 1951 i *Avante!* dels comunistes portuguesos des de 1976. Aquestes festes eren dites així perquè eren el nom dels òrgans de premsa de les seves respectives organitzacions. El Partit Comunista d'Espanya (PCE) prepararia paral·lelament a Torrelodones (Madrid) i posteriorment a la Casa del Campo la festa del *Mundo Obrero* des de la seva legalització l'any 1977. Amb l'escissió d'una part del PSUC en el Partit Comunista de Catalunya (PCC) l'any 1982, aquesta agrupació també constituiria la seva festa amb el nom del seu òrgan de premsa: *Avant*, precisament a Montjuïc i posteriorment al Parc Central de Poble Nou fins a l'any 2012.

En el cas català, *Treball* era la publicació oficial del partit que més que ser un diari polític s'havia convertit durant la dictadura en un símbol de la resistència antifranquista i catalanista. Publicat des de 1936 i mantingut ininterrompudament tret

[1] Batista, Antoni (25/07/1977): «La Festa de Treball. 17 i 18 de setembre al Parc de Montjuïc. Una manifestació cívico-político-cultural». *Treball*. Núm. 491.

d'algunes ocasions puntuals, era dels pocs testimonis en llengua catalana que oferia una realitat contrària al règim[2]. L'estructura política del PSUC destinava molts recursos en la confecció i distribució d'exemplars. Durant el règim de Franco, el fet de llegir, posseir o distribuir algun número era motiu de delicte. Per a moltes persones desafectes amb el règim, la circulació d'aquesta literatura clandestina era una manera de conèixer una realitat diferent que la dictadura no oferia i apropar-se a l'oposició. *Treball* i altres publicacions editades pel PSUC com *Nous Horitzons* foren la veu i la part visible de l'organització durant aquesta etapa. Van ser de notable transcendència política en democràcia i el mirall de molts intel·lectuals i dirigents polítics.

El PSUC com s'ha dit i tractat de forma considerable per la historiografia, va ser el partit cabdal de l'oposició del darrer franquisme a Catalunya i dels primers anys de la Transició. Fou capaç d'articular a sectors importants de la societat (no estrictament comunistes i treballadors) i construir un discurs hegemònic entorn d'ell. El PSUC més enllà de ser el partit referent dels individus d'esquerres, sindicats, organitzacions i partits que hi orbitaven, significava la possibilitat de canvi democràtic, d'acabar amb el franquisme i d'obrir un nou projecte històric. El PSUC va establir un vincle emocional directe i molt fort amb la societat civil catalana i també amb gran part dels immigrants castellanoparlants. Representava en gran manera aquells valors oblidats i perseguits pel règim franquista de la II República, el moviment obrer tradicional, el socialisme i el catalanisme. Per a molts militants i simpatitzants, el PSUC més que un partit, era un estat d'ànim. Pels seus integrants van ser uns anys intensos de la seva vida, d'experiència i de formació política i personal. És palpable en l'educació cívica de moltes persones que han ocupat posicions destacades en política, el món cultural i la universitat, sent el PSUC una escola de quadres i d'experiències personals pels seus militants[3].

---

[2] Sempere Carreras, Joaquim (2016): «El "treball" clandestí des de dintre». *Nous Horitzons*. Núm. 213. pp. 152-154.

[3] Alguns autors i obres destacables sobre la història i trajectòria del PSUC són: Cebrián i Serret, Carme (1997): *Estimat PSUC*. Empúries. Barcelona.
Molinero, Carme i Pere Ysàs (2010): *Els anys del PSUC. El partit de l'antifranquisme (1956-1981).* L'Avenç. Barcelona.
Pala, Giame (2011): *El PSUC. L'antifranquisme i la política d'aliances a Catalunya (1956- 1977).* Editorial Base. Barcelona.
Franch Massó, Pau (2015): *Memòria oral del PSUC a través d'entrevistes amb les i els seus protagonistes*. Fundació Nous Horitzons. Barcelona.
Batista, Antoni (2016): *A la caça del PSUC*. Pòrtic. Barcelona.

El present estudi té com a objectiu l'anàlisi i el tractament de la Festa de Treball des d'un vessant cultural. Aspiro a explicar la història de l'organització des d'una altra perspectiva, entrant en detall d'alguns aspectes que no s'expliquen en altres visions. Diversos motius m'han dut a fer aquest treball: la meva inclinació en la història cultural i intel·lectual i aprofundir en la identitat del socialisme com a ideologia universal. Penso que l'interès d'aquest Treball de Fi de Màster és la recuperació i la reflexió entorn del que va ser un dels esdeveniments de masses més importants durant la Transició a la democràcia a Catalunya. Amb aquesta memòria, pretenc oferir o ampliar una perspectiva poc coneguda del PSUC i dels seus integrants, més enllà de la visió política i institucional que ja es coneix. Un dels altres objectius és presentar una història emocional del socialisme i del PSUC a través de la Festa de Treball. Però a part d'incidir en l'àmbit ideològic i emocional, vull recuperar i analitzar com era la cultura del postfranquisme i com es materialitzava. Les actuacions i la participació d'artistes diversos en la Festa de Treball pot il·lustrar-ho. La finalitat d'aquest treball és doble: aprofundir en la cultura política del socialisme i en conèixer l'ambient cultural, social i polític al voltant del PSUC durant la Transició.

Algunes vegades la història política i social deixa de banda alguns elements que queden fora del seu àmbit, passant molt per a sobre els components que estrictament no hi formen part. La cultura malgrat que ha tingut una visió d'element secundari i poc rellevant per part d'una concepció més ortodoxa en les ciències socials, és un element de primer ordre en els canvis de mentalitat en la història. Tot i això, hi ha molts estudis d'història política (especialment en aquestes últimes dècades) que inclouen l'element cultural i ideològic. Es tracta d'una discussió intel·lectual molt àmplia i que ha estat objecte de molts estudis, alguns d'ells, els senyalo en el marc teòric del treball.

Un bon exemple d'estudi (entre d'altres) que aporta una visió cultural als fets, és el llibre de Ferran Gallego (2001) *De Múnich a Auschwitz*. En aquest assaig apareix com una de les idees principals la descripció i l'anàlisi de la identitat del feixisme. De forma resumida, Gallego planteja que el feixisme alemany no va ser únicament una ideologia, un programa polític, un corpus teòric, unes figures de lideratge o unes organitzacions concretes. El feixisme, a part del que he mencionat, també destil·là un fort sentiment de comunitat i un seguit de símbols i elements culturals. Aquest repertori cultural va fer que els seus seguidors s'identifiquessin i es diferenciessin dels no feixistes. Sense treure importància a la part intel·lectual i teòrica, el feixisme (com la

gran majoria de moviments polítics) va operar en dos espais diferents: en el polític i en el simbòlic, participant en l'imaginari col·lectiu i emocional dels individus[4].

A partir d'aquesta concepció de la política i de la identitat feixista, podem extrapolar aquesta tesi a les altres ideologies amb totes les precaucions teòriques. Les cultures polítiques i les seves ramificacions acostumen a tenir aquest doble component: polític i simbòlic (sobre cultura política i els elements simbòlics i emocionals ho desenvolupo en l'apartat tercer del treball, de moment faig un breu esbós i presentació d'aquestes idees). No hem d'oblidar que molts discursos es basen en la retòrica i en la memòria col·lectiva. La impressió, el risc, el victimisme, el record, l'odi i l'exaltació dels sentiments són recursos retòrics i lingüístics que encara s'utilitzen i no en són nous. Els actes oficials, el calendari i les commemoracions són una forma simbòlica de fer política molt evident[5]. El vocabulari i les proclames guarden sempre un factor emocional, moltes vegades busquen commoure i debilitar als arguments dels adversaris sense utilitzar raonaments lògics o massa ben elaborats, això moltes vegades s'ha vist o anomenat com demagògia. Encara que s'intenta que la política sigui de gestió neutral i racional, pot adquirir aquest component apassionat i bel·licista en determinats moments. En les ideologies, malgrat ser sistemes de pensament secular, de vegades emergeixen alguns valors que ens poden recordar a la religió, sobretot pel que fa a les organitzacions que obertament es consideren revolucionàries i tenen idees de caràcter extremista.

Els processos de polititzacció a gran escala rarament provenen a partir de l'estudi i la formació, la gran majoria són per la percepció individual i/o col·lectiva d'una situació històrica vista com a injusta, d'un sentiment d'inferioritat i/o identitat que es pot canalitzar de maneres diferents[6]. Que un individu passi a ser feixista o comunista moltes vegades ho determina la seva trajectòria i l'experiència vital més enllà que hagi llegit a Karl Marx. Algunes vegades ho són per herència familiar o per oposició a l'adversari[7]. Una ideologia aporta la calor i l'esperança en un projecte, té un destí i una guia per

[4] Cruz, Rafael (1997): «La cultura regresa al primer plano». Manuel Pérez Ledesma i Rafael Cruz Martínez (coord.): *Cultura y movilización en la España contemporánea*. Alianza. Madrid.

[5] El número 51 de la Revista *Ayer* està dedicat als dies festius d'Espanya i planteja algunes d'aquestes qüestions mencionades: https://dialnet.unirioja.es/ejemplar/82907

[6] Sara Hidalgo García de Orellán en el seu estudi sobre el moviment obrer a Biscaia *Emociones obreras, política socialista* (2018) analitza els processos de participació i polititzacció dels miners bascos.

[7] Forti, Steven (2016): «Vanguardia, rebeldía y fascismo. Curzio Malaparte y Pierre Drieu La Rochelle». Francisco Cobo Romero, Claudio Hernández Burgos, Miguel Ángel del Arco Blanco (coord.): *Fascismo y modernismo: política y cultura en la Europa entreguerras (1918-1945)*. Editorial Comares. Granada. pp. 239-260.

arribar a aquest horitzó futur. La política en aquest sentit adopta una percepció d'èpica i de lluita, on l'individu polititzat, conscient en el seu paper històric és capaç de donar la seva vida per una causa que ell considera justa[8]. Sense entrar en valoracions subjectives i opinions, en l'afiliació en el PSUC i en altres organitzacions comunistes i revolucionàries de l'època, existia o era latent una concepció militant de sacrifici i d'apostolat. Molts integrants dedicaven els seus esforços en pro d'unes idees que defensaven en el terreny personal i col·lectiu[9].

Per finalitzar aquest punt, la realització d'aquest treball no hauria estat possible sense l'ajuda de diverses persones. En primer lloc, vull agrair al meu tutor Lluís Ferran Toledano per la seva direcció i les seves valoracions crítiques per millorar en la recerca i l'anàlisi històric. També agreixo al professor Francisco Fuster de l'assignatura del Curso en Red qui m'ha assessorat i m'ha recomanat algunes lectures d'història cultural. Dono les gràcies als testimonis que han estat disposats a donar-me un cop de mà i explicar-me les seves impressions sobre la militància en el PSUC durant el final del franquisme i la Transició a la democràcia. La seva informació ha estat molt valuosa per poder entendre en primera persona que va significar un canvi tan transcendent per a tota una generació.

[8] Sobre la deriva violenta i totalitària de la política en el segle XX, destaco alguns llibres i autors: Camus, Albert (1951): *L'home rebel*, Fanon, Frantz (1961): *Els condemnats de la terra*, Marcuse, Herbert (1968), *El final de la utopia*.

[9] Laiz Castro, Consuelo (1995): *La Lucha final: los partidos de la izquierda radical durante la transición española*. Los Libros de la catarata. Madrid.

2. Estat de la qüestió

En aquest punt enumeraré algunes obres que crec que per la seva temàtica i transcendència en la matèria, serveixen per a fer un estat crític de la qüestió del treball i són fonts importants a tenir en compte. Encara que em centro en els anys de la Transició i l'inici de la democràcia (normalment compresos entre 1977-1982), citaré algunes obres situades anteriorment en la cronologia i també sobre la història del Partit Comunista d'Espanya, del PSUC i del moviment comunista internacional el segle XX. En la història del PSUC distingeixo les següents etapes: (1) Fundació i Guerra Civil, (2) Exili i primer franquisme, (3) Reconciliació Nacional (1956) i segon franquisme, (4) Procés de Transició i democràcia, (5) V Congrés (1981) i epíleg. Intentaré exposar aquella bibliografia més significativa sobre cada fase, de manera que pugui servir de forma introductòria i com apropament a la matèria, encara que per l'objecte del treball em centro en les dues últimes parts. Moltes obres tracten diversos períodes compresos en aquest esquema, de manera que engloben diverses fases i cal tenir-ho en compte.

Sobre la primera etapa en el desenvolupament de la Guerra Civil i el paper del PSUC com a força política vinculada al govern republicà hi ha nombrosa bibliografia al respecte. Josep Puigsech i José Luis Martín Ramos han tractat principalment aquest primer punt, encara que Martín Ramos s'allarga fins al primer franquisme[10]. Antoni Lardín ha estudiat l'etapa següent al conflicte civil fins als anys cinquanta i Giame Pala els últims anys del franquisme, entre 1968-1977[11]. Carme Cebrián i l'obra conjunta de Carme Molinero i Pere Ysàs abasten del I Congrés de 1956 fins a la seva crisi en democràcia en el V Congrés de 1981[12]. Molinero i Ysàs tenen el llibre més complet sobre la història del PCE: *De la hegemonía a la autodestrucción. El Partido Comunista*

[10] Josep Puigsech: *Nosaltres, els comunistes catalans. El PSUC i la Internacional Comunista durant la Guerra Civil* (2001), *Entre Franco y Stalin: el difícil itinerario de los comunistas en Cataluña, 1936–1949* (2009). José Luis Martín Ramos: *Rojos contra Franco: Historia del PSUC 1939-1947* (2002).

[11] Antoni Lardín: *Obrers comunistes. El PSUC a les empreses catalanes durant el primer franquisme (1939-1959)* (2008). Giame Pala: *Teoria, práctica militant i cultura comunista del PSUC (1968-1977)*, tesi doctoral per la UPF (2010), *El PSUC. L'antifranquisme i la política d'aliances a Catalunya (1956-1977)* (2011) i *Cultura clandestina. Los intelectuales del PSUC bajo el franquismo* (2016).

[12] Carme Cebrián, *Estimat PSUC* (1997), *Joan Comorera. Torna a casa* (2009) i *Nous horitzons. L'optimisme de la voluntat. Revista teòrica i cultural del PSUC* (2018). Carme Molinero i Pere Ysàs: *La transició a Catalunya i Espanya* (1997), *Els anys del PSUC. El partit de l'antifranquisme (1956-1981)* (2010).

de España (1956-1982) (2017). Ricard Vinyes ha escrit sobre la cultura comunista anterior a la fundació del PSUC i memòria històrica[13].

Hi ha llibres col·lectius editats per l'editorial Nous Horitzons com *La nostra utopia. PSUC, cinquanta anys d'història de Catalunya* (1986), *Gent del PSUC* (1999) dirigit per Antoni Segarra, l'homenatge dels setanta anys del diari del partit: *Treball, 1936-2006. Diari dels treballadors de la ciutat i del camp* (2006), *Les Dones del PSUC* (2013) de Soledad Bengoechea*, Memòria oral del PSUC a través d'entrevistes amb les i els seus protagonistes* (2015) de Pau Franch Massó. Hi hagut la celebració de dos congressos d'història del PSUC, el primer l'any 2006 en commemoració dels 70 anys del partit i el segon l'any 2016 per l'aniversari dels vuitanta anys[14]. El número 213 de *Nous Horitzons* va ser una publicació especial dedicada a la història del PSUC[15]. Altres estudis sobre alguns aspectes concrets són els treballs de Joan Botella i Emili Gasch[16].

La revista l'Avenç va publicar en el 50 aniversari del PSUC l'any 1987 el número 95, es tracta d'un monogràfic dedicat al partit que fa un recull a tota la seva història des de la seva fundació fins a la democràcia. Hi escriuen entre diversos autors «La nostra cultura socialista» de Ricard Vinyes, «Un encàrrec a la raó» de Francesc Roca, «Pràctica democràtica i projecte socialista» de Ramon Espasa i «Els militants: els senyals lluminosos de l'organització» d'Andreu Mayayo i Artal.

Algunes obres sobre la història del PCE, tret de la mencionada anteriorment de Molinero i Ysàs, està el llibre publicat de Fernando Nistal González pel Centro de Estudios Políticos y Constitucionales: *El Papel del Partido Comunista de España en la Transición* (2015). Gregorio Morán, periodista i antic militant del PCE, ha escrit força sobre el PCE i la Transició[17]. Fruit del congrés *Historia del PCE: I Congreso 1920 – 1977* celebrat l'any 2004 a Oviedo, hi ha dos volums on es recullen moltes aportacions i

[13] Ricard Vinyes: *La presència ignorada. La cultura comunista a Catalunya (1840-1931)* (1989) i *El soldat de Pandora* (1998).

[14] Fruit de les conferències del segon congrés, existeix el llibre: *PSUC. Militància* (2017) coordinat per Josep Puigsech i Giaime Pala.

[15] Borja i Sebastià, Jordi (2016): «El PSUC, més que un partit». *Nous Horitzons*. 213.

[16] Joan Botella: *L'electorat comunista a Catalunya, 1977-1980*, tesi doctoral per la UAB (1982). Emili Gasch: *La prensa del PSUC (1936-1993). Catàleg de les publicacions periòdiques del Partit Socialista Unificat de Catalunya* (1999).

[17] Gregorio Morán: *Miseria y grandeza del Partido Comunista de España*, 1939-1985 (1986), *El cura y los mandarines: cultura y política en España, 1962-1996* (2014) i *El precio de la Transición* (2015).

són un interessant testimoni[18]. Altres llibres no estrictament sobre el PCE però vinculats amb l'antifranquisme, l'oposició al règim i la història d'altres organitzacions afines destaco els llibres de Consuelo Laiz Castro: *La Lucha final: los partidos de la izquierda radical durante la transición española* (1995), Xavier Domènech: *Temps d'interseccions: la joventut comunista de Catalunya (1970-1980)* (2008), *Cambio político y movimiento obrero bajo el franquismo. Lucha de clases, dictadura y democracia (1939-1977)* (2012), José Luís Martín Ramos (coord.) (2011): *Pan, trabajo y libertad. Historia del Partido del Trabajo de España*, Jordi Borja: *Bandera Roja. 1968-1974. Del maig del 68 a l'inici de la Transició* (2018).

Llibres autobiogràfics i de testimoni sobre militants i dirigents del PCE i del PSUC, hi ha de figures importants com Gregorio López Raimundo, Antoni Gutiérrez Díaz, Miguel Núñez, Alfons Carles Comín i Santiago Carrillo[19], més els mencionats anteriorment de Gregorio Morán i de l'editorial *Nous Horitzons*.

Específicament sobre la Festa de Treball, Francesc Roca va editar: «Els colors de la Festa de Treball» per *Debat nacionalista* (1991), número 16-17. Manuel Vicente Izquierdo va escriure el llibre: *La Festa de Treball. La primera gran festa popular de la Catalunya democràtica* (2011) publicat per l'Editorial Base. Manuel Vicente Izquierdo té un article dedicat en l'especial *Nou Horitzons* número 213 (2016) i «Rockers de tots el països, uniu-vos! *The Ramones*: el concert més improbable de la Festa de Treball» a *l'Avenç*, número 430 (2017). Resulta evident la poca feina historiogràfica feta sobre aquesta temàtica.

Sobre la historiografia de la Transició espanyola, la Universitat de Barcelona va editar una col·lecció de set volums sota el títol de *Memòria de la Transició a Espanya i a Catalunya* (2000) a partir de les sessions i del debat del curs «Memòria de la Transició a Espanya i a Catalunya». Aquesta col·lecció tracta elements concrets d'aquest període, alguns d'ells, el paper de l'exèrcit, el sindicalisme, la qüestió de

[18] Manuel Bueno Lluch, José Ramón Hinojosa Montalvo, Carmen García García (coords.) *Historia del PCE: I Congreso, 1920-1977* (2007).

[19] Gregorio López Raimundo: *Escrits: cinquanta anys d'acció, 1937-1988* (1989), *Primera clandestinidad: memorias* (1993), *Para la historia del PSUC: la salida a la superficie y la conquista de la democracia* (2006). Antoni Gutiérrez Díaz: *Primera clandestinidad: memorias* (1999), *Para la historia del PSUC: la salida a la superficie y la conquista de la democracia* (2006). Miguel Núñez: *La revolución y el deseo* (2002). Alfons Carles Comín: *Alfons Carles Comín: Fe, compromís i lluita* (VVAA, 2010). Santiago Carrillo: *Memoria de la transición: la vida política española y el PCE* (1983), *Memorias* (1993).

gènere, la joventut, els mitjans de comunicació, l'ensenyament, la cultura... Pelai Pagès va dirigir l'any 2005 el llibre *La Transició democràtica als Països Catalans: història i memòria*, resultat del simposi sobre la Transició que va tenir lloc a València durant la XXXIII edició dels Premis d'Octubre. El llibre recull les intervencions de personalitats involucrades de diversos partits polítics i d'historiadors, analitza vint-i-cinc anys més tard les seves repercussions.

En aquestes últimes dècades s'han publicat diversos llibres sobre la Transició espanyola, mencionaré alguns que he cregut adients. Ferran Gallego va escriure *El mito de la transición. La crisis del franquismo y los orígenes de la democracia, 1973-1977* (2008). Gallego fa un anàlisi de la crisi interna del franquisme, l'augment de la conflictivitat social, el paper dels mitjans de comunicació i la situació internacional. Aquest llibre és rellevant perquè Gallego fa una crítica fonamentada a la idea de Transició modèlica, evidenciant que la política s'ha entès moltes vegades com a pugna i que difícilment un projecte basat en la reconciliació i el pacte pugui superar els problemes i traumes del passat. Germán Labrador Méndez va publicar *Culpables por la literatura. Imaginación política y contracultura en la transición española (1968-1986)* (2017) on recull bona part dels debats culturals i literaris de la nova esquerra i els canvis de mentalitat i en la vida quotidiana de tota una generació. Germán Labrador també explica les repercussions socials que van tenir les drogues i l'herència cultural franquista en els joves nascuts en el darrer franquisme. Santos Juliá segurament té un dels llibres més complets sobre aquest període: *Transición: Historia de una política española (1937-2017)* (2017). Juliá retrocedeix fins a la Guerra Civil Espanyola i la postguerra per intentar explicar la violència, la disputa de la memòria, el conflicte de les nacionalitats i l'intent de superació del passat que va significar el procés cap a la democràcia.

Tancant aquest punt, al·ludiré solament alguns llibres a tenir en compte sobre l'anàlisi de les cultures polítiques. L'any 2018 es va publicar el llibre conjunt de Maximiliano Fuentes Codera i Ferran Archilés (eds.): *Ideas comprometidas. Los intelectuales y política* amb un capítol de Giaime Pala: «Compromiso político-cultural y antifranquismo: el caso de los intelectuales comunistas de Cataluña[20]». El llibre d'Enzo

[20] Pala, Giaime (2018): «Compromiso político-cultural y antifranquismo: el caso de los intelectuales comunistas de Cataluña». Fuentes, Maximiliano i Ferran Archilés (eds.) (2018): *Ideas comprometidas. Los intelectuales y la política*. Akal. Madrid. pp. 285-312.

Traverso: *Melancolía de izquierda: Después de las utopías* (2019) és un magnífic assaig sobre l'evolució del moviment comunista i la seva decadència després de la caiguda del Mur de Berlín l'any 1989. Sobre cultures polítiques menciono *Culturas políticas del nacionalismo español. Del franquismo a la transición* (2009)[21]. Manuel Pérez Ledesma i Ismael Saz coordinen l'obra col·lectiva *Del franquismo a la democracia, 1936-2013* (2015). Aquest volum forma part d'una col·lecció sobre història política d'Espanya i d'Amèrica Llatina per l'editorial Marcial Pons. La revista *Historia social* editada per la Universitat Nacional d'Educació a Distància (UNED) a València, té molts monogràfics dedicats a la història cultural i a les cultures polítiques[22].

Ferran Gallego, Francisco Morente, José Luis Martín Ramos i Josep Puigsech[23] han escrit força sobre la cultura política del feixisme i del socialisme. Els seus estudis poden servir en el marc teòric i en l'elaboració de l'estudi. És molt important tenir en compte, tal com he explicat a la introducció, que l'estudi d'altres cultures polítiques en espais i situacions diferents, poden permetre entendre com s'estructura i es crea una identitat cultural i política.

[21] Ortiz Heras, Manuel y Xosé Manoel Núñez Seixas (et all.) (2009): *Culturas políticas del nacionalismo español. Del franquismo a la transición*. Libros de la Catarata. Madrid.

[22] Alguns números de *Historia social* que poden ser interessants pels seus dossiers: *Culturas políticas y feminismos*, núm. 67 (2010); *De la historia cultural a la historia social*, núm. 69 (2011); *Resistencia, militancia política, Transición*, núm. 73 (2012).

[23] Ferran Gallego i Francisco Morente (eds.): *Fascismo en España: Ensayos sobre los orígenes sociales y culturales del franquismo* (2005), *Rebeldes y reaccionarios: intelectuales, fascismo y derecha radical en Europa, 1914-1956* (2011), Alejandro Andreassi i José Lluis Martín Ramos (eds): *De un octubre a otro. Revolución y fascismo en el periodo de entreguerras, 1917-1934* (2014), Josep Puigsech: *La revolució russa i Catalunya* (2017).

3. Marc teòric

3. 1. Un apropament a la cultura i als estudis culturals

La història cultural o els *Cultural Studies* van començar a tenir rellevància en la historiografia i les ciències socials a partir de la dècada dels noranta, encara que el seu origen és anterior. La seva recepció i difusió en l'ambient acadèmic a Espanya ha estat a partir de la dècada dels 2000[24]. Normalment se senyala el seu sorgiment en la revista *Annales* fundada per March Bloch i Lucien Febvre l'any 1929 a la Universitat d'Estrasburg, encara que no té un inici clar. Seria molt difícil donar una definició exacta de què és la història cultural, entenent que en l'actualitat és fenomen d'estudi molt ampli, divers, de moltes procedències diferents i d'una llarga trajectòria en el temps. La història cultural ha tractat tanta varietat de camps que és complex dir quin és el seu espai o en què s'ocupa. En un principi, els estudis culturals varen centrar-se principalment en els textos, les imatges i les seves representacions, establint una relació entre l'objecte i el subjecte amb la realitat social i l'entorn[25]. Per aquesta perspectiva d'estudi, interessa comprendre com es materialitzen i com influeixen en la vida dels individus i dels grups les representacions simbòliques i culturals, en entendre com es perceben els estímuls externs i com es codifiquen els llenguatges d'aquestes imatges[26].

Però abans d'entrar en matèria, seria interessant definir què vol dir cultura, un terme problemàtic que ha fet córrer rius de tinta i no té una única definició a causa de la seva multiplicitat d'usos. Cultura prové del verb llatí *colere* que originalment significa cultivar, l'adjectiu *cultus* indica la propietat d'un camp cultivat. D'aquesta manera "cultura" passaria a denominar agricultura i "culte" allò que està cultivat. El substantiu *cultus* va adquirir el significat de cura, per això mateix les accions religioses també s'anomenen com a "culte". Apareixeria una metàfora del camp cultivat i l'educació com la *cultura animi*¸ el cultiu de l'ànima. Seria durant el Segle d'Or espanyol quan el terme cultura va adoptar el significat d'aquelles activitats recreatives i d'oci de les classes

[24] Cabrera, Miguel Ángel (2004): «El debate posmoderno sobre el conocimiento histórico y su repercusión en España». *Historia Social*. Núm. 50. pp. 141-164.
[25] Barros, Carlos (1993): «Historia de las mentalidades, historia social». *Historia contemporánea*. Núm. 9. Universidad del País Vasco. pp. 112-116.
[26] Serna, Justo i Anaclet Pons (2005): *La historia cultural. Autores, obras, lugares*. Ediciones Akal. Madrid. pp. 9-11.

benestants com l'assistència al teatre i a concerts musicals, la lectura d'obres literàries, la visita d'exposicions artístiques, etc[27].

Per alguns autors canònics de l'antropologia, Edward B. Tylor va definir cultura en *Primitive Culture* (1871) com: "*aquel todo complejo que incluye conocimientos, creencias, arte, leyes, moral, costumbres y cualquier otra capacidad y hábitos adquiridos por el hombre en cuanto miembro de una sociedad"*. Bronislaw Malinoswki va escriure en *Encyclopedia of the Social Sciences* (1931): "*la cultura es la herencia social que se denomina usualmente cultura. La cultura comprende artefactos, bienes, procesos técnicos, ideas, hábitos y valores heredados*". Les definicions antropològiques de cultura han donat importància en l'herència biològica i social dels individus i la seva capacitat d'integrar-se per aprendre dels coneixements i de les experiències. Això és un element que fa diferenciar als grups humans de la resta d'animals[28].

Clifford Geertz en el seu llibre *The Interpretation of Cultures* (1973) va cercar una definició completa i va revisar tota la producció acadèmica sobre aquest concepte. A causa que el terme cultura pot fer referència a moltes coses, Geertz va intentar trobar el seu significat original o el més primari perquè pugui servir com a pauta en diferents casos. Partint que l'antropologia i l'etnografia són disciplines interpretatives que no estan regides per unes lleis fixes, no pot existir una categoria tancada ni universal del que és cultura. Cal entendre que la cultura és un element variable en l'espai, el temps, pels col·lectius humans i per aquell subjecte que ho analitza.

Geertz entén cultura com: "*sistemas en interacción de signos interpretables (que, ignorando las acepciones provinciales, yo llamaría símbolos), la cultura no es una entidad, algo a lo que puedan atribuirse de manera causal acontecimientos sociales, modos de conducta, instituciones o procesos sociales; la cultura es un contexto dentro del cual pueden describirse todos esos fenómenos de manera inteligible*[29]". Geertz incorpora un nou concepte a tenir en compte que és el de símbol, sent la cultura un sistema d'interpretació simbòlic, de signes o d'imatges. Per Geertz els símbols guarden en si mateixos *l'ethos* del poble, és a dir, el seu caràcter primigeni i d'estil de vida, tota conducta humana és vista com a acció simbòlica. Els símbols són formulacions d'idees, d'experiències i de creences. Pels investigadors, els símbols són fonts d'informació i

[27] Mosterín, Jesús (1993): *Filosofía de la cultura*. Alianza Editorial. Madrid. pp. 16-17.
[28] *Ibídem*, pp. 17-20.
[29] Geertz, Clifford (1973): *La interpretación de las culturas*. Editorial Gedisa. Barcelona. 2003. p. 27.

d'herència col·lectiva que marquen l'actitud dels individus i la seva manera d'entendre l'existència. La cultura podria entendre's com un conjunt de significats representants en aquests símbols, les conviccions i visions derivades d'aquesta[30].

Havent vist diverses definicions i interpretacions de la cultura des de l'antropologia, les altres ciències socials, especialment la sociologia i els estudis polítics, han entès la cultura d'una manera diferent però això no vol dir excloent. La cultura té un sentit diferent en les societats industrialitzades dels països occidentals, guarda un altre significat que l'antropologia no tracta, però que serveix i ajuda per comprendre el seu origen. Rafael Cruz ofereix una perspectiva des de la història cultural en el seu llibre *El arte que inflama* (1999). Cruz defineix la cultura com: "*un repertorio de herramientas con el que las personas experimentan y expresan significados, permitiéndoles de esa manera pensar sobre el mundo que les rodea y actuar en él. Eso quiere decir que gracias a ese conjunto de símbolos denominado cultura podemos manejarnos en la realidad que nos circunda. El mundo adquiere un sentido determinado gracias a las lentes culturales con las que las personas lo observan*[31]".

Les lentes o ulleres són una metàfora de la percepció dels individus sobre la vida i del món, molt vinculada a la ideologia. Cruz expressa que mitjançant aquestes eines i recursos culturals, els actors socials manipulen i utilitzen els avantatges que els hi ofereixen per pensar, expressar-se i debatre. Sobre aquest plantejament se'n poden obtenir tres conclusions importants: la cultura serveix per crear cohesió i identitat, pot formar un discurs i té la capacitat de mobilització dels individus entorn d'unes idees[32]. D'aquesta manera, podríem entendre la cultura política (o cultura cívica segons l'han definit els especialistes anglosaxons originalment) com aquells vincles que s'estableixen entre l'esfera pública, els espais de sociabilitat i el debat intel·lectual amb els valors, creences, actituds, llenguatges i discursos de les persones i grups socials[33].

[30] Korff, Gottfried i Harry Drost (1993): «History of Symbols as Social History? Ten preliminary notes ontheimage and signsystemsof social movements in Germany». *International Review of Social History*. Núm. 38. Vol. S1. pp. 105-107.

[31] Cruz, Rafael (1999): *El arte que inflama. La creación de una literatura política bolchevique en España. 1931-1936*. Editorial Biblioteca Nueva. Madrid. p. 16.

[32] *Ibídem*, p. 16.

[33] Morán Calvo Sotelo, María Luz (1999): «Los estudios de cultura política en España». *REIS, Revista Española de Investigaciones Sociológicas*. Núm. 85. pp. 97-129.

La cultura política, basant-nos en el concepte de Geertz, també és un conjunt de símbols i creences on els costums, els hàbits, el caràcter i la consciència col·lectiva juguen un paper determinant. A nivell més ampli s'entén com a sinònim d'imaginari social alimentat per valors, símbols i actituds que permeten a una part de la societat compartir discursos concrets i visions generals del món[34]. Cultura política pot servir per descriure les famílies o els diferents corrents que deriven d'una organització o sistema de pensament[35]. Com el cas del marxisme que és una ideologia molt àmplia però que agrupa visions diverses d'una mateixa estructura o base doctrinal. També podria ser aplicat als grups o faccions d'un partit polític diferenciats entre si o contraris en algunes idees, com va ser el cas de les diferents tendències franquistes sota el partit oficial del règim.

3. 2. La historiografia sobre les emocions i les passions polítiques

Després d'exposar en aquest punt alguns aspectes i idees sobre la cultura, faré una breu síntesi sobre la història de les emocions i la seva relació amb la història cultural com he mencionat al principi del marc teòric. La denominada història de les emocions és un enfocament historiogràfic i paradigma que tracta sobre les percepcions mentals (col·lectives i individuals) i els imaginaris comuns en el passat (entre altres aspectes). Té el seu origen en intentar superar a la història positivista clàssica i al materialisme històric mitjançant una obertura de la disciplina cap a altres perspectives i ampliant els límits conceptuals. Gaudirà d'una important difusió a la dècada dels vuitanta amb el denominat "gir cultural[36]". Aquest canvi metodològic respon als canvis polítics i culturals en el context internacional amb la crisi del marxisme analític i l'aparició dels nous moviments socials alternatius. Els historiadors de les emocions i de les mentalitats busquen apropar-se a l'antiguitat a través de la visió i del pensament que tenien els seus protagonistes. La seva finalitat era la d'entendre com vivien i pensaven en el passat en una gran varietat d'aspectes: la roba, els escrits personals, els objectes, els llibres, les festes, els calendaris, les imatges, les representacions icòniques...

[34] Molinero, Carme i Pere Ysàs (2014): «Derechas e izquierdas en la España posfranquista». Pérez Ledesma, Manuel i Ismael Saz (coord.): *Del franquismo a la democracia. 1936-2013*. Marcial Pons Ediciones. Prensa de la Universidad de Zaragoza. Zaragoza. p. 364.

[35] González, Román Miguel (2007): *La pasión revolucionaria. Culturas políticas republicanas y movilización popular en la España del siglo XIX*. Centro de Estudios Políticos y Constitucionales. Madrid.

[36] Ríos Saloma, Martín F (2009): «De la historia de las mentalidades a la historia cultural. Notas sobre el desarrollo de la historiografía en la segunda mitad del siglo XX». *Estudios de Historia Moderna y Contemporánea de México*. Núm. 37. pp. 98-101.

Abans que els historiadors de l'Escola dels Annales treballessin sobre aquest aspecte, cal mencionar a Johan Huizinga qui va escriure l'any 1919 *La tardor de l'Edat Mitjana*, on estudia les emocions abans del Renaixement a l'Europa de la Baixa Edat Mitjana, especialment l'amor cortès. L'any 1939 es va editar *El Proceso de Civilización* de Norbert Elias on investiga el canvi de comportament i d'experiència de les societats guerreres de l'Edat Mitjana i el seu desenvolupament fins a la Il·lustració[37]. Però serà Lucien Febvre, qui publica en 1941 en la revista *Annales* «La sensibilité et l'histoire. Comment Reconstituer la vie affective d'autrefois?» on va posaren relleu l'anàlisi de les emocions. Febvre va plantejar una qüestió que es tornaria rellevant unes dècades posteriors sobre la relació entre el llenguatge i el subjecte. A més, faria una valoració sobre el paper de les emocions en la història i la seva variació en el temps. Febvre es va adonar que la ràbia com a emoció individual i col·lectiva en època napoleònica no era la mateixa que es tenia actualment. Les pautes de comportament, l'expressió de les sensibilitats, la representació simbòlica i el vocabulari són alguns elements poc visibles però que reflecteixen les inquietuds i la realitat social del moment[38].

Altres aportacions en aquest camp després de la Segona Guerra Mundial estaran vinculades a l'anàlisi de l'aparició dels règims feixistes i de l'Holocaust. Alguns investigadors estudiaren les institucions i els processos de canvi social i polític a gran escala. Un exemple serà el del sociòleg Talcott Parsons sobre les diferències entre la democràcia nord-americana i el feixisme alemany. En els anys seixanta les aportacions de l'historiador Edward P. Thompson sobre les protestes dels pagesos a l'Anglaterra preindustrial i el que ell va definir com "economia moral de la multitud", trencava amb la imatge de la irracionalitat i de l'espontaneïtat dels tumults. Thompson es va adonar que les nocions col·lectives sobre llibertat o independència era el que permetia convertir aquests subjectes en històrics i polítics[39]. La contribució de Michel Foucault sobre l'exercici del poder, la visió de la sexualitat, la repressió[40] i la teoria de Jürgen Habermas sobre l'esfera pública i privada on les emocions quedarien relegades a

[37] Burke, Peter (1992): *Historia y teoría social*. Instituto de Investigaciones Dr. José María Luis Mora. México D.F. 2000. pp. 28-33.
[38] Plamper, Jan (2014): «Historia de las emociones: caminos y retos». *Cuadernos de Historia Contemporánea*. vol. 36. pp. 17-29.
[39] Hidalgo García de Orellán, Sara (2018): *Emociones obreras, política socialista. Movimiento obrero vizcaíno (1896-1915)*. Tecnos. Madrid. pp. 64-66.
[40] Foucault, Michel (1969): *La arqueología del saber*. Siglo XXI. Madrid. 2007.

l'esfera privada, van impulsar i enriquir aquest camp d'estudi[41]. L'obra de quatre volums de Foucault sobre *la Història de la Sexualitat* pot servir per entendre com s'ha concebut l'acte sexual, la procreació, la intimitat i la higiene. Això va ajudar a comprendre l'expressió de les emocions i les dinàmiques de poder que s'amaguen segons la seva situació històrica[42].

La publicació de *la Interpretació dels somnis* (1900), *Introducció a la psicoanàlisi* (1917), *Psicologia de les masses* (1921) i *el Malestar de la cultura* (1930) de Sigmund Freud renovarien el camp de la psicologia i del coneixement humà. Sense entrar a analitzar les idees de Freud i de la psicoanàlisi, les seves aportacions sobre la infància, la família, la sexualitat, el gènere, el somni, l'inconscient, la personalitat dels individus i del seu entorn (com a casos d'estudi rellevants) van obrir un camp completament nou per a molts intel·lectuals i artistes. Malgrat que en el present la teoria de Freud està sent qüestionada i els especialistes prefereixen la interpretació d'altres escoles psicològiques i metodologies, en les ciències socials les seves idees han servit per renovar i oferir noves eines d'anàlisi. La psicoanàlisi ha estat rellevant per entendre les emocions, la simbologia, l'inconscient, el pensament en la història i la política. Podríem considerar aquesta tendència historiogràfica deutora de les idees dels grans psicoanalistes i pensadors, especialment Sigmund Freud, C. G. Jung, Bruno Bettelheim, Jacques Lacan, Slavoj Žižek i d'altres.

Entrant en matèria, també seria necessari definir que entenem com a emoció. Sobre aquesta discussió, alguns especialistes de les ciències socials i filòsofs han recorregut a la neurociència i a la psicologia per definir-ho com el cas d'Antonio Damasio. Aquest, en el seu llibre, *El Error de Descartes* (1994), explica que l'emoció i raó no són parcel·les separades ni alienes entre si. Les emocions no són manifestacions menys vàlides que aquelles que puguin semblar raonables o producte de la reflexió. Això és fruit de les convencions socials, quan realment racionalitat i emocionalitat estan intrínsecament unides. El cervell, l'òrgan encarregat de gestionar el pensament i les accions, no fa aquesta divisió tan marcada entre aquestes dues concepcions. Les emocions són reaccions del sistema cognitiu i nerviós que es transformen en decisions i

[41] Habermas, Jürgen (1992): *The estructural transformation of the public sphere. An inquiry into a category of Bourgeois society*. Cambridge University Press. Cambridge.
[42] Hidalgo García de Orellán, Sara (2018): *Emociones obreras, política socialista. Obra citada*. p. 35.

experiències quan es realitzen[43]. Classificar les emocions segons patrons o esquemes seria generalitzar, ja que cada individu presenta una idiosincràsia diferent segons els estímuls, percepcions sensorials i caràcter. Però tampoc s'ha de caure en l'argument contrari, no s'ha de pensar en un model atomista i únic per a cada subjecte. L'organisme està en constant canvi i rebent informació de l'entorn, això explica que pugui percebre moltes sensacions diferents que aquestes passen a tenir sentit quan *se senten*, és a dir, quan poden ser descrites sota uns paràmetres (mèdics o socials), com la ràbia o la por[44].

William M. Reddy va integrar aquesta visió psicològica a la història quan l'any 2001 va publicar *The Navigation of Feeling*. Ell proposa com a conceptes *emotive* i règim emocional per evitar pensar que els sentiments i les emocions són elements subjectius i que sols depenen de l'individu. Els historiadors Peter i Carol Stearns van evidenciar com l'educació, la societat, les institucions i la guerra canalitzaven i orientaven les emocions de les persones. Entenent així que encara que les emocions siguin d'impressió individual sempre hi ha un rerefons social i polític. L'historiador hauria de ser capaç d'interpretar aquestes comunitats emocionals (nació, religió, grup) i veure els vincles que es formen entre la col·lectivitat i l'individu[45]. Reddy distingeix l'emoció en dos nivells: el primer quan se situa a l'inconscient i és encara prelingüístic i precultural i el segon que és quan la cultura i el context defineix aquesta sensació que anomena *emotive*. Els *emotives* per la seva pròpia capacitat poden canviar, construir i intensificar altres emocions. Seguint aquest compendi, el règim emocional seria aquell conjunt de rituals, pràctiques, tradicions i experiències on aquestes *emotives* es manifesten[46]. Tot això recorda l'explicat abans per Geertz sobre cultura. La cultura no deixa de ser un sistema que ofereix orientació a un individu en un món que moltes vegades no compren i que condiciona les seves activitats i conductes socials[47].

Un exemple de tot això podrien ser els estudis sobre la mort, la seva representació pictòrica en temples, els testimonis literaris, els rituals mortuoris, les litúrgies i els espais com els cementeris, foses comuns i mausoleus. L'historiador Jean Delumeau ho

[43] *Ibídem*, pp. 70-71.
[44] Pereira Restrepo, Sebastián (2019): «Emociones, intencionalidad y racionalidad práctica. Un contraste de las teorías de las emociones de William James y Antonio Damasio». *Ideas y valores: Revista Colombiana de Filosofía*. vol. 68. núm. 170, pp. 19-20.
[45] Plamper, Jan (2014): «Historia de las emociones: caminos y retos». *Obra citada*. pp. 22-24.
[46] Hidalgo García de Orellán, Sara (2018): *Emociones obreras, política socialista. Obra citada*. pp. 72-73.
[47] Geertz, Clifford (1973): *La interpretación de las culturas*. *Obra citada*. p. 129.

ha documentat en el seu llibre *Essais sur l'histoire de la mort en Occident* (1975), considerat un clàssic actualment.

Aquesta mínima definició sobre la història de les mentalitats i alguns dels seus matisos serveixen per intentar estudiar i comprendre el fenomen de la Festa de Treball des d'aquesta perspectiva. La meva hipòtesi inicial seria veure com la cultura juga un paper destacat en la politització, la presa de consciència dels individus i en la formació d'una identitat. Sobre aquest aspecte, tradicionalment una part significativa de l'esquerra ha relegat les qüestions culturals i intel·lectuals per considerar-les alienes a les classes populars, considerant-les moltes vegades com elements secundaris i elitistes. Aquesta visió canviaria significativament amb el maig del 68 i l'apropament progressiu de la nova esquerra europea en els ambients artístics i intel·lectuals. El marxisme més banal ha analitzat la cultura i l'art com un mer reflex de l'economia, de la mentalitat burgesa i/o com un canal de propaganda. El marxisme clàssic ha preferit centrar la seva anàlisi en les qüestions polítiques i econòmiques, supeditant els elements que no hi mantenen una relació directa. Els marxistes ortodoxos defensen la idea que la cultura no té capacitat d'exercir pressió social o tenir autonomia pròpia, perquè segons la seva visió forma part de la superestructura i està condicionada per l'economia en darrera instància.

Malgrat aquesta visió, hi ha casos concrets i minoritaris on els principals teòrics del marxisme han desenvolupat i s'han preocupat en els aspectes culturals, educatius i artístics, especialment amb la Revolució russa i els primers anys de la Guerra Civil Russa, on hi hauria una important mobilització i compromís dels artistes i d'alguns intel·lectuals europeus amb el nou règim soviètic[48]. Alguns llibres podrien ser el recopilatori d'articles i textos de Leon Trotsky publicat l'any 1924: *Literatura y revolución*, de Vladimir Lenin *La cultura y la revolución cultural* (1976) i d'Antonio *Gramsci Los intelectuales y la organización de la cultura* (1949). Un altre cas d'importància històrica per la seva transcendència social i on hi hauria una col·laboració molt ferma entre la política i el món cultural i artístic, a part de la Revolució russa, seria durant l'Europa d'entreguerres i amb la Guerra Civil Espanyola[49].

Les experiències del segle XX, el progressiu distanciament teòric dels teòrics i dels partits marxistes occidentals respecte de la Unió Soviètica i la més gran difusió dels

[48] Todorov, Tzvetan (2017): *El triunfo del artista. La Revolución y los artistas rusos: 1917-1941.* Galaxia Gutenberg. Barcelona.
[49] Cruz, Rafael (1999): *El arte que inflama. Obra citada*. pp 28-35.

mitjans de comunicació i de la cultura de masses, donaria noves interpretacions del marxisme no tan dogmàtiques[50]. Existeixen nombrosos estudis i autors que han escrit sobre aquest debat des del marxisme i d'altres postures vinculades en els últims setanta anys. Alguns molt famosos com Antonio Gramsci, Walter Benjamin, Frantz Fanon, Jean-Paul Sartre, Albert Camus, Eric J. Hobsbawm, E. P. Thompson, Slavoj Žižek, Michael Löwy, Enzo Traverso... En el cas espanyol com a casos destacables serien Josep Fontana, Francisco Fernández Buey i Manuel Sacristán (entre d'altres)[51]. El meu punt de partida és demostrar en aquest cas que tot allò que és cultural està relacionat amb la política i indeslligable. La meva opinió és que la cultura forma part de la base mateixa de la societat i sense aquesta no es podria entendre com a tal, tesi que alguns especialistes que he mencionat, especialment antropòlegs, sociòlegs i psicòlegs, també defensen.

[50] Vittoria, Albertina (2018): «El PCI y sus intelectuales, 1945-1968». Fuentes, Maximiliano i Ferran Archilés (eds.): *Ideas comprometidas. Los intelectuales y la política*. Akal. Madrid. pp. 161-184.

[51] Cuenca Toribio, Jose Manuel (2016): *Marx en España: El marxismo en la cultura española del XX*. Almuzara. Còrdova.

4. El PSUC: origen, context i desenvolupament

4. 1. Alguns apunts de la història del PSUC

Com he mencionat a l'inici, el PSUC fou la principal força política antifranquista a Catalunya, va ser capaç d'establir una relació orgànica amb les classes populars per lluitar contra la dictadura, constituir un sistema democràtic, incidir en les institucions polítiques i sindicals i aconseguir un seguit de drets socials. De manera molt breu i concisa, remarcaré dos moments de la història del PSUC per entendre la seva trajectòria posterior. Els episodis mencionats són la seva gènesi un cop esclatada la Guerra Civil en el juliol de 1936 i l'evolució del partit després de 1956 amb l'aprovació de les tesis de la Reconciliació Nacional. Considero aquests punts importants per entendre el funcionament intern i la cultura política pròpia del PSUC. Tanmateix, analitzaré de forma sumària el desenvolupament de l'Eurocomunisme, els canvis de la societat europea després de la Segona Guerra Mundial i la crisi de l'esquerra tradicional. Tot això servirà per més endavant, analitzar i tenir en compte, que va significar i en què s'emmarcava la Festa de Treball.

El PSUC va néixer el dia 23 de juliol a la plaça del Pi de Barcelona, fou resultat de la unificació de quatre partits de convicció marxista i que formaven part del moviment obrer. Eren la Federació Socialista Catalana (FSC-PSOE), el Partit Comunista de Catalunya (PCC-PCE), la Unió Socialista de Catalunya (USC) i el Partit Català Proletari (PCC). Cal entendre el seu sorgiment en la conjuntura internacional i del conflicte civil a Espanya. Georgi Dimitrov, l'any 1935 en el VII Congrés de la III Internacional, havia recomanat als Partits Comunistes fora de l'URSS d'establir vincles i aliances electorals amb els socialdemòcrates i els sectors liberals per evitar la irrupció política del feixisme i dels elements conservadors. Aquesta estratègia era coneguda com la del Front Popular que tant a Espanya com a França havia funcionat l'any 1936[52]. A causa del fallit cop d'Estat el 18 de juliol i la formació del Comitè Central de Milícies Antifeixistes el dia 21 de juliol, l'eufòria popular s'havia apoderat dels carrers amb la posterior participació civil en la guerra. Aquests esdeveniments són coneguts per l'àmplia bibliografia al respecte, però m'agradaria puntualitzar el fet que el PSUC sorgís en aquestes circumstàncies, com també serien determinants les seves relacions amb el PCE, la Unió

[52] Puigsech Farràs, Josep (2009): «El peso de la hoz y el martillo: La Internacional Comunista y el PCE frente al PSUC, 1936-1943». *Hispania. Revista Española de Historia*. vol. LXIX. Núm. 232. pp. 449-476.

General de Treballadors (UGT) i la Internacional Comunista[53]. El PSUC, a través dels contactes amb l'ambaixada soviètica de Barcelona, s'identificava plenament amb el projecte revolucionari de 1917 a la vegada que era un valuós contacte dels soviètics a la rereguarda per recuperar el control polític i incidir en les institucions[54].

Fent un salt en el temps, després de la Segona Guerra Mundial, la dictadura franquista s'havia pogut consolidar amb l'ajuda nord-americana durant la Guerra Freda i l'apropament gradual a les Nacions Unides després d'uns anys de marginació internacional. No havia estat possible, per a l'oposició treballadora i pels maquis, un cop finalitzada la Guerra Civil tombar el règim per les armes i per la mobilització obrera[55]. L'any 1956 la direcció del PCE va decidir acordar la tesi de Reconciliació Nacional. En aquesta nova conjuntura cal entendre els canvis que havia implicat la mort de Ióssif Stalin l'any 1953 i el XX Congrés del Partit Comunista de la Unió Soviètica (PCUS) amb l'informe secret elaborat per Nikita Khrusxov. La Reconciliació Nacional aprovada en el juny de 1956 i ratificat pel Comitè Central en agost, aspirava a superar la línia divisòria de vencedors i vençuts i la necessitat d'apropar-se a altres sectors contraris al franquisme. El record de la Guerra Civil feia impossible poder avançar i incidir socialment, el franquisme se sustentava ideològicament en el mite del 18 de juliol i de la victòria del bàndol nacional en el conflicte[56].

La política de Reconciliació Nacional buscava atraure els immigrants provinents de les zones rurals de tradició catòlica i falangista i també al moviment obrer apostòlic i de parròquia de la Hermandad Obrera de Acción Católica (HOAC) i la Juventud Obrera Católica (JOC). El PCE optava per una política unitària per consolidar una democràcia

[53] Alguns estudis del moviment comunista a Espanya, la mobilització de les milícies durant la Guerra Civil, els fets de maig de 1937 i la política a la rereguarda a Catalunya són: Josep Maria Solé i Sabaté i Joan Villarroya i Font: *La repressió a la reraguarda de Catalunya (1936-1939)* (1989), «Mayo de 1937-Abril de 1939» en Santos Juliá Díaz (coord.): *Víctimas de la guerra civil* (1999).
Josep Puigsech: *Nosaltres, els comunistes catalans: el PSUC i la Internacional Comunista durant la Guerra Civil* (2001).
Ferran Gallego: *La crisis del antifascismo: Barcelona, mayo de 1937* (2008).
José Luis Martín Ramos: *La rereguarda en guerra: Catalunya, 1936-1937* (2012) i *El Frente Popular. Victoria y derrota en la democracia en España* (2015).
Just Casas i Soriano: *Els fets de juliol de 1936 a Barcelona: els protagonistes i les víctimes* (2016).
[54] Puigsech Farràs, Josep (2017): «El PSUC davant el repte de la diplomàcia soviètica». Puigsech, Josep i Giaime Pala (ed.): *Les mans del PSUC. Militància*. Memorial Democràtic. Barcelona. pp. 68-69.
[55] Martín Ramos, José Luis (2002): *Rojos contra Franco. Historia del PSUC, 1939-1947*. Editorial Edhasa. Barcelona. pp. 378-386.
[56] Molinero, Carme i Pere Ysàs (2017): *De la hegemonía a la autodestrucción. El Partido Comunista de España (1956-1982)*. Crítica. Barcelona. pp. 20-22.

amb drets socials a Espanya. S'iniciava un lent camí dins del partit per abandonar aquelles característiques pròpies del model monolític i d'herència stalinista. Encara que es produirien (i s'havien succeït) diversos episodis de conflicte i diverses destitucions, com les discrepàncies organitzatives i tàctiques entre els exiliats i la militància, la destitució de Joan Comorera l'any 1949 com a Secretari General del PSUC i l'expulsió a Fernando Claudín i Jorge Semprún l'any 1964 per divergències amb la direcció del PCE.

Durant l'antifranquisme, els dos principals aspectes del PSUC foren la política unitària i la mobilització de masses, fet que va permetre una gran incidència social i teixir un entramat que permetés ser un actor principal[57]. En el II Congrés del PSUC, celebrat l'agost de 1965, el partit optava per una estratègia d'acció social en el moviment obrer i estudiantil, impulsat per l'aparició i desenvolupament de Comissions Obreres (CCOO) l'any 1962. Les eleccions sindicals de 1967 van permetre la representació de CCOO a moltes empreses i la presència més gran dels militants comunistes en les lluites sindicals. En els anys 1965 i 1966 hi hauria una forta incidència de protestes estudiantils amb la creació del Sindicat Democràtic d'Estudiants de la Universitat de Barcelona (SDEUB) en el convent dels caputxins a Sarrià. El suport comunista en aquestes manifestacions i celebracions d'assemblees va acabar ordint una relació orgànica amb el moviment obrer, estudiantil i veïnal, esdevenint el PSUC un referent ideològic i guia per aquests sectors[58].

Els anys finals de la dècada dels seixanta serien de rellevant transcendència, malgrat la detenció d'un important sector del partit l'any 1970 i la forta repressió desencadenada, el procés de Burgos va generar un fort descrèdit exterior i l'evidència de la crisi interna del sistema franquista. El PSUC que havia iniciat un sistema d'aliances amb la Comissió Coordinadora de Forces Polítiques de Catalunya (CCFPC) acabaria cristal·litzant en l'Assemblea de Catalunya l'any 1971[59]. En aquesta conjuntura, Xavier Domènech defineix l'antifranquisme del darrer franquisme encara molt vinculat amb el moviment estudiantil i obrer, però diferent a causa de l'aparició d'altres focus socials i

[57] Molinero, Carme i Pere Ysàs (2017): «El motor de la lluita antifranquista: la mobilització de masses i la política unitària». Puigsech, Josep i Giaime Pala (ed.): *Les mans del PSUC. Obra citada*. pp. 103-107.
[58] Molinero, Carme i Pere Ysàs (2010): *Els anys del PSUC. El partit de l'antifranquisme (1956-1981).* L'Avenç. Barcelona. pp. 66-70.
[59] Molinero, Carme i Pere Ysàs (2017): «El motor de la lluita antifranquista...» Puigsech, Josep i Giaime Pala (ed.): *Les Mans del PSUC. Obra citada*. pp. 112-116.

dels canvis culturals i econòmics en la societat espanyola. El moviment obrer que havia marcat les lluites laborals i polítiques més importants en les anteriors dècades, perdria el seu tradicional protagonisme perquè seria acompanyat per altres actors nous i incipients. Aquests actors eren el moviment veïnal, els col·legis de professionals, les cooperatives i la denominada *Gauche Divine*, sectors acomodats relacionats amb el panorama cultural, crítics amb el franquisme i favorables a un canvi democràtic. Aquest conglomerat militant acabarà formant un espai plural i divers, però unit en la forma d'entendre i percebre el món i la necessitat d'un canvi polític real (denominat col·loquialment com a *progre* per les seves idees i estètica). L'antifranquisme dels setanta seria un univers cultural heterogeni que integrava a sectors diversos i es presentava com la societat civil. Hem d'entendre aquest com un contínuum de relacions organitzades que es formaven dins d'una societat, de manera autònoma de les institucions i de les relacions de producció. Aquesta autonomia era sempre vinculada a les relacions socials i a la realitat conflictiva amb el règim franquista[60].

Seguint les idees d'Antonio Gramsci, el PSUC aspirava a convertir-se en el partit nacional-popular de Catalunya. És a dir, en l'organització representativa de la major part de la població, que fos capaç d'aglutinar a les classes treballadores amb els sectors de classe mitjana (tècnics, professionals i intel·lectuals) entorn d'un projecte progressista i democràtic. A la vegada que defensava la pervivència de la llengua i cultura catalana com una reivindicació política trencant així la concepció que el catalanisme havia estat tradicionalment conservador i burgès[61]. El PSUC volia unir la qüestió nacional amb la social, incorporant com a membres de la comunitat aquells nouvinguts pels fluxos migratoris, identificant a tots els treballadors com a catalans, sense establir diferències d'origen, ocupació o llengua.

4. 2. L'eurocomunisme, el Partit Comunista Italià (PCI) i la nova esquerra

Com he explicat, el PSUC en el darrer franquisme aspirava a ser el partit majoritari de Catalunya tal com ho concebia el Partit Comunista Italià (PCI) a la seva respectiva societat. A Itàlia per la seva pròpia història, a causa de la dictadura feixista, l'experiència partisana i la guerra civil amb la República de Saló, en acabar la Segona

[60] Domènech Sampere, Xavier (2012): *Cambio político y movimiento obrero bajo el franquismo. Lucha de clases, dictadura y democracia (1939-1977)*. Icaria editorial. Barcelona. pp. 193-195.
[61] Pala, Giame (2016): *Cultura clandestina. Los intelectuales del PSUC bajo el franquismo*. Comares. Granada. pp. 44-45.

Guerra Mundial era un país que havia estat molt castigat pel conflicte i on una part significativa de la població s'identificava amb l'antifeixisme. Un cop finalitzada la guerra, a Itàlia es va iniciar una lenta reconstrucció econòmica i recuperació de la vida quotidiana. Itàlia era (i continua sent) un país amb diferències lingüístiques, culturals i econòmiques molt notables entre el nord i el sud. El cinema neorealista de Luchino Visconti, Roberto Rossellini o dels germans Taviani és un clar testimoni de la Itàlia d'aquell moment[62].

Palmiro Togliatti, secretari general del PCI des de 1940 fins a 1964 i Pietro Ingrao, diputat comunista de 1948 fins a l'any 1979, seguien l'estratègia de consolidació democràtica i d'enfortir els drets socials mitjançant pactes i aliances amb altres forces properes (catòlics progressistes i socialdemòcrates). Ingrao afirmaria que la idea de Compromís Històric (1973) té el seu origen en la reconstrucció d'Itàlia després de la Segona Guerra Mundial[63]. A causa que era molt difícil que el PCI pogués accedir al poder electoralment, l'obligava a mantenir-se a l'oposició i a fer-se present en zones urbanes i industrials, especialment a la província del Piemont i la Llombardia.

A la mateixa vegada, el PCI es volia distanciar i diferenciar-se del model de l'Europa de l'est denominat com a "socialisme real". Les protestes d'Hongria l'any 1956 i l'ocupació de Praga l'any 1968 per les tropes soviètiques van ser un punt i a part en les relacions del PCI amb els països del Pacte de Varsòvia. Amb la desestalinització, Togliatti proposava "la via italiana al socialisme", és a dir, superar les tesis de la fundació del PCI coneguda com el pacte de Livorno de 1921[64]. Amb la defunció de Togliatti l'any 1964, Luigi Longo, el nou secretari general del PCI, va prendre la decisió d'entregar a la premsa els textos personals de Togliatti escrits abans de morir coneguts com el Memorial de Ialta. En aquests documents es mostra l'evident ruptura amb la Unió Soviètica i la concepció del PCI com un partit nacional que agrupa al conjunt de la

[62] Traverso, Enzo (2019): *Melancolía de izquierda. Después de las utopías*. Galaxia Gutenberg. Barcelona. pp. 162-169.

[63] Arboix, Margarita i Antoni Batista (17/09/1981): «Debat i ideologia. Pietro Ingrao: "Els grans interrogants teòrics resten oberts"». *Treball*. Núm. 688.

[64] Höbel, Alexander i Francisco Rodríguez de Lecea (2016): «Renovación y continuidad: El Partido Comunista Italiano y el año 1956». *Nuestra Historia: revista de Historia de la FIM*. Núm. 2. pp. 13-15.

societat democràtica. Les similituds del Memorial de Ialta amb les tesis de la Reconciliació Nacional i del VI Congrés del PCE celebrat l'any 1960 són manifestes[65].

La incidència nord-americana en l'àmbit econòmic i polític en Occident volia suavitzar la presència dels elements marxistes i d'esquerres en els seus parlaments. La propaganda conservadora desacreditava ideològicament els projectes progressistes presentant-los com a titelles de la Unió Soviètica. Per un seguit de canvis estructurals i de mentalitat en l'època posterior a la Segona Guerra Mundial coneguda com els "Trenta Gloriosos", la societat europea va gaudir d'una estabilitat econòmica inèdita fins al moment, deguda en gran manera per les inversions i ajudes nord-americanes del Pla Marshall. Això va permetre la incorporació de la dona a feines més qualificades, la plena ocupació per la reconstrucció industrial dels països europeus, l'accés de més famílies al món universitari, la formació d'una consciència de classe mitjana, la introducció de la societat de consum, l'aplicació de mesures keynesianes, la construcció de l'Estat del benestar i la creació de la Comunitat Europea del Carbó i de l'Acer (CECA) l'any 1951. El capitalisme volia presentar-se com l'alternativa ètica i pròspera al model socialista, acció que al seu torn desarticulava i feia invàlid el programa socialista en els països d'economia de mercat[66].

La societat de la postguerra ja no era la mateixa societat de finals del segle XIX, el discurs revolucionari i de classe no calava tant i no aconseguia aplegar a multituds. Es va produir un canvi demogràfic, generacional i cultural, la població jove va centrar els seus interessos en altres qüestions que no eren la política ni la revolució. Va aparèixer una nova mentalitat més preocupada en l'oci, la realització personal i el consum. El record del conflicte europeu i del genocidi, el temor que existia per la Guerra Freda, el rebuig del model soviètic i l'amenaça nuclear feia rebaixar contingut polític dels partits d'esquerres que optaven per la socialdemocràcia i el pacte social. L'Estat regulador dins del capitalisme semblava una solució factible al socialisme per evitar brots de protesta social i garantir una certa igualtat[67].

[65] Sanchís i Labiós, Amadeu (2007): «La influencia del Partido Comunista Italiano sobre el PCE al final del franquismo». Bueno, Manuel, Carmen García i José Hinojosa (coords.): *Historia del PCE. I Congreso, 1920-1977*. Fundación de Investigaciones Marxistas. Madrid. pp. 104-106.
[66] Hobsbawm, Eric (1995): *Historia del siglo XX. 1914-1991*. Crítica. Barcelona. 2004. pp. 271-276.
[67] *Ibídem*, pp. 323-331.

Seran molt importants dos successos en la història política de l'esquerra de després de 1945: les mobilitzacions i manifestacions en el denominat maig del 68 a moltes zones diferents del món i la publicació a París del llibre autobiogràfic d'Aleksandr Soljenitsin, *Arxipèlag Gulag* (1973), premi Nobel de literatura l'any 1970. El llibre de Soljenitsin tractava sobre el sistema penitenciari i la repressió política a l'URSS durant l'estalinisme. El relat de Soljenitsin esdevindria un èxit de vendes i seria utilitzat pels grups polítics conservadors i alguns intel·lectuals per atacar a les organitzacions d'esquerres de fora de la Unió Soviètica i els seguidors del seu model. Aquest llibre també va avergonyir a moltes persones que acabarien replantejant-se les seves idees. Per a moltes figures de la cultura significaria un distanciament amb el marxisme i l'admiració cap a la Unió Soviètica.

L'aparició i difusió de noves idees com el marxisme autònom, el tercermundisme, el maoisme, el feminisme i les noves formes d'entendre les relacions afectives van atraure molts joves i estudiants europeus. A França, les protestes del 68 van aplegar a estudiants i treballadors joves que rebutjaven el model de vida dels seus pares i no volien continuar vivint en una societat encara molt tradicional en els aspectes culturals i familiars[68]. Existia remordiment de les noves generacions amb el paper dels seus antecessors en la II Guerra Mundial, el col·laboracionisme i el genocidi, causant estupefacció sobre com havia estat possible quelcom així. Molts joves exigien llibertat per prendre les seves pròpies decisions i decidir quina vida volien tenir[69]. Les organitzacions de la nova esquerra es plantejaven la superació del marxisme clàssic i l'autoritarisme, centraven la seva mirada en qüestions com el gènere, la cultura, les noves formes artístiques, la sexualitat i l'oci. Els Partits Comunistes clàssics, molt tancats encara amb l'ortodòxia marxista, no connectaven amb aquests sectors que els veien com a "desviacions petitburgeses" i alienes a la lluita de classes.

En aquest escenari, Enrico Berlinguer, secretari general del PCI des de 1971 fins a la seva mort l'any 1984, va teoritzar la idea de Compromís Històric. Fruit de l'experiència xilena de Salvador Allende en les eleccions de 1970 amb la coalició d'Unitat Popular i el posterior cop d'Estat l'11 de setembre de 1973, els comunistes italians creien que no

[68] Borja, Jordi (2018): *Bandera Roja. 1968-1974. Del maig del 68 a l'inici de la transició*. Edicions 62. Barcelona. pp. 19-23.
[69] Labrador Méndez, Germán (2017): *Culpables por la literatura. Imaginación política y contracultura en la transición española (1968-1986)*. Ediciones Akal. Madrid. pp. 57-59.

es podia arribar en un govern en solitari sense la col·laboració d'altres forces polítiques. La formació de governs progressistes i contraris al model de mercat a l'esquena dels Estats Units podia precipitar la instal·lació de dictadures i l'actuació de les forces armades contra el poder civil. L'Eurocomunisme sorgeix com autocrítica i anàlisi de la situació internacional. La revolució entesa d'una manera clàssica en el Primer Món resultava impossible i les esquerres havien d'optar necessàriament a participar de la política institucional (encara que hi hauria organitzacions que pel seu discurs i pràctica es van mantenir al marge de la legalitat). La seva actuació es basava a obrir la democràcia mitjançant pactes amb altres organitzacions, evitant les derives autoritàries i d'exclusió social i econòmica dels seus membres. Tot això va implicar una relectura de la cultura política del comunisme i una revisió de les seves idees[70].

El PSUC i el PCE, per la seva situació de clandestinitat i d'oposició a la dictadura, tenien dificultats per connectar amb les novetats de l'exterior, encara que la realitat espanyola era ben diferent de les democràcies europees. En l'antifranquisme, la solidaritat amb altres companys d'organització, els viatges a l'estranger d'alguns membres, les publicacions del partit i la pluralitat interna i de debat en les cèl·lules lligaven en gran manera amb les propostes aperturistes de l'Eurocomunisme. Tot i això, hi havia una influència notable de la cultura soviètica, sobretot en l'imaginari col·lectiu dels militants i exiliats que havien participat en la Guerra Civil, però també en les posteriors generacions. Moltes persones coneixen algunes parts de la història de la Unió Soviètica i dels èxits del socialisme com la victòria sobre el feixisme en la Segona Guerra Mundial i els avenços tecnològics i econòmics, però hi havia discrepàncies amb el paper dels dirigents soviètics, la política interna i les relacions exteriors del país[71]. L'antifranquisme conscient s'identificava més amb el record i el llegat històric del moviment obrer, la II República, la Guerra Civil Espanyola, les Brigades Internacionals, l'autonomia de Catalunya i el catalanisme progressista[72]. Això no impedeix que molts individus, en l'àmbit personal i en la seva formació política, sentissin atracció i admiració per la Revolució russa i el moviment comunista internacional. Encara que aquest perfil militant era minoritari i molt ideologitzat, sobretot vinculat en els ambients

[70] Cebrián i Serret, Carme (1997): *Estimat PSUC*. Empúries. Barcelona. pp. 154-155.
[71] Conversa amb Domènec Martínez (7-6-2019).
[72] Babiano, José (2014): «Retóricas y espacios del antifranquismo». Pérez Ledesma, Manuel i Ismael Saz (coord.): *Del franquismo a la democracia. Obra citada*. p. 314-316.

treballadors i urbans. Com he explicat, en el darrer franquisme i a la Transició era més habitual el perfil de militant "*progre*".

Com a conclusió, el fet que el PSUC fos en el seu origen una fusió força heterodoxa de forces socialistes (no estrictament leninistes) i per l'estratègia que havia optat el PCE ratificada pel PSUC sobre la política unitària durant el franquisme, fa que sigui una organització política d'un perfil molt concret i únic. El PSUC era diferent de la resta de Partits Comunistes d'Europa per les condicions de la seva fundació i en el seu desenvolupament, proper al PCI i a les tesis eurocomunistes[73]. Hi ha un element polèmic que encara suscita debat en la historiografia sobre si el PSUC era estrictament un partit comunista o un conjunt heterogeni d'elements progressistes. Les persones que s'incorporaven en el PSUC en el darrer franquisme ho feien assumint la identitat comunista, però no era el perfil comunista de la III Internacional, fet que podria ser per confusió i per la naturalesa política de l'antifranquisme[74]. Aquestes contradiccions acabarien esclatant en el V Congrés del 5 de gener de 1981 i en les celebracions de la Festa de Treball. A causa que aquest estudi tracta específicament sobre un període concret i de la Festa, sols he volgut fer constància d'algunes idees, de manera que la bibliografia citada ja tracta amb més detall els elements aquí analitzats.

4. 3. El procés de Transició i l'origen de la Festa de Treball

La mort del general Francisco Franco el 20 de novembre de 1975 no va implicar la instauració instantània d'un sistema democràtic a Espanya. El sistema franquista a principis de la dècada dels setanta havia entrat en plena crisi pel desgast polític intern, el malestar social i la recessió econòmica mundial per l'encariment del preu del petroli. El desenllaç del dictador i les actituds hostils i repressives del règim van evidenciar la feblesa en què se situava. L'estratègia del PCE, qui comptava amb gran part del suport antifranquista i amb una destacable capacitat de mobilització al carrer, va ser la de la ruptura democràtica. És a dir, obligar a les autoritats del règim a anar cedint parcel·les de llibertat i de poder per acabar consolidant a Espanya una democràcia social i participativa. El juliol de 1975 se signaria la Declaració de Livorno pel PCI i pel PCE en la qual participà el secretari general del PSUC Gregorio López Raimundo. Aquest

[73] Roca, Francesc (1986): «Un encàrrec a la raó. La fundació del PSUC dins les discontinuïtats de la societat catalana». *L'Avenç*. Núm. 95. Juliol-agost 1986. pp. 9-13.

[74] Franch Massó, Pau (2015): *Memòria oral del PSUC a través d'entrevistes amb les i els seus protagonistes*. Fundació Nous Horitzons. Barcelona. pp. 124-125.

acord, vist com l'acta de naixement de l'Eurocomunisme, plantejava l'adaptació de les idees marxistes en la societat democràtica. Algunes d'aquestes idees podrien ser l'afirmació de les llibertats individuals i col·lectives, la laïcitat de l'Estat i la llibertat d'expressió en una dimensió econòmica i social del sistema capitalista i de l'Estat del benestar[75].

En aquesta nova situació després de la mort del dictador, l'antifranquisme i els moviments socials havien de conduir els seus esforços en deteriorar el que quedava de l'aparell franquista i permetre la instauració d'una democràcia a Espanya mitjançant les vagues generals i la paralització del país. A banda, les protestes també exigien l'amnistia dels presos polítics, drets socials, reconeixement de les nacionalitats històriques i millores en les condicions laborals. L'onada vaguística de 1976 a Barcelona, País Basc, Navarra i Madrid van assolir unes elevades cotes en el mes de març. Les vagues van ser freqüents en les zones industrials (especialment de la metal·lúrgia) i també amb el suport del sector terciari. L'any 1975 a causa de la conflictivitat laboral es van perdre 10 milions d'hores de treball amb mig milió de persones implicades, l'any 1976 aquesta xifra augmentava a 110 milions d'hores perdudes i 3,5 milions d'implicats[76]. A Catalunya, la conflictivitat va ser ubicada principalment al denominat "Cinturó roig", a les franges urbanes perifèriques de Barcelona, especialment Vallès Occidental, Baix Llobregat i el Maresme[77]. A la comarca del Barcelonès són conegudes les manifestacions dels treballadors en vaga de la *SEAT* que van aplegar a 30.000 persones durant el març i la convocatòria de l'Assemblea de Catalunya de l'1 i 8 de febrer amb més 40.000 assistents[78]. Els fets de Vitòria, a la província basca d'Àlaba, el 3 març de 1976 per la mort de 5 treballadors quan la Policia Armada intentava desallotjar l'església de Sant Francesc d'Assís van desencadenar una onada de mobilitzacions de solidaritat sense precedents a la resta de l'Estat i a Catalunya, especialment a Sabadell.

[75] Carrillo, Santiago (1977): *«Eurocomunismo» y Estado*. Crítica. Barcelona. pp. 15-17.
[76] Domènech Sampere, Xavier (2012): *Cambio político y movimiento obrero bajo el franquismo. Obra citada*. pp. 213-214.
[77] Ibarz Gelabert, Jordi (2005): «El moviment obrer a Catalunya en la Transició. 1975-1982». Pagès i Blanch, Pelai (dir.) (2005): *La Transició democràtica als Països Catalans: història i memòria*. Universitat de València. València. pp. 283-285.
[78] Domènech Sampere, Xavier (2012): *Cambio político y movimiento obrero bajo el franquismo. Obra citada*. p. 216.

El 22 de gener de 1976, el PSUC faria la primera roda de premsa pública en un pis del carrer Montaner a prop de la plaça Adrià (cal recordar que en aquell moment que el PCE i el PSUC encara no eren legals), hi eren presents Gregori López Raimundo, Pere Ardiaca, Alfons Carles Comín i Miguel Núñez. La direcció explicava que havia sol·licitat al Govern Civil un permís per celebrar un acte polític amb l'actuació de Raimon, Lluís Llach, Maria del Mar Bonet, Ovidi Montllor i Pi de la Serra. Aquest acte seria prohibit i s'acabaria organitzant a la localitat francesa de Pont du Tech, en el departament dels Pirineus Orientals. Encara que aquest esdeveniment també seria suspès per les autoritats franceses, 70 autocars i 300 cotxes varen arribar el 25 de juliol[79].

L'agost de 1976, el Ple del Comitè Central del PCE celebrat a Roma va decidir canviar l'organització de cèl·lula per les agrupacions territorials, abandonant el model de la clandestinitat per adoptar el patró italià i donar més visibilitat exterior. Aquest canvi juntament amb el projecte de Programa de 1976 significava l'eliminació gradual dels fronts de lluita per una nova forma d'organització més flexible i que permetés l'afiliació de més membres quan el partit fos legalitzat. El Programa de 1976 també significava el rebuig de sistema d'avantguarda de partit ideat per Lenin per una orientació estratègica basada en les majories, la integració i la política institucional[80].

El Projecte de Reforma Política aprovat per les Corts franquistes el novembre de 1976, malgrat ser un pas endavant en la democràcia i el reconeixement dels partits polítics, el Consell de Forces Polítiques de Catalunya ho desestimaven pel seu origen institucional. L'oposició democràtica considerava que era un projecte tímid i dirigit per les antigues autoritats franquistes davant de la pressió popular en el carrer. La intenció d'Adolfo Suárez com a President del Govern, després de la destitució d'Arias Navarro en el juliol de 1976 pel rei Joan Carles I, de mantenir al marge al PCE va fracassar amb l'atemptat contra el despatx dels advocats laboralistes d'Atocha el 24 de gener de 1977, perpetrat per membres de l'extrema dreta relacionats amb Fuerza Nueva. La indignació popular, els enterraments de les víctimes i les manifestacions en solidaritat van acabar

[79] Cebrián i Serret, Carme (1997): *Estimat PSUC. Obra citada*. p. 153.
[80] *Ibídem*, p. 156-158.

legitimitat al Partit Comunista, procedint a la modificació del decret llei de la llei d'Associacions polítiques i el reconeixement legal del PCE i del PSUC[81].

El 27 de febrer s'havien reunit Suárez amb Santiago Carrillo als afores de Madrid de manera discreta. El 9 d'abril de 1977, conegut com "el dissabte de glòria roig" en plena Setmana Santa, el tele diari anunciava que el president Adolfo Suárez havia legalitzat al PCE. L'alegria per la legalització del PCE va desbordar a la militància i als simpatitzants comunistes, aconseguint així una certa incidència política i sent un pas previ per a la presentació de les eleccions. Quatre dies més tard, l'11 d'abril, el PSUC és oficialment legalitzat[82]. Davant d'un possible cop d'Estat, Santiago Carrillo va organitzar una roda de premsa el 14 d'abril on anunciava que el Partit Comunista acceptava la monarquia, la legalitat vigent i la unitat de la pàtria sota una gran bandera espanyola. Això s'havia decidit després que el Comitè Central del PCE votés a favor d'aquesta proposta[83]. Aquesta notícia va inquietar a la militància del PSUC perquè la bandera monàrquica representaven els valors contra el que havien lluitat durant el franquisme. L'acceptació d'aquestes propostes per part del PSUC generava desconcert i malestar en les bases amb un cert ressentiment cap a la direcció de Madrid.

Malgrat això, el 3 de maig de 1977, a un mes i mig de les primeres eleccions democràtiques, moltes persones van sortir a celebrar la legalització del PSUC al carrer Ciutat de Barcelona sota pancartes, senyeres i banderes vermelles de la seu del Comitè Central. A part d'aquest acte, el PSUC va decidir festejar la legalització amb un míting al càmping *La tortuga ligera* de Gavà al Baix Llobregat el 8 de maig. Aquest festeig es podria considerar un precedent directe de la Festa de Treball que es realitzaria la primera edició al setembre del mateix any. És important aquest esdeveniment perquè molts dels elements que hi apareixerien serien més endavant adaptats per la Festa. A part dels parlaments polítics i la simbologia catalanista i socialista en forma de banderes i pancartes, hi hauria música (sardanes, recital de José Antonio Labordeta, Ramon Muntaner i Ovidi Montllor[84]), menjar i beguda d'altres parts de l'Estat i venda de samarretes i altres objectes amb les sigles del PSUC. S'hi varen congregar més de 100.000 assistents, sent una veritable arrancada d'alegria i d'eufòria popular en un

[81] Molinero, Carme i Pere Ysàs (2017): *De la hegemonía a la autodestrucción. Obra citada*. pp. 196-197.
[82] López Raimundo, Gregorio (11/04/1977): «Ja som legals!». *Treball*. Núm. 476.
[83] Prieto, Joaquín (16/04/1977): «La bandera nacional ondeará en los actos del Partido Comunista de España». *El País*.
[84] «Cien mil personas en la fiesta del PSUC». *Diario 16*. 9/05/1977.

moment emotiu per a molts participants[85]. Amb la festa de *la Tortuga ligera* hi hauria 400 afiliacions al partit i unes mil subscripcions a *Treball* i *Mundo Obrero*, sent un resultat molt favorable per a l'organització. Aquest fet succeïa en una situació nova pel PSUC, ja no es tractava de la clandestinitat i l'antifranquisme, sinó de sortir a la superfície i presentar-se com un partit polític més amb pretensions d'obtenir el màxim possible de vots[86].

El 9 de maig el Comitè Central del PSUC organitzaria al Palau d'Esports de Barcelona un míting per celebrar la presentació de la candidatura, oficialitzada just uns dies abans[87]. Segons les fonts del partit, 63.000 assistents es varen concentrar al Palau d'Esports i als voltants. Hi hauria les ponències de Gregorio López Raimundo, Antoni Gutiérrez Díaz, Cipriano García, Jordi Solé-Tura, Maria Dolors Calvet i Josep Maria Riera (vegeu fotografia de la portada)[88]. L'acte de tancament de la campanya electoral el 31 de maig seria al parc de la Ciutadella amb la presència de Santiago Carrillo i la concurrència de 220.000 persones[89].

El 15 de juny la candidatura comunista va obtenir 1.711.906 vots, incloent-hi els 561.132 del PSUC que suposaven el 9,3% total dels sufragis. La representació parlamentària era de vint diputats en el Congrés i un 5,7% de la cambra. El PSUC va aconseguir a les circumscripcions catalanes el 18,2% dels vots, amb un màxim d'un 19,8% a la província de Barcelona i un mínim del 9,9% a Girona. Al Vallès Occidental va ser la llista més votada amb un 28,3%, al Baix Llobregat va obtenir el 28,9% i al Barcelonès el 18,5%. A la circumscripció de Tarragona el percentatge va ser d'un 16,1% amb un escó. A Lleida un 12% dels vots i a Girona un 9,9%, aquestes dues províncies el PSUC no va guanyar cap escó[90]. El PCE va collir bons resultats a Andalusia, 11,3%; Madrid, 10,7%; Astúries, 10,4% i País Valencià, 9,1%[91].

Poc després de les primeres eleccions democràtiques, a causa de la crisi econòmica a Espanya amb una inflació creixent fins al 22% i l'endeutament exterior en un 15%, el

[85] Cebrián i Serret, Carme (1997): *Estimat PSUC. Obra citada*. pp. 176-177.
[86] *Ibídem*, p. 177.
[87] Quinta, Alfons (09/05/1977): «El PSUC presentó sus candidatos para las elecciones». *El País*.
[88] Claret Serra, Andreu (10/05/1977): «63.000 persones al Palau. Un gran míting». *Treball*. Núm. 480.
[89] Batista, Antoni (30/05/1977): «220.000 persones a la Ciutadella. El poble amb els comunistes». *Treball*. Núm. 483.
[90] Molinero, Carme i Pere Ysàs (2010): *Els anys del PSUC. Obra citada*. pp. 271-273.
[91] Molinero, Carme i Pere Ysàs (2017): *De la hegemonía a la autodestrucción. Obra citada*. pp. 217-218.

25 d'octubre es formalitzarien els coneguts Pactes de la Moncloa. Aquests pactes seran vistos com una formulació del "compromís històric" del Partit Comunista Italià[92]. A Catalunya, l'Assemblea de Parlamentaris formada pels senadors i parlamentaris elegits per les circumscripcions catalanes, van negociar amb el Govern el restabliment de l'Estatut de 1932 i el retorn de les institucions catalanes. L'entrevista de Suárez amb Josep Tarradellas el 27 de juny iniciaven els acords, culminant en el 4 de desembre en el primer govern Tarradellas on hi participaran totes les forces polítiques parlamentàries de Catalunya.

[92] Cebrián i Serret, Carme (1997): *Estimat PSUC. Obra citada*. p. 182.

5. La Festa de Treball: amb el poble per canviar les coses

5. 1. Venim de lluny i anem més lluny encara. La Festa de 1977

La Festa de Treball que va tenir la seva primera edició els dies 17 i 18 setembre de 1977 a Montjuïc va néixer principalment com la imitació de la Festa de *l'Unità* i de *l'Humanité* dels comunistes italians i francesos. Josep Salas i Josep Maria Clariana, els primers directors de la Festa, eren militants exiliats a França que coneixien bé el funcionament i la realització d'aquest esdeveniment. El PSUC comptava amb un estand a la festa dels comunistes francesos d'on obtenia una font d'ingressos[93]. Amb la intenció d'unir els elements festius amb les actuacions polítiques, les experiències festives de Pont du Tech a Perpinyà i *La tortuga ligera* a Gavà juntament amb els actes multitudinaris durant la campanya electoral de 1977 i la manifestació unitària de l'11 de setembre són un clar precedent. La primera notícia que anunciava la celebració d'aquest acte apareix en el número 491 a la contraportada del diari *Treball*. En el número 492, sortia en portada el següent escrit:

"*Ja som a la recta final: dues setmanes resten per a la Festa de Treball. Dues setmanes durant les quals farem els esforços que calguin per tal de posar-ho tot a punt. El lector trobarà a la pàgina 8 un avenç de la programació. I, segurament una sorpresa: la presència, ja confirmada, de Dolor Ibàrruri i de Santiago Carrillo. En el proper número de TREBALL el lector trobarà àmplia informació i en el número especial, la sortida del qual coincideix amb la celebració de la Festa (dies 17 i 18 d'aquest mes) un plànol de les instal·lacions amb una explicació detallada de tot allò que serà la primera gran trobada col·lectiva del nostre periòdic amb els seus lectors reals i potencials. Les entrades són ja a la venda*[94]".

En la contraportada del número 492 de *Treball* comunicava amb més detall la distribució de l'espai a la Fira de mostres i la programació de la festa amb dos escenaris de debat, presentació de llibres i discos, una exposició sobre l'òrgan de premsa del partit, dos restaurants, un recinte sanitari, diversos bars, una sala de cinema i nombrosos estands. La festa proposava aplegar a amics, companys i votants del PSUC a través de diferents vessants. El diari així mateix explicava que els assistents en els debats en finalitzar el col·loqui podrien dirigir-se als ponents per fer les seves preguntes

[93] Vicente Izquierdo, Manuel (2011): *La festa de Treball. La primera gran festa popular de la Catalunya democràtica*. Editorial Base. Barcelona. p. 29.
[94] «La Festa de Treball. Montjuïc 17-18 setembre 1977». *Treball*. Núm. 492. 29/08/1977.

lliurement sense cap mena d'ordre. L'oferta musical era variada i heterogènia, amb la participació dels cantautors de la Nova Cançó (sols van fallar Raimon i Lluís Llach[95]), Víctor Manuel i el flamenco de José Menese i Morente (entre d'altres). També amb la presència de músics més moderns i alternatius com la Companyia Elèctrica Dharma i sala de ball a càrrec Big Band del Sindicat Musical de Catalunya. Al vespre, hi hauria l'actuació de músics folklòrics: Luís Cilia, exiliat de Portugal durant la dictadura d'António de Oliveira Salazar i música celta reivindicativa de l'irlandès Alan Stivell. Al matí hi hauria activitats infantils, les actuacions de colles castelleres i sardanes amb una programació paral·lela de música clàssica (vegeu annexos)[96].

Rere la programació, hi havia un veritable aparell d'organització, logística, planificació, contractació dels serveis i dels artistes i de totes les funcions que derivaven de la Festa. Comptava amb dos organismes fonamentals: la Direcció General de la Festa i la Comissió Econòmica, de les quals derivaven altres comissions com Ordre Intern, Promoció, Serveis Tècnics i Programació. La Direcció General estava formada per tots els responsables de cada comissió i els membres de la redacció de *Treball*. La Comissió Econòmica era la responsable d'aprovar els pressupostos i gestionar les despeses, també s'encarregava de la distribució de l'espai i el pagament del lloguer. Gregorio López Raimundo, secretari general de l'organització en aquell moment, va delegar les funcions del partit en Miguel Núñez, qui s'encarregaria d'informar en el Ple del Comitè Central i s'entrevistaria en nom del PSUC amb l'alcalde de Barcelona, Josep Maria Socias Humbert. Cal recordar que en aquell moment encara era vigent el funcionariat franquista i algunes estructures com l'Organización Sindical Española (OSE), coneguda popularment com el Sindicato Vertical, qui va posar traves a Miguel Núñez per obtenir els permisos legals. L'autorització oficial per celebrar l'acte va arribar un dia abans de l'inici de la festa, el 16 de setembre[97].

Robert Blasco i Salvador Goya de la Comissió Econòmica van explicar que s'havien repartit 40.000 entrades entre les diferents organitzacions del partit al preu de 150 pessetes l'entrada. Una part dels beneficis seria directament per a les organitzacions locals (30 pessetes) i la resta aniria destinada a la caixa del Comitè Central. Aquesta entrada donava dret a admissió els dos dies de la Festa i el sorteig d'un viatge a Cuba

[95] Vicente Izquierdo, Manuel (2011): *La festa de Treball. Obra citada*. p. 33.
[96] «La Festa de Treball. En la recta final». *Treball*. Núm. 492. 29/08/1977.
[97] Vicente Izquierdo, Manuel (2011): *La festa de Treball. Obra citada*. pp. 30-31.

per a dues persones. Les organitzacions havien de pagar 300 pessetes per metre quadrat de sòl i 1.500 per metre quadrat d'estand. Els beneficis serien del 60% per la direcció de la Festa i el 40% per les organitzacions. La Direcció General va aprovar un pressupost de 8.800.000 pessetes, d'aquesta suma, dos milions i mig serien pels serveis tècnics i tres milions de la programació. Per cobrir despeses s'aspirava a vendre 100.000 entrades amb un superàvit de deu milions de pessetes[98].

La distribució de la Festa seria el recinte de l'Exposició de Montjuïc amb l'avinguda Maria Cristina com l'espai principal, el Palau de la Metal·lúrgia i la part posterior del Palau Nacional. Es dissenyaria un projecte de distribució dels elements commemoratius, principalment una senyera de 25 metres d'amplada i 100 metres de llargada que havia de cobrir el recinte de la Joventut Comunista i un cub de flors vermelles d'accés al recinte dissenyat pels grafistes Cortés i Serrano. Nombroses banderes roges se situarien en dues fileres més enllà de les torres venecianes, des d'on es penjaria una gran pancarta de la Festa. El logotip del partit estaria en el mur de l'estand central[99].

Jordi Mateu era l'encarregat de la Comissió de Programació. Aquesta comissió va demanar la participació desinteressada dels artistes afins del partit, alguns d'ells serien Concha Velasco, Antonio Gades, Marisol i Ana Belén que varen fer de teloners en la festa. Músics catalans que van passar per la Festa (tret dels abans mencionats) eren Quico Pi de la Serra, Marina Rossell, Joan Isaac, Maria del Mar Bonet, Xavier Ribalta, Ovidi Montllor, la Trinca, Pere Tàpies, Ramon Muntaner, Núria Feliu... La presència internacional va ser ocupada pel cantautor uruguaià Quintín Cabrera, el portuguès Luis Cília, el francès François Rabbath i l'irlandès Alan Stivell. En aquesta edició es va plantejar la presència d'algun grup de rock famós, però finalment aquesta opció seria descartada[100]. S'editarien 50.000 programes de mà per repartir-se durant els dies de la Festa més els 12.000 cartells i 25.000 programes anteriors distribuïts. L'icònic cartell de la primera edició va ser pres d'un mural fet per les eleccions generals en el barri de la Sagrada Família (veure annexos).

La Direcció General de la Festa va decidir invitar a altres organitzacions d'esquerres de l'estranger amb les quals el PSUC mantenia contacte, especialment, els exiliats xilens de la dictadura d'Augusto Pinochet i el col·lectiu artístic Pablo Neruda, qui varen

[98] *Ibídem*, p. 32.
[99] Julián, Imma (19/09/1977): «Del realisme socialista a l'art conceptual». *Treball*. Núm. 495.
[100] Vicente Izquierdo, Manuel (2011): *La festa de Treball. Obra citada*, p. 34.

agrair públicament la seva invitació a l'esdeveniment. Pel que fa a Catalunya i a Espanya es va decidir invitar a la resta d'agrupacions polítiques.

L'assistència a la primera Festa és difícil de concretar, segons Manuel Vicente, es van vendre 26.000 abonaments i 38.000 entrades, encara que moltes persones varen entrar sense pagar entrada (es calcula unes 25.000). Sembla que la preparació i la programació va ser a correcuita i amb molts errors, però el resultat va ser favorable per l'ambient i l'alegria dels seus participants[101]. En els parlaments polítics varen intervenir Gregorio López Raimundo, Joan Busquet, director del diari *Treball*, Dolores Ibárruri i Santiago Carrillo. En la seva ponència, López Raimundo va demanar formar un govern de concentració democràtica amb l'ajuda de les altres forces progressistes. Segons el secretari general del PSUC, Espanya estava en una situació diferent, la superació del franquisme era un fet, calia en aquesta nova etapa unir esforços per establir una societat democràtica i afrontar el malestar econòmic[102]. Busquet va remarcar la necessitat de fer pedagogia, docència i cultura per crear una comunitat de persones lliures i compromeses, "*una societat alegre no és incompatible amb una societat revolucionària*". També va fer un repàs de la història de l'òrgan de premsa del partit sense el qual no hauria estat possible la celebració de la Festa[103]. Però seria la intervenció de la "Pasionària" qui va arrancar més aplaudiments i elogis malgrat no ser-hi present per motius de salut. Mitjançant una cinta magnetofònica, Ibárruri va dirigir-se al poble de Catalunya com a valent i conseqüent en la lluita contra el franquisme i per l'establiment d'una democràcia.

La premsa i els mitjans de comunicació es van fer repercussió de la celebració qui van notificar l'afluència de persones i el gran èxit polític que havia significat aquesta congregació, encara que no dubtarien en criticar les deficiències tècniques dels espectacles i d'un cert ambient caòtic. La valoració d'aquesta primera edició per part de l'organització va ser força crítica, les despeses augmentaven a 20.322.497 pessetes, la major part dels Serveis Tècnics. Cal tenir en compte que els músics catalans de la Nova

[101] *Ibídem*, pp. 38-39.
[102] «La Generalitat: cal que sigui democràtica. El reconeixement de les eleccions del 15 de juny». *Treball*. Núm. 495. 19/09/1977.
[103] Batista, Antoni (19/09/1977): «Treball bota festa». *Treball*. Núm. 495.

Cançó i Víctor Manuel van actuar de franc, els altres artistes vinculats al PCE només varen cobrar el desplaçament per actuar[104].

5. 2. Amb la veu de tots i els primers desencisos. La Festa de 1978

Poc després de la celebració de la primera Festa de Treball, l'octubre de 1977 va donar lloc al IV Congrés del partit, sent el primer congrés en democràcia en un moment que el PSUC comptava amb mig milió de vots, vuit diputats i més de trenta mil militants. El dia 29 d'octubre en el IV Congrés, hi van assistir 1.217 delegats elegits per les agrupacions del PSUC i un centenar de convidats. Els delegats reflecteixen una imatge interna del partit amb una militància molt masculina (sols un 12% de les delegades eren dones), 38% de treballadors, 23% de tècnics i funcionaris, 20% d'empleats i 8% de professionals liberals. És una agrupació principalment metropolitana i urbana però amb un arrelament rural destacable[105].

Les resolucions del congrés significaven l'adaptació de l'eurocomunisme com la política oficial del partit i l'abandonament del sistema monolític. Antoni Gutiérrez seria el secretari general i Gregorio López Raimundo el president. La direcció del nou Comitè Central la formarien 116 persones equilibrant les tendències internes i mantenint una certa ambigüitat discursiva. Després del seu nomenament, Gutiérrez faria un discurs en el Palau d'Esports de Barcelona amb el títol de: "Quatre "sí", quatre "no" i quatre "visca". Gutiérrez afirmava que la celebració del IV Congrés significava no al sectarisme, no al dogmatisme, no al paper de gestors del capitalisme i no a la marginalitat[106]. El PSUC mantenia el centralisme democràtic i les referències leninistes, però es definia com: "*partit nacional català, partit de la classe obrera, és el partit dels comunistes de Catalunya, [···] lluita per la democràcia, per la transformació socialista de la societat, pel comunisme. Lluita per l'alliberament de la dona i contra tota forma d'opressió*[107]".

Amb la celebració del IX Congrés del PCE el 19 de maig de 1978, el PSUC va enviar els seus representants escollits en la I Conferència Nacional, efectuada entre els dies 31 de març i 2 d'abril. El IX Congrés va evidenciar les diferències entre el PCE i el

[104] Vicente Izquierdo, Manuel (2011): *La festa de Treball. Obra citada*, pp. 44-47.
[105] Mayayo i Artal, Andreu (2017): «Militants a la Transició: "Mis manos: mi capital. PSUC: mi partido"». Puigsech, Josep i Giaime Pala (ed.): *Les Mans del PSUC. Obra citada*. pp. 230-231.
[106] Gutiérrez, Antoni (4/11/1977): «El nou secretari general del PSUC: Quatre "sí", quatre "no", quatre "visca"». *Treball*. Núm. 501.
[107] *Programa del Partit Socialista Unificat de Catalunya. IV Congrés.* Barcelona. 1977.

PSUC, fet que va provocar moltes dimissions entre altres temes a causa que Santiago Carrillo havia proposat evitar la definició del PCE com a marxista-leninista. L'informe del Comitè Executiu del PSUC sobre el IX Congrés establia una lectura més crítica del procés de Transició a Espanya, els Pactes de la Moncloa i la relació amb els països socialistes. Per les bases del PSUC, hi havia malestar per saber quina era la via al socialisme i la tàctica política que havia d'adoptar el partit. Antoni Gutiérrez en un informe presentat en nom del Comitè Executiu a la Conferència Nacional va alertar de les deficiències que existien per l'elaboració teòrica i per poder arribar a acords. Segons Gutiérrez, el PSUC després del IV Congrés era perfectament conseqüent amb les idees leninistes i la línia ideològica fixada pel PCE. El PSUC decidia mantenir la definició de leninista i incloure aquelles proposades pel PCE com: "*marxista, revolucionari, que s'inspira en les teories del desenvolupament social elaborades pels fundadors del socialisme científic, Marx i Engels*[108]".

En aquest moment comença a aparèixer un sentiment de desgana en la militància que percep que la seva feina és secundària a causa del rumb institucional que ha adoptat el partit i el pes de les decisions efectuades des de dalt. Una tercera part dels carnets no es van renovar en diferència d'un any i menys persones assistien als establiments del partit i a les reunions locals[109]. Entre novembre de 1977 i novembre de 1978, la xifra d'afiliats passaria dels 29.850 als 21.807. La principal pèrdua durant la Transició es va produir l'any 1978 (4.992 carnets) i la segona l'any 1979 amb 2.826 membres[110]. Això pot ser degut a diversos factors no estrictament polítics: el nou paradigma democràtic i l'abandonament de la lluita antifranquista, l'assoliment de certes garanties democràtiques i objectius polítics, el tedi per la constant feina militant i la mobilització al carrer, la marxa del PSUC per participar en altres partits afins com el Partit Socialista de Catalunya (PSC) o en el moviment sindical, la dedicació individual i privada en forma d'oci o professional fora de l'organització, el malestar per diferències ideològiques amb la direcció... Sigui com sigui, això respon al procés de Transició que s'estava produint a tota Espanya i a la resta d'Europa. Alguns aspectes ja els he mencionat en els anteriors punts com el pas generacional, els canvis culturals i emocionals en els individus, l'aparició d'una nova economia global, el desprestigi de les

[108] Molinero, Carme i Pere Ysàs (2010): *Els anys del PSUC. Obra citada*. pp. 316-319.
[109] Cebrián i Serret, Carme (1997): *Estimat PSUC. Obra citada*. pp. 225-231.
[110] Mayayo i Artal, Andreu (2017): «Militants a la Transició...» Puigsech, Josep i Giaime Pala (ed.): *Les Mans del PSUC. Obra citada*. pp. 231-232.

idees socialistes... Aquestes podrien ser algunes causes, encara que tot això acabaria cristal·litzant l'any 1981 després de la celebració del V Congrés, de moment sols faig un breu apunt d'aquesta qüestió.

Per l'edició de la Festa de l'any 1978, el partit va decidir començar amb els preparatius amb antelació organitzant diverses reunions al maig i amb una clara autocrítica. La Secretaria estaria formada per Josep Salas, Josep Maria Clariana, Domènec Martínez i Joan Busquet, tots ells membres del Comitè Executiu del PSUC[111]. Aquest cop el Comitè va decidir que la Festa fos més descentralitzada i amb més previsió de temps per no fer tan feixuga la feina. Els preus de les entrades i els abonaments es mantenien igual i es cedia el lloguer de l'estand a cada organització, estalviant una part significativa de diners. Es decretava des de la Comissió de Finances una partida de dotze milions de pessetes on set milions anaven directament a serveis tècnics. Seria l'edició de la Festa amb el pressupost més baix en programació, 800.000 pessetes, no hi hauria cap figura nacional ni internacional important que actués[112]. El PSUC va haver de tirar de contactes d'organitzacions properes per contractar alguns artistes, com la intèrpret francesa Catherine Ribeiro del Partit Comunista Francès i la delegació d'Eslovènia amb els grups de coral i dansa. Per evitar que la gent entrés sense pagar entrada es va decidir precintar el recinte. Aquest cop hi hauria 800 persones amb identificades els dies de la Festa per dur a terme les tasques organitzatives, formades anteriorment sobre els protocols a seguir.

Com a elements a puntualitzar en aquesta edició, es van ampliar les activitats infantils d'animació i teatre, es va habilitar un espai de guarderia amb vint-i-set monitors voluntaris i l'oferta de cinema al Palau de Congressos va ser més àmplia. A diferència de l'any anterior a causa que s'apropaven les eleccions municipals es va decidir potenciar la figura dels candidats als ajuntaments del PSUC i del PCE i la política local. En els col·loquis del dissabte la tarda van intervenir l'alcalde comunista de Torí, Diego Novelli, Alonso Balosa, candidat del PCE a l'alcaldia de Sevilla, Jordi Conill, responsable polític del Comitè de Barcelona i Manuel Castells, en aquell moment professor universitari de sociologia entre d'altres[113].

[111] «16 i 17 de setembre a Montjuïc. La Festa de Treball». *Treball*. Núm. 527. 5/5/1978.
[112] Vicente Izquierdo, Manuel (2011): *La festa de Treball. Obra citada*, pp. 55-56.
[113] *Ibídem*, pp. 59-60.

El resultat i la valoració de la Festa va ser força negatiu, malgrat que era evident la millor organització i els pocs incidents que s'hi van produir, la falta de temàtica musical i la poca inversió en programa va causar una poca assistència amb la venda de 13.471 abonaments i 17.740 entrades. Les pèrdues de la Festa a final d'any augmentaven a 4.717.224 pessetes. S'atribuïa al fracàs al dèficit i que els parlaments polítics sols anessin dirigits per a persones properes al partit. Les ressenyes de la Festa per part de la premsa destacaven la seva bona organització i el bon clima familiar però no tenien res a veure amb l'emoció de l'anterior edició. Diversos diaris publicaren cròniques on detallaven a la Festa com un acte pensat pels comunistes i de cara a la galeria, sense una gran repercussió social i de caràcter amè[114].

5. 3. Vine amb nosaltres a canviar la vida. La Festa de 1979

Segurament la Festa de 1979 seria la millor edició de la Festa de Treball durant la Transició a la democràcia. Això és degut a diversos factors, no únicament pel programa i per l'aprenentatge arran de l'experiència negativa de l'any passat, sinó per l'ambient col·lectiu i el nou horitzó que s'obria després de les eleccions municipals el 3 d'abril de 1979. Adolfo Suárez, president del govern, havia convocat després de l'aprovació de la Constitució unes noves eleccions legislatives l'1 de març de 1979. Unió de Centre Democràtic (UCD) milloraria lleugerament el resultat electoral guanyant tres diputats però perdent 41.798 vots sent primera força política, el Partit Socialista Obrer Espanyol (PSOE) no va aconseguir la victòria però va consolidar la seva força (30,40% dels vots i 121 diputats) i el PCE va gaudir d'un increment substancial de vots (226.581 vots i 3 diputats més). El PSUC que anava en coalició amb el PCE obtindria a Catalunya 512.792 vots. Malgrat que la participació electoral era inferior a les últimes eleccions de 1977 (68,04% del cens enfront del 78,83%), la candidatura comunista arribava a un total d'1.938.487 vots en total, un 10,77% dels sufragis i 23 diputats. Malgrat això, el PSOE i el PCE no tenien la suficient força per formar un pacte de govern[115].

A Catalunya el PSUC en les eleccions municipals del 3 d'abril de 1979 havia augmentat el vot en amb el 20,2% dels sufragis, sent el partit més votat en les comarques del Baix Llobregat, Vallès Occidental i Barcelonès (amb excepció de la ciutat de Barcelona). El programa electoral de les candidatures comunistes proposaven

[114] *Ibídem*, pp. 62-67.
[115] Molinero, Carme i Pere Ysàs (2017): *De la hegemonía a la autodestrucción. Obra citada*. pp. 258-260.

governs de concentració, encara que a la majoria de casos es va arribar a acords amb el PSOE a moltes localitats com Madrid, Barcelona, València o Cadis. L'única alcaldia del PCE en una capital de província seria a Còrdova[116]. A la regió metropolitana de Barcelona el PSUC obtindria el control de molts consistoris, un total de 34 municipis a Catalunya, entre ells estarien Badalona, Santa Coloma de Gramenet, Mollet del Vallès, Sabadell, Rubí, Montcada i Reixac, Ripollet, Barberà del Vallès, Sant Feliu de Llobregat, Sant Vicenç dels Horts, Cornellà, El Prat de Llobregat i Viladecans. Els resultats municipals són un bon indicador d'on residia la força del PSUC i el seu arrelament geogràfic.

La Festa de Treball durant l'any 1979 seria un tema recurrent en les reunions base del partit i del Comitè Central i Executiu. A principis de febrer es va iniciar una campanya de venda de bons a 150 pessetes per ajudar a *Treball* que donaven accés a la Festa i a un sorteig de més de 500 premis. Després de les eleccions municipals el Comitè Central va fer públic la intenció de celebrar novament una altra edició de la Festa. Es van produir canvis en la Comissió d'organització que seria formada per Josep Salas, Rafael Ribó, Domènec Martínez, Josep Maria Clariana, Joan Busquet i Josep Maria Riera. Aquesta comissió tenia clara la idea de planificar grans espectacles i actuacions musicals. Diverses personalitats de primera línia del partit, com Gutiérrez, Carrillo i Ibárruri havien intentat contactar amb músics internacionals perquè vinguessin a Espanya. El PCE i López Raimundo mitjançant l'ambaixada cubana i el Partit Comunista Cubà van fer una proposta d'actuació als artistes de la Rumba Cubana, Pablo Milanés i Silvio Rodríguez[117]. El PCE va escriure diverses cartes a les autoritats de Iugoslàvia i de la Unió Soviètica per si pogués assistir algun escaquista famós (es pensava principalment en Anatoli Karpov) per celebrar un torneig múltiple d'escacs. Lamentablement les converses no van arribar a cap conclusió[118]. Pablo Milanés actuaria més endavant en la Festa de Treball l'any 1988[119].

Com a curiositat, per la Festa de l'any 1979, la Comissió de Programació (Rafael Ribó i Josep Maria Clariana) va intentar contractar a algun grup de rock i/o cantant internacional, parlant amb multinacionals de l'espectacle i representants directes dels

[116] *Ibídem*, p. 62.
[117] Vicente Izquierdo, Manuel (2011): *La festa de Treball. Obra citada*, pp. 70-72.
[118] *Ibídem*, p. 76.
[119] *Ibídem*, p. 222.

artistes. Aquests eren ni més ni menys que Bob Dylan, Pink Floyd, Genesis, Chico Buarque, Pete Seeger, Supertramp, Joni Mitchell, Bob Marley i Leonard Cohen. Malauradament no va poder assistir cap músic al·legant motius diversos (tret de Pete Seeger que acudiria a la següent edició de la festa), encara que hauria estat magnífic la presència d'algun d'aquests artistes[120]. Busquet va intentar contactar amb el manager del The Who però la tarifa va ser molt elevada i una opció posteriorment descartada.

Abans que s'iniciés la Festa al setembre s'havien aconseguit vendre 129.472 abonaments i 43.841 entrades, sent el record històric de totes les festes de Treball. Les despeses augmentaven a 4.409.642 pessetes. L'estructura del partit havia demanat als comitès locals un esforç per vendre bons per la Festa i assolir les quotes fixades. Aquest cop, com a previsió de l'afluència de gent, el servei d'ordre de la Festa va fer una crida als responsables d'organització de base. Pràcticament 3.000 persones voluntàries van treballar com a responsables de seguretat i per vigilar que cap persona passés sense pagar l'entrada[121]. El número 593 de *Treball* va ser un monogràfic especial dedicat a la cultura i a la Festa, amb portada de Josep Guinovart i diversos articles sobre literatura i música escrits per Pere Calders, Terenci Moix, Teresa Pàmies, Jaume Fuster, Jordi Teixidor entre d'altres. Era evident la vinculació del PSUC amb el món de la cultura i dels intel·lectuals, sent un reconeixement per part d'aquests escriptors a la tasca cívica i política del PSUC.

Com a novetats de la Festa de 1979, cal destacar la programació més àmplia de teatre i cinema amb la representació de *La Bella Helena* sota la direcció de Pere Planella que s'havia estrenat al Teatre Lliure i el documental *Antonio Gramsci, I giorni del carcere* del director Lino del Fra. Després de la pel·lícula, el col·loqui amb les intervencions de Manuel Azcárate, Joaquim Sempere (director de *Nous Horitzons*), Raimon Obiols (diputat socialista), Francisco Fernández Buey, Manuel Sacristán i Lino del Fra havien omplert pràcticament tota la sala del Palau de Congressos[122]. Paral·lelament va haver-hi una exposició al Palau de la Metal·lúrgia amb els millors pintors del moment: Josep Guinovart, Antoni Tàpies, Francesc Artigau, José Ortuño,

[120] Arxiu Nacional de Catalunya. Fons ANC1-230 / Partit Socialista Unificat de Catalunya (PSUC). Unitat 4901. Festa de Treball de 1979. Artistes. 24 de juliol de 1979.
[121] Vicente Izquierdo, Manuel (2011): *La festa de Treball. Obra citada*. p. 78.
[122] «Col·loqui amb Azcàrate i Pajetta. Antonio Gramsci, a través d'un film». *Treball*. Núm. 594. 20/9/1978.

Joan Miró, Albert Ràfols-Casamada, Joan Hernández Pijuan, etc[123]. També es va exposar una mostra gràfica de la propaganda electoral del PSUC en les últimes eleccions a l'estand del Comitè Central[124].

Els més de seixanta estands situats entre l'avinguda Maria Cristina, el Palau de la Metal·lúrgia i la plaça de la Font Màgica hi havia molta varietat de menjar i formes d'oci. A l'estand del Barcelonès Nord i del Baix Llobregat s'hi va instal·lar un *tablao* amb actuacions de *cante flamenco*, sevillanes i una xerrada sobre "la reconstrucció nacional de Catalunya" amb la participació dels alcaldes de Badalona i Santa Coloma de Gramanet (Marius Díaz i Lluís Hernández). La Federació Nord-est de Barcelona va preparar un escenari amb rumbes, l'organització del Vallès Occidental va projectar cinema mut de Chaplin, Stan Laurel i Oliver Hardy, hi hauria exposició de ceràmica de la Bisbal, de suro de Palafrugell, ceràmica de Verdú, venda d'espardenyes artesanes de Lleida, mostra d'il·lustracions gràfiques de la Joventut Comunista, venda de teixits del Vallès Occidental i molta més diversitat d'oferta[125]. Juntament amb les delegacions estrangeres i de les altres zones de l'Estat amb els estands del PCE d'Euskadi, Galícia, Aragó, Múrcia, Andalusia i les Illes Balears es podia degustar plats regionals típics i menjar i vi tradicional de Catalunya[126]. A més a més, una novetat d'aquell any seria la celebració de diversos tornejos d'esport com ara futbol sala, escacs, petanca i exhibició de karate i judo[127].

Pel que fa a la participació internacional, la Festa va visualitzar la situació de les dictadures i la falta de Drets Humans en els països d'Amèrica Llatina amb recollida de firmes a favor de l'amnistia dels presos polítics. Hi va haver la presència de l'estand del Front Polisario i del Front Sandinista, just dos mesos després de prendre possessió en el govern i derrocar la dictadura d'Anastasio Somoza Debayle. S'establiria un estand de l'Associació d'Amics de les Nacions Unides i es va mantenir l'assistència amb les organitzacions comunistes de Piemont i d'Eslovènia[128].

[123] «Una manifestació inesperada». *Treball*. Núm. 594. 20/9/1978.
[124] Vicente Izquierdo, Manuel (2011): *La festa de Treball. Obra citada*. pp. 80-81.
[125] *Ibídem*, p. 81.
[126] Riera, Ignasi (20/9/1978): «De tot i força». *Treball*. Núm. 594.
[127] Arxiu Nacional de Catalunya. Fons ANC1-230 / Partit Socialista Unificat de Catalunya (PSUC). Unitat 4902. Festa de Treball de 1979. Programació. Setembre, 1979.
[128] Vicente Izquierdo, Manuel (2011): *La festa de Treball. Obra citada*. p. 82.

El resultat de la Festa de 1979 va ser la venda d'un total de 172.953 bons i entrades. La programació diversa i temàtica segons cada dia seria una fórmula més endavant adaptada a les altres edicions de la Festa: una nit de música rock, una nit de cantautors i una tercera de folk. L'oferta gastronòmica i de productes, les exposicions culturals, els col·loquis i l'esport va diversificar la Festa i fer-la més atractiva per un públic més ampli. Per primera vegada es va assolir 527.214 pessetes de benefici, encara que la Festa havia suposat més ingressos a causa que els estands de les organitzacions recaptaven una part considerable del total, un suma de 2.830.214 pessetes. *Treball* i el Comitè Central s'havien repartit més de 16 milions de pessetes, estaríem parlant d'uns beneficis superiors als 20 milions[129]. Una estratègia que més endavant seria utilitzada en les altres Festes seria la possibilitat d'establir contractes amb empreses per comercialitzar els seus productes i establir espais publicitaris. El PSUC va firmar acords comercials amb Skol, Ricard, Kas, Banca Mas Sardà, Coca-Cola, Peralada, Discomanía i Taller Sol per la Festa de 1979. Més endavant també es tancarien acords amb Damm, Havana Club, Caixa de Pensions, Frigo, Chupa Chups i Codorniu[130].

Amb el balanç de la tercera Festa de Treball, podem obtenir com a conclusió que l'èxit de l'edició de 1979 va molt lligat amb la professionalització de l'espectacle i els contactes de la Comissió Econòmica amb les empreses i mànagers dels artistes. Les experiències dels anteriors anys i la presència institucional després de les eleccions generals i municipals són un factor a tenir en compte. El PSUC ja no és un partit al marge del sistema, ha de donar l'aparença de ser una organització seriosa amb incidència social i un cert prestigi polític, però sense oblidar el seu origen i el seu compromís social. Seguint l'exemple del PCI, el PSUC va voler esdevenir el partit representatiu de Catalunya no només apel·lant a la classe treballadora, sinó fent atractives les seves polítiques a altres sectors diferents (especialment els joves i les classes mitjanes). Es tractava de democratitzar el partit i fer-ho obert per a la màxima gent interessada en el projecte, malgrat que com he explicat en els anys de la Transició hi hauria un constant degoteig de militants que es donaren de baixa i un sentiment col·lectiu de desencís.

[129] *Ibídem*, pp. 83-84.
[130] *Ibídem*, pp. 87-88.

5. 4. Rock and Roll i PSUC. La Festa de 1980

Després de l'èxit aconseguit en la darrera edició de la Festa, el 20 de març de 1980 es varen celebrar les primeres eleccions democràtiques al Parlament de Catalunya. El PSUC esdevindria la tercera força política amb mig milió de vots (18,7% total) i 25 diputats en una cambra de 135. El cap de llista era Josep Benet, qui havia estat elegit com a senador independent en l'Entesa dels catalans l'any 1977. La pèrdua electoral del PSC-PSOE (22,3% i 33 escons) va impedir formar un govern d'esquerres en la Generalitat[131]. Convergència i Unió havia obtingut 752.943 vots (27,68% total) i 43 escons. Jordi Pujol seria investit el 24 d'abril de 1980 amb els vots favorables d'Esquerra Republicana de Catalunya (14 diputats) i de Centristes de Catalunya-UCD (18 diputats)[132]. Malgrat que un de cada cinc catalans votava al PSUC, aquest resultat no va agradar a la direcció del partit en esperar un millor resultat i en ser sobrepassats pel PSC, una organització vista com a nouvinguda i sense incidència remarcable en les lluites socials.

Tot indicava que el PSUC lentament s'anava desinflant i el malestar intern era cada vegada més latent. Entre l'octubre de 1976 al gener de 1977, després de la legalització, va haver-hi un repunt de vendes dels diaris del partit fins a 17.000 exemplars de *Treball* i 26.000 de *Mundo Obrero*. En el període de 1978-1980, malgrat les millores en l'editorial, la professionalització de la redacció, el canvi de format, l'edició dels textos i la qualitat fotogràfica, les vendes es van estabilitzar en 6.000 exemplars. Amb aquests números no era suficient poder mantenir els costos de producció. A Barcelona, *Treball* va passar dels 9.763 als 1.119 exemplars i *Mundo Obrero* dels 8.622 als 1.171. Això significa que una part considerable de la militància no comprava ni llegia la premsa del partit i tampoc era propensa a participar en les reunions locals. L'assistència a les reunions per un estudi realitzat per la secretaria d'organització indicava la presència de 3.500 afiliats, és a dir, un 15% total[133].

La programació de la Festa de 1980 seria una de les més memorables i especialment polèmica per una de les seves actuacions més famoses amb The Ramones (el número 643 de *Treball* apareix el programa de la Festa). L'edició d'aquest any seria dedicada a

[131] Molinero, Carme i Pere Ysàs (2017): *De la hegemonía a la autodestrucción. Obra citada*. p. 344.
[132] Bassols i Parés, Agustí M. (2005): «La Transició política a Catalunya». Pagès i Blanch, Pelai (dir.) (2005): *La Transició democràtica als Països Catalans. Obra citada*. pp. 72-74
[133] Mayayo i Artal, Andreu (2017): «Militants a la Transició...». Puigsech, Josep i Giaime Pala (ed.): *Les Mans del PSUC. Obra citada*. pp. 232-233.

Pere Calders i a Pablo Picasso. L'Agrupació d'Artistes Plàstics del PSUC va preparar una exposició de la trajectòria del pintor malagueny amb fotografies i reproduccions a color de les seves obres. L'arquitecte Yago Bonet va preparar la mostra inspirant-se en el pavelló de la República espanyola en la Fira Internacional de París de 1937. No va faltar la rèplica del *Guernica* a escala natural[134]. El divendres 19 de setembre, la Festa s'iniciaria amb la representació teatral d'*Antaviana* sobre els contes de Calders per la companyia Dagoll Dagom. A la nit hi hauria el festival de música de Ramones, Diego Cortés i Mike Oldfield juntament amb Los Rápidos i Los Rebeldes amb una gran afluència de públic jove. Tret d'alguns incidents produïts a la matinada després dels concerts, no va succeir cap fet fora del comú.

El dissabte malgrat el mal temps per la pluja i alguns aturaments, van actuar La Trinca, Ana Belén i Pete Seeger. Seeger era la tercera vegada que venia a Espanya, va interpretar algunes cançons de la Guerra Civil Espanyola acompanyat d'un nord-americà que coneixia el català, Xesco Boix. Seria recordat per la cançó de la Brigada Lincoln qui va animar un públic entregat per la seva música. La revetlla i el ball popular va haver de finalitzar a causa de la pluja deixant l'actuació de Pasadena Roof Orchestra inacabada. El diumenge seria més tranquil amb el concert de música clàssica de l'orquestra alemanya Königsteiner Kammerorchester i l'Orquestra de Cambra de les Joventuts Musicals de Sabadell al Palau de Congressos. Hi hauria actuació de sardanes, colles castelleres i de folklore internacional. El programa musical s'acabaria amb el quartet Nits de jazz a l'escenari central, seguit per l'actuació de Marina Rossell abans del míting final. La Festa acabaria amb la dansa del Grupo Independiente de Artistas de la Danza (GIAD) i l'art d'Antonio Gades qui seria ovacionat encaridament pel públic[135].

La discussió sobre si invitar al grup de música punk The Ramones a la Festa dels comunistes va deixar postures molt enfrontades dins de l'organització. Cal entendre el significat polític i cultural que representava una actuació així, més en un moment especialment sensible pel partit on les tensions entre punts de vista diferents contribuïa a un cert clima d'hostilitat i ja despuntava una sensació col·lectiva d'escissió. Els membres més veterans del partit no acabaven d'entendre el sentit d'una invitació així, però per part de la Comissió Organitzadora i Antoni Batista, qui era encarregat de la

[134] Muntané, M. Dolors (25/09/1980): «Una gran exposició. "Picasso, cent any anys"». *Treball*. Núm. 644.
[135] Vicente Izquierdo, Manuel (2011): *La festa de Treball. Obra citada*. pp. 100-103.

programació, es tractava d'oferir diversitat musical i anar més enllà del repertori de cantautor. Johnny Ramone, guitarra de la banda, era conegut per les seves idees conservadores i anticomunistes. El grup va assistir a Barcelona just quan feien una gira als Estats Units de campanya per la presidència de Ronald Reagan[136].

L'actuació de The Ramones evidenciava els límits de la Festa de Treball i posava de relleu algunes qüestions de discussió intel·lectual. Calia replantejar si la Festa era una celebració adreçada pels comunistes amb la seva particular cultura política o pel contrari, es volia adreçar a un públic nou, actual (especialment jove i urbà), proper a la contracultura i a la nova societat democràtica. Aquest assumpte no era de poca importància, perquè com havia evidenciat la Festa de 1978, preparar un acte militant específicament centrat en l'ambient del PSUC i del PCE amb poca varietat musical comportava un èxit escàs i de poca transcendència pública. Calia doncs ampliar la programació i no únicament centrar-se en la militància que ja estava acostumada a una certa preparació teòrica i política. A una part significativa dels assistents a la Festa no li interessaven aquest tipus d'aspectes (els discursos, les exposicions, les xerrades...), moltes famílies ho feien per passar un cap de setmana amb companyia i distreure's portant als seus fills al teatre o les actuacions infantils. Pels joves era la possibilitat de veure música en directe, sociabilitzar i divertir-se. Si resultava que alguna d'aquestes persones s'interessés per l'organització, el diari *Treball* o les exposicions era un fet destacable, però els focus d'atracció principals de la Festa eren l'oferta musical, gastronòmica i lúdica.

A la societat espanyola i catalana s'estava produint un canvi generacional, en els costums i en els hàbits en la vida quotidiana. Quan es tracta sobre la joventut com a col·lectiu es fa referència a un grup molt ampli i divers (es considera normalment a aquells individus d'edats compreses entre els 18 i 30 anys), però una part significativa d'aquest conjunt, especialment de procedència urbana i de sectors humils, s'hi veia sumida en aquests processos de canvi. L'atur i la inflació agreujada per la crisi econòmica, la falta de perspectives vitals, el rebuig de l'educació rebuda, el qüestionament del nou sistema democràtic, la rebel·lia cap a l'autoritat en les seves formes més diverses (l'Estat, el sistema educatiu, la religió, la feina, la família...) i la forma d'entendre les relacions afectives fora del matrimoni són alguns elements que cal

[136] *Ibídem*, pp. 91-97.

no perdre de vista. Estem parlant d'una generació d'individus mobilitzats i conscients pels canvis del maig del 68 francès i pels darrers anys de la dictadura, una generació especialment crítica amb el mode de vida dels seus progenitors que va realitzar una lectura negativa de la seva realitat. A més a més, els joves es trobaven en una situació força desemparada i marginada per a les institucions[137].

També fou un moment on els denominats nous moviments socials agafaren força en detriment del moviment obrer. El feminisme, la reivindicació i visualització dels drets per a les minories sexuals, el moviment de solidaritat amb els presos com la Coordinadora de Presos en Lucha (COPEL) i la contracultura són un clar exemple. Els nous moviments socials destaquen per la polititzacció en la vida privada i la preocupació pels temes culturals i ideològics[138]. La dècada dels vuitanta a Espanya va estar marcada per la desobediència d'una part significativa de joves que no se sentien apel·lats per la política i van ser exclosos de la societat. L'atur, la delinqüència juvenil, la pobresa, els problemes familiars, la drogoaddicció i el desencís col·lectiu en són algunes característiques d'aquesta època[139].

Tot això va generar un debat intern que va fer-se present en les pàgines del diari *Treball* amb opinions variades sobre com havia de ser la Festa, la cultura socialista i l'apropament a la joventut. *Treball* i *Nous Horitzons* feien una tasca teòrica destacable, intentant ser la guia de l'organització política i un espai d'opinió plural i progressista. El PSUC comptava amb un ampli suport d'intel·lectuals i d'escriptors, sent les publicacions del partit un mitjà on donar cabuda a les seves reflexions. Antoni Batista escriuria en el número 643 de *Treball*: "*La Festa no pretén donar una catequesi de música comunista, sinó que sap que el paper dels comunistes, en aquest capítol concret, és de canal de comunicació multitudinari, i quan es parla de destinataris nombrosos d'abast ciutadà, comarcal i de país, l'actitud revolucionària no és manipular-los, sinó*

[137] Funes, Jaume (2003): «Ser joves però al marge: noves delinqüències en una societat en crisi». Aracil, Rafael, Andreu Mayayo i Antoni Segura (eds.): *Memòria de la Transició a Espanya i a Catalunya. Els joves de la Transició*. Publicacions de la Universitat de Barcelona. pp. 189-204.
[138] Casquete Badallo, Jesús María (2001): «Nuevos y viejos movimientos sociales en perspectiva histórica». *Historia y política: Ideas, procesos y movimientos sociales*. Núm. 6. pp. 192-196.
[139] Labrador Méndez, Germán (2017): *Culpables por la literatura. Obra citada*. pp. 156-162.

[...] que tothom estigui content[140]". Aquesta polèmica s'ha de situar pocs mesos abans del V Congrés del PSUC que se celebraria el gener de 1981.

La Festa de 1980 amb l'actuació de The Ramones i Mike Oldfield va significar una renovació cultural i musical en comparació a les anteriors edicions. La introducció d'elements moderns i diferents de la Festa anava progressivament deixant de banda la solemnitat i les pràctiques culturals comunistes. La Festa de Treball anava més enllà de ser la celebració dels comunistes, aspirava a ser la Festa Major de la democràcia. Va ser l'edició amb l'assistència més alta amb 150.000 persones cada dia (cal tenir en compte el nombre de persones que van entrar sense pagar entrada i les entrades venudes a última hora sense comptabilitzar). S'havien aconseguit vendre 124.273 bons i 27.085 entrades. La participació internacional i política va estar en un primer pla amb els estands dels treballadors de les fàbriques de la Pegaso, Maquinista i Rocalla i la presència de l'Organització per l'Alliberament de Palestina (OAP), la Lliga dels Comunistes d'Eslovènia, l'Associació d'Expresos polítics, el Front d'Alliberament Gai de Catalunya i el Comitè Antinuclear de Catalunya[141].

5. 5. Donem una oportunitat a la pau. El V Congrés i la Festa de 1981

Del 2 al 8 de gener de 1981 va tenir lloc el V Congrés del PSUC, aquest congrés ha passat a la història per significar la ruptura del partit i la posterior erosió de la seva força política fins a la seva desaparició. El V Congrés va congregar a 879 delegats en representació de 21.807 militants del partit (10.000 militants menys que en la celebració del IV Congrés l'octubre de 1977). La composició dels delegats eren 9,83% dones, un percentatge més petit que en el IV Congrés (14,2%). El 51,46% dels delegats eren nascuts a Catalunya (33,65% total dels militants) i 48,54% fora de Catalunya (66,35% total dels militants). La mitjana d'edat era de 36 anys els homes i 34 les dones. Les feines més habituals dels delegats eren 34% obrers (52,96% del total de la militància), 28,15% tècnics i professionals (12,37% dels militants) i 3,06% de jubilats i pensionistes[142].

Les discussions del V Congrés van girar entorn de l'informe del Comitè Central presentat per Antoni Gutiérrez. Aquest document tractava sobre la situació internacional

[140] Batista, Antoni (18/09/1980): «Música per a tots els gustos. D'una festa a "la Festa"». *Treball*. Núm. 643.
[141] Vicente Izquierdo, Manuel (2011): *La festa de Treball. Obra citada*. pp. 102-105.
[142] Molinero, Carme i Pere Ysàs (2010): *Els anys del PSUC. Obra citada*. p. 328.

i la crisi econòmica, la realitat a Espanya i a Catalunya, la relació entre el PSUC i el PCE, els pactes amb altres forces polítiques (especialment els pactes de la Moncloa), la falta d'actitud critica davant d'UCD, la desmobilització per lluitar contra l'atur, el terrorisme i l'eurocomunisme. L'informe era una autocrítica del IV Congrés i de la falta de consciència a l'hora de valorar el potencial de la crisi econòmica i de les forces conservadores en democràcia. També analitzava com els pactes de la Moncloa havien aconseguit canalitzar el malestar obrer i moderar el seu discurs. Aquest informe va comptar amb el suport majoritari dels delegats (tret d'algunes esmenes), però la disconformitat principal seria sobre l'ús oficial del terme "eurocomunisme[143]". Juan Ignacio Valdivieso, portaveu de la delegació del Vallès Occidental, va proposar substituir eurocomunisme per "via democràtica cap al socialisme i revolució de la majoria". Valdivieso va demanar una votació específica sobre la referència a l'eurocomunisme en l'informe que no va ser acceptada. L'informe final seria aprovat per 419 vots a favor, 78 en contra i 282 abstencions. Després d'això, es procediria al debat de la tesi dedicada a "l'alternativa socialista" a partir d'una esmena presentada contrària a la denominació eurocomunista. Aquesta esmena seria aprovada per 424 vots a favor, 350 en contra i 21 abstencions[144]. Malgrat que el Congrés va votar a favor de la continuïtat de la direcció per Gregorio López Raimundo i Antoni Gutiérrez Díaz, aquests dos van rebutjar als seus càrrecs a causa de la votació a l'esmena sobre l'eurocomunisme, insistint en la defensa de la seva política. Juntament amb ells dos, moltes persones s'hi varen sumar a les renúncies de les seves responsabilitats. En un moment d'incertesa pels fets, el Comitè Central va presentar que el nou president del partit fos Pere Ardiaca i el secretari general Francisco Frutos (identificats com a leninistes). Aquesta proposta seria votada a favor amb la formació d'un nou Comitè Executiu[145].

Una de les explicacions que va donar la premsa sobre la celebració del V Congrés fou la derrota i el descrèdit de la cúpula per part de les bases del partit (utilitzant la metàfora d'invertir la piràmide), encara que aquesta lectura és incompleta i a priori simple. Un escrit conjunt publicat a premsa i firmat per diversos membres del partit (Jordi Borja, Joan Busquets, Jordi Cunill, Domènec Martínez, Josep Maria Riera, Jordi Solé Tura i Maties Vives), van demanar la convocatòria d'un congrés extraordinari.

[143] «Resolució del Congrés. Un Congrés autocrític». *Treball*. Núm. 658. 22/01/1981.
[144] Molinero, Carme i Pere Ysàs (2010): *Elsanys del PSUC. Obra citada*. pp. 330-332.
[145] *Ibídem*, pp. 333-334.

Segons els signants, la supressió del terme eurocomunisme desnaturalitzava la política del PSUC i qüestionava l'esperit del partit basat en la independència, tolerància, vocació democràtica, defensa del pluralisme i rebuig del dogmatisme[146].

La divergència de posicions entre la secretaria i les bases, especialment la militància obrera que no coincidia amb les tesis eurocomunistes i no disposava de grans mitjans intel·lectuals per poder elaborar les seves crítiques, va esclatar en el Congrés amb alguns parlaments de delegats molestos amb la situació. La base treballadora del partit percebia a la direcció del PSUC com un grup de polítics professionals que ignorava i menystenia el seu paper en l'organització. Gran part de la militància i dels quadres del partit eren molt crítics amb el paper desenvolupat pel PCE i el PSUC en la Transició a la democràcia, això explica que en la votació sobre l'esmena dedicada a "l'alternativa socialista" les bases van decidir votar en contra com a càstig[147]. La delegació del PCE i a Santiago Carrillo no va agradar el resultat del V Congrés qui creien que s'havia produït una "desviació esquerrenista del PSUC"[148].

S'ha escrit força sobre les tres tendències ideològiques que van xocar en el V Congrés (eurocomunistes, leninistes i pro soviètics, aquests últims també anomenats despectivament com afgans), encara que qui va posar nom i va definir-les van ser els mitjans de comunicació. Tot això va suposar un estigma per aquestes faccions poc definides que no va ajudar al clima de cohesió interna. El centralisme democràtic no va servir per apaivagar els ànims a causa que obligava a tenir els debats i fer les votacions, visualitzant l'opinió de cada membre. El creixement de les queixes, conflictes personals, locals, sectorials, territorials i de petits grups van anar teixint amb el temps un entramat de malestar que acabaria per precipitar la ruptura[149]. Els militants del PSUC, fora de les reunions locals on feien les tasques polítiques, no acostumaven a sociabilitzar amb membres d'altres espais. Però mesos abans de la celebració del V Congrés, a l'estiu de 1980 ja havia començat el treball fraccional amb reunions extraoficials de militants que s'agrupaven segons simpatia ideològica i acabarien formant tendències internes. En aquestes reunions hi participen afiliats de diferents organitzacions i comarques organitzades per dirigents intermedis. La situació internacional amb la intervenció

[146] *Ibídem*, p. 335.
[147] Sacristán, Manuel (22/01/1981): «Tribuna libre. A propósito del V Congreso del PSUC». *El País*.
[148] Molinero, Carme i Pere Ysàs (2010): *Els anys del PSUC. Obra citada*. p. 329.
[149] Tafalla Monferrer, Joan (2017): «Les conseqüències de la Transició en el PSUC». Puigsech, Josep i Giaime Pala (ed.): *Les Mans del PSUC. Obra citada*. pp. 272-278.

soviètica a Afganistan, les vagues a Polònia convocades pel sindicat Solidarność i el perill que significava la política exterior de Reagan havia alarmat a la militància. Cal recordar que les qüestions internacionals i la relació del PSUC amb la Unió Soviètica van ser un punt de debat en l'informe del V Congrés.

Abans de la convocatòria del congrés, algunes agrupacions del partit havien desobeït les directrius del partit respecte la política internacional i els principis eurocomunistes, com és el cas de la Conferència Local del Baix Llobregat, que va escriure un comunicat en defensa del paper de la Unió Soviètica a Afganistan. El Comitè Central en el novembre de 1980 ja havia avisat del treball fraccional, fent una crida al centralisme democràtic i a la unitat del partit, però la direcció va preferir amagar i no reconèixer l'existència de tendències organitzatives dins del PSUC[150].

El resultat del V Congrés va ser catàrtic amb una gran repercussió en els mitjans de comunicació i en la societat catalana. Els canvis interns havien conduït a un punt de no retorn on les contradiccions i el malestar resultaven ser evidents. Membres del partit s'acusaven mútuament per la premsa i en les reunions d'irresponsabilitat i de fer el joc brut a la dreta, culpant-se de destruir l'organització i de dogmatisme. El PSUC que fins aquell moment havia lluitat per donar una imatge de partit seriós i democràtic, amb tot el soroll causat pel V Congrés, quedaria marcat per sempre. A partir d'aquest moment les decisions dins del PSUC seran encara més rígides i sense cap mena de discussió interna. El partit passarà a tenir tres direccions diferents: l'oficial del V Congrés (Francisco Frutos), des de la seu del partit en el número 7 del carrer Ciutat de Barcelona (Gregorio López Raimundo i Antoni Gutiérrez) i des de les organitzacions al Vallès Occidental, el Baix Llobregat i sectors de Comissions Obreres (Josep Serradell "Román" i Pere Ardiaca)[151].

La Festa de 1981, malgrat tota la inquietud provocada pel V Congrés, va continuar prevista pels dies 18, 19 i 20 de setembre. El lema polític d'aquell any era: "Per la pau, no a l'OTAN". Dies abans, una paradeta del Comitè Central a la Rambla de Barcelona recollia firmes perquè Espanya no entrés a l'OTAN i venia entrades de la Festa[152]. El número extraordinari 643 de *Treball* dedicat a la Festa era sobre els 45 anys del PSUC i amb motiu de la pau internacional, també recordava a la seva portada a John Lennon

[150] Cebrián i Serret, Carme (1997): *Estimat PSUC. Obra citada*. pp. 280-289.
[151] *Ibídem*, pp. 315-318.
[152] Corominas, Albert (10/09/1981): «Cent mil firmes per la pau». *Treball*. Núm. 687.

mesos després del seu assassinat. Els canvis en el partit no havien afectat massa a les Comissions Organitzatives de la Festa, des de la seva primera edició hi formaven part membres propers a la direcció. El principal problema era que per l'edició de 1981 no es podria utilitzar el recinte de la Fira per gestió tècnica, fet que va obligar a situar-se a la Recta de l'Estadi guanyant en superfície (malgrat que en aquell mateix any hi haurà talls d'electricitat i manca de subministrament elèctric a la Festa). A poc a poc, la Festa anava externalitzant més els seus serveis en altres empreses i contractant a alliberats, tècnics, especialistes i personal de vigilància. El preu del bo d'entrada va pujar a 250 pessetes (a diferència de les altres edicions que era a 150) i es va fixar el preu diari en 375 pessetes el divendres, 350 el dissabte i 300 el diumenge. Tot semblava propici a repetir un resultat com els dels dos anteriors anys amb una bona programació (Tequila, Pau Riba, Ian Dury, Ovidi Montllor i Gato Pérez), però la direcció i la Comissió Organitzativa de la Festa havien percebut una certa passivitat per part dels comitès de Barcelona, Baix Llobregat i Vallès Occidental, espais importants en la venda de bons i de productes en els estands. Tot semblava que l'agitació del V Congrés havia repercutit en els preparatius de la Festa amb la demostració d'una certa indiferència (que es podria veure com a hostilitat) de les agrupacions d'aquestes comarques. Dos mesos després de la Festa de 1981 sols s'havien venut 32.111 bons, una suma molt reduïda tenint en compte que les últimes edicions havia estat superior de 120.000 bons, un 46% menys en relació amb la Festa de 1980[153]. Es calcula l'assistència total d'unes 200.000 persones, així ho va recollir la premsa i les fonts oficials del partit[154].

Però si la Festa de 1981 havia de ser recordada, seria per l'incident produït el dissabte 19 quan un grup de militants provinents de la Florida (Hospitalet), de la Joventut Comunista i del Vallès Occidental, van irrompre a la Festa amb pancartes i simbologia fora de l'oficial (imatges de Lenin, un cartell a favor de la renovació de la JCC i adhesius amb "Sóc comunista"). Aquest grup es va situar a la recta de l'Estadi amb megàfons fent crides al V Congrés. Els membres de vigilància van parlar amb ells perquè la situació no acabés pitjor, intentant convèncer que paressin de fer aquell enrenou. Però l'episodi important seria l'endemà, el diumenge 20, quan es va protagonitzar un intent de boicot al míting central on intervenien Francisco Frutos, Santiago Carrillo i Andreu Claret, director de *Treball* i *Nous Horitzons*. Un grup de 150

[153] Vicente Izquierdo, Manuel (2011): *La festa de Treball. Obra citada*. pp. 114-118.
[154] *Ibídem*, p. 126

persones, segons l'informe de l'agrupació del Districte III i de la resolució política del secretari general, van irrompre els parlaments polítics fent soroll amb xerracs cridant: "ara començarà el concert dels xerracs" i "xerracs del V Congrés[155]". Segons Joan Tafalla, qui era present, el nombre de persones amb xerracs era superior a 150 però sense determinar[156]. Sigui com sigui, Santiago Carrillo els hi va fer front preguntant si d'aquesta manera s'aconseguia acabar amb l'atur i instaurant la democràcia a Espanya[157]. Aquest grup va abandonar el míting fent un recorregut per la recta de l'Estadi i finalment dissolent-se. El Comitè Central reunit en la IV Conferència Nacional els dies 3 i 4 d'octubre va prendre mesures contra 27 militants decretant vint inhabilitacions temporals i set expulsions a causa d'aquests fets. La premsa escrita es va fer ressò dels fets amb diversos articles publicats en *El Correo catalán*, *L'Avui*, *La Vanguardia* i *El Periódico* sobre el succés per part d'un grup de pro soviètics de l'Hospitalet i de la Joventut Comunista[158].

L'altre fet remarcable d'aquesta edició seria la pluja de llaunes i pedres el divendres al vespre en el festival de música. L'atracció principal era el concert de Ian Dury & the Blockheads, grup de punk conegut per fer popular la consigna *Sex, drug sand Rock and Roll* en la seva cançó més famosa. Malgrat que no hi hauria l'afluència de públic de l'any passat amb el concert de The Ramones i Mike Oldfield, unes 15.000 persones havien pagat entrada i segons la premsa hi havia 40.000 assistents[159]. Per motius de seguretat i que en els altres anys s'havien produït accidents i talls, es va decidir retirar les ampolles de vidre dels refrescos i cerveses per llaunes metàl·liques. Abans de l'actuació de Ian Dury, intervindrien el grup madrileny Tequila de rock and roll i la música psicodèlica de Pau Riba, ambdós artistes van ser rebuts per un públic impacient que els hi tiraven llaunes i no volia escoltar-los. Tequila va finalitzar abans l'actuació a causa que el llançament d'objectes va inutilitzar una guitarra elèctrica i un micròfon. Pau Riba, a diferència del grup Tequila, responia a la tirada de llaunes tornant-les al públic a puntades de peu. Manuel Vicente recupera l'anècdota explicada pel *Noticiero*

[155] Frutos, Francisco (08/10/1981): «Comitè Central 3 i 4 d'octubre de 1981. Informe presentat pel secretari general, Paco Frutos». *Treball*. Núm. 691. Suplement.
[156] Conversa amb Joan Tafalla (1-2-2019).
[157] Claret, Andreu (24/09/1981): «Santiago Carrillo: "No a l'OTAN"». *Treball*. Núm. 689.
[158] Vicente Izquierdo, Manuel (2011): *La festa de Treball. Obra citada*. pp. 119-122.
[159] *Ibídem*, pp. 122-123.

Universal de Pau Riba. El diumenge 20, el cantant va oferir de record al Comitè Central del PSUC una caixa de cartó plena de les llaunes del dia del seu concert[160].

Tret de l'incident amb els xerracs, les llaunes i la falta d'electricitat per motius tècnics i de pluja, la Festa va oferir coses molt bones. Prop de l'estand del Partit Comunista d'Andalusia a l'avinguda Internacional es va preparar un *tablao flamenco* permanent anomenat *Patio andaluz*. El diumenge se celebraria una xerrada sobre la immigració a Catalunya on intervindrien Manuel Vázquez Montalbán i la sociòloga Carlota Solé. Amb motiu de l'OTAN i de la pau se celebraria un recital de poesia teatralitzat, *La guerra i el món*, del poeta rus Vladímir Maiakovski. Aquest poema data de l'any 1915, quan l'imperi rus estava en plena guerra mundial i és de caràcter antibel·licista. Aquesta funció era dirigida per Guillermo de las Heras, interpretada per Ovidi Montllor, Maria Josep Arenós i Jordi Turró amb música original de Toti Soler, Toni Xuclà, Santi Arisa i Conrad Setó. Aquesta funció de teatre s'inspirava en la tradició de les avantguardes de principis del segle XX amb la combinació de música, afectes sonors, escenografia, lírica i crítica política. Maiakovski com altres escriptors de la seva època volien crear un teatre i poesia social que servís per millorar la formació del poble. L'adaptació d'aquesta obra per part de Guillermo de las Heras incorporava referències i motius de la Guerra Civil Espanyola[161]. El cinema també va ser un punt fort del programa de 1981 amb la projecció el divendres 18 al passeig Olímpic la pel·lícula de Francesco Rossi, *Cristo se paró en Éboli* (1979), basada en la novel·la de Carlo Levi. El dissabte 19 es passaria la pel·lícula de Gillo Pontecorvo *La batalla de Argel* (1966) sobre la Guerra d'Independència d'Algèria i el diumenge 20, la pel·lícula *Norman Rae* (1979) del director Martin Ritt sobre la vida d'una treballadora sindicalista als Estats Units[162].

Malgrat la divisió ocasionada pel V Congrés i els incidents ocorreguts durant la Festa, l'edició de 1981 va adquirir un significat més polític que les anteriors per la campanya contra l'OTAN, sent un èxit per la recollida de firmes en contra de l'ingrés d'Espanya al Tractat de l'Atlàntic Nord. Per aquesta edició s'havien preparat nombrosos col·loquis i debats en el vestíbul de l'entrada i en l'estand del Comitè Central (al costat

[160] *Ibídem*, pp. 123-124.
[161] Batista, Antoni (01/10/1981): «Conversa amb els autors de "La guerra i el món". Maiakovski, la poesia de masses». *Treball*. Núm. 690.
[162] «Programa. La Festa de Treball». *Treball*. Núm. 688. 17/09/1981.

de l'estadi) amb temes variats i participació externa i internacional. Dissabte es formaria una taula rodona amb el títol de *L'avortament avui* amb la presència de Dolors Calvet, Ramon Espasa, Assumpció Sallés i Laura Tremosa, seguit per un debat sobre *Les perspectives de l'esquerra a Europa després de la victòria de l'esquerra a França* amb diverses personalitats polítiques: Raimon Obiols (PSC), Rafael Ribó (PSUC), Nicolás Sartorius (PCE), Robert Batgile (socialista francès), Giovani Alasia (PCI) i moderador Andreu Claret. Les xerrades del dissabte finalitzarien amb la intervenció de Gregorio López Raimundo, José Solé i Barberà, Ricard Vinyes, Leandre Colomer i Fèlix Cucurull sobre *45 anys d'història del PSUC*. Diumenge al matí s'efectuaria la xerrada sobre *L'ingrés d'Espanya a l'OTAN* amb Luis Otero (Unión Militar Democrática), Enric Adroher i Jesús Maria Rodés (PSC), Albert Alay (ERC) i Cipriano García i més tard abans del míting final el debat sobre *El 23 de febrer. Parlament i Llibertats* amb la presència d'Alfonso Guerra (PSOE), Juli Busquets (PSC), Juan María Bandrés (Euskadiko Ezkerra), Joaquín Muñoz Peirats (UCD), Miquel Roca i Junyent (CDC) i Jordi Solé Tura[163].

Com a conclusió general de la Festa de 1981, el Comitè Executiu reunit el 25 de setembre va fer una lectura positiva sobre l'assistència de 200.000 persones, l'èxit dels debats i la cobertura en la premsa però va criticar durament a les organitzacions locals que no s'hi van involucrar directament i els incidents ocorreguts el dissabte i el diumenge en el míting. El Comitè Central en la IV Conferència Nacional va decidir obrir les diligències pertinents a aquelles persones que havien comès i instigat el boicot. En la mateixa conferència es va lamentar els errors tècnics i la falta de subministrament elèctric que va fer perdre una gran quantitat de menjar i beguda. La Comissió de Seguiment del Pressupost del Comitè Central va alertar del dèficit alarmant que ascendia fins a 20.639.815 pessetes[164]. Si això no era suficient, el partit havia perdut a 4.449 militants dels 21.503 militants existents l'any 1980. La menor quantitat de recaptació de quotes i la baixada de vendes de *Treball* obligava a retallar en pressupost de la Festa i de l'òrgan de premsa del partit[165].

[163] Vicente Izquierdo, Manuel (2011): *La festa de Treball. Obra citada*. pp. 129-130.
[164] *Ibídem*, pp. 131-132.
[165] Rodríguez Rovira, Josep M. (15/10/1981): «Comitè Central 3 i 4 d'octubre de 1981. Informe presentat per Josep M. Rodríguez Rovira». *Treball*. Núm. 692. Suplement.

5. 6. El trencament del PSUC i el VI Congrés, la fi d'una època. La Festa de 1982

Amb el VI Congrés celebrat entre els dies 19 i 21 de març de 1982 s'imposaven finalment les tesis eurocomunistes. Després de quinze mesos, Gregorio López Raimundo i Antoni Gutiérrez Díaz tornaven a ser president i secretari general de l'organització. El denominat sector pro soviètic no hi va assistir a causa que a l'abril, un mes més tard, estava previst el congrés fundacional del Partit dels Comunistes de Catalunya (PCC). Molts membres havien estat expulsats o no havien renovat el carnet de militant. Tot això acabaria repercutint en el mal resultat electoral de les eleccions legislatives del 28 d'octubre de 1982, on el PSUC sols obtindria el 4,6% dels vots i un únic diputat (Gregorio López Raimundo). Un resultat decebedor quan dos anys abans el PSUC havia obtingut el 18,7% dels sufragis en les eleccions al Parlament de Catalunya. El recent Partit dels Comunistes de Catalunya es quedaria sense representació parlamentària amb un 2,4% dels vots. Les candidatures comunistes sumaven un total de quatre diputats per les províncies de Madrid, Barcelona, Sevilla i Astúries amb el 4,1% total. Amb aquest resultat, els diputats del PCE no van poder formar grup parlamentari, sent obligats a passar al Grup Mixt del Congrés[166]. Després de les eleccions, en la reunió del Comitè Executiu del PCE del 2 de novembre, Santiago Carrillo va presentar la seva dimissió com a Secretari General "amb caràcter irrevocable" però mantenint l'acta de diputat i la seva posició en el Comitè Central. El Comitè Central reunit els dies 6 i 7 de novembre elegirien a Gerardo Iglesias com a nou secretari general del PCE[167].

Mesos abans, el 9 de desembre de 1981, la direcció del PSUC va decidir destituir a dotze militants acusant-los de fer treball fraccional, entre ells, alguns veterans i figures històriques del partit com Pere Ardiaca, Josep Serradell "Román", Joaquim Boix, Juan Ramos, Josep Maria Corral i Francisco Trives[168]. Tres dies més tard, el dissabte 12 de desembre, quatre diputats del Parlament de Catalunya que formaven part del grup parlamentari del PSUC (Pere Ardiaca, Celestino Sánchez, Joan Ramos i Josep Maria Corral), al ser expulsats de l'organització passarien a ser parlamentaris no adscrits[169]. Després d'aquestes primeres destitucions, vint-i-sis membres del Comitè Central identificats com a pro soviètics serien fets fora. En el moment que això va passar, es

[166] Molinero, Carme i Pere Ysàs (2017): *De la hegemonía a la autodestrucción. Obra citada*. p. 396-397.
[167] Prades, Joaquina (07/11/1982): «La dimisión de Santiago Carrillo. Carrillo dimite como secretario general del PCE y propone al dirigente asturiano Gerardo Iglesias como sucesor». *El País.*
[168] «Confirmada la propuesta de expulsión de doce militantes del PSUC». *El País*. 10/12/1981.
[169] Lorente, Elena (12/12/1981): «Cuatro diputados del Parlamento catalán abandonan el grupo comunista». *El País*.

començaria a crear paral·lelament al PSUC una estructura política pròpia. Els afectats elaboraren un escrit conjunt en contra de la direcció del PSUC, criticant el rumb polític de l'organització i el caràcter de les expulsions, tenint una ràpida admissió d'altres membres (sobretot d'extracció obrera de la zona metropolitana de Barcelona i sectors de Comissions Obreres). Especialment polèmics serien els fets on el sector pro soviètic era important (Vallès Occidental, Barcelonès, Baix Llobregat i parts de Lleida) on es van produir alguns moments de disputa de militants a favor i en contra de la direcció amb l'ocupació de locals i retenció dels arxius, dels diners de les quotes i de les màquines impressores. Segons Josep Maria Rovira, responsable del Comitè Executiu del PSUC, hi havia problemes en 12 de les 67 agrupacions de Barcelona[170].

Davant de la convocatòria de les eleccions generals l'octubre de 1982, era important que el PSUC aprofités els dies 17, 18 i 19 de setembre per celebrar la Festa. Especialment per poder millorar la seva imatge externa després d'un curs polític convuls i de la repercussió negativa en els mitjans de comunicació. El Comitè Central del PSUC reunit els dies 17 i 19 d'abril va anomenar a Josep Maria Clariana i Roig "Bruno" com a nou director de la Festa. Clariana era un militant històric que durant l'antifranquisme havia fet de contacte entre les bases i la direcció de París, coneixia bé l'estructura del partit i havia format part de la Comissió Organitzativa en les anteriors edicions de la Festa. El Comitè Central havia fixat el següent objectiu per la Festa de 1982: presentar l'alternativa política de catalanisme progressista sota l'eslògan electoral de: "A Catalunya, l'esquerra, PSUC". També es faria un homenatge a Rafael Alberti, diversos actes de campanya de solidaritat amb els pobles d'Amèrica Llatina, Palestina i el món àrab i la recerca de nous subscriptors i interessats en les publicacions del partit. A causa d'un deute de 71 milions de pessetes per les despeses de manteniment de *Treball*, es va apujar el preu de 400 pessetes a l'entrada diària i 300 els bons dels tres dies[171].

Després de les males experiències dels anteriors anys, sobretot referent amb el malbaratament econòmic, els problemes tècnics, la falta de llum i d'electricitat en algunes zones del recinte, incidents de seguretat i no arribar a les quotes previstes en la venda d'entrades, es va decidir baixar les expectatives i fer un programa més realista i

[170] Lorente, Elena i Enric Canals (15/01/1982): «La dirección del PSUC aborda mañana la crisis causada por las sanciones a los "prosoviéticos"». *El País*.
[171] Vicente Izquierdo, Manuel (2011): *La festa de Treball. Obra citada*. pp. 138-141.

adient a les condicions de la situació. Una nova instal·lació elèctrica a partir de generadors autònoms, un sistema d'aigua potable connectat amb el subministrament municipal i la ubicació de 16 vàters químics a l'entrada de l'Estadi va millorar força l'estat de la Festa. Per primera vegada hi hauria un muntatge permanent de pantalles televisives de circuit tancat amb periodistes que anaven retransmetent les activitats i projectant imatges de discursos, mítings i altres actes. També es posaria en marxa un programa de megafonia d'informació i d'avís als militants[172].

La programació de l'edició de 1982 seria més modesta i sense cap actuació internacional remarcable tret d'Eric Burdon, antic integrant de la banda de música The Animals i Pentagle, grup de folk britànic que s'havia dissolt l'any 1973 i tornarien a actuar després d'anys fora dels escenaris el diumenge 19 per finalitzar la Festa[173]. La premsa va recollir l'assistència de 100.000 persones en el concert de Burdon a la recta de l'Estadi, encara que la xifra real segurament fos menor[174]. El dissabte seria un dia tranquil amb concurs de grups de rock novells en l'estand universitari del PSUC i música de ball de saló i jazz interpretat per l'Orquestra Casablanca, Bordón-4, la Salseta del Poble Sec, Pere Tàpies i la Big Band de l'Aula de Jazz de Barcelona. No faltarien les sevillanes en l'estand del *Patio Andaluz* i l'actuació del comunista José Menese. Una altra actuació estrella del diumenge i amb motiu de la solidaritat amb Amèrica Llatina seria la cantant argentina Mercedes Sosa, coneguda també com *la Negra*, una de les intèrprets més conegudes de la Nova Cançó Llatinoamericana. Sosa vivia a Madrid a causa d'estar exiliada de la dictadura argentina per les seves vinculacions de jove amb el peronisme i la simpatia amb el comunisme[175].

A causa que un dels plats forts de la Festa de 1982 era l'homenatge de Rafael Alberti, el número 730 de *Treball* venia amb una il·lustració a la portada de dos dibuixos del poeta i un tercer de Josep Guinovart. En l'exemplar hi havia diversos poemes d'Alberti i altres dedicats a ell escrits en castellà per José Corredor Matheos, José Luis Giménez-Frontín, Joaquín Marco, Luis Izquierdo i Manuel Vázquez Montalbán, i en català per Salvador Espriu (*Missatge des del glaç*), Miquel Martí Pol i

[172] *Ibídem*, pp. 142-143.
[173] «Eric Burdon, eje de "La Festa de Treball". Tres días de espectáculos y de atracción popular en Monjtuic». *La Vanguardia*. 16/09/1982.
[174] Callis, Ernest (19/09/1982): «El auténtico Eric Burdon, en Barcelona». *El País*.
[175] Vicente Izquierdo, Manuel (2011): *La festa de Treball. Obra citada*. p. 145.

Francesc Vallverdú (*Per a Rafael Alberti renovant velles paraules*)[176]. A l'estand de *Treball* durant els dies de la Festa, hi hauria una exposició d'il·lustracions originals del poeta i d'altres artistes en homenatge seu. Alberti i Núria Espert abans del míting polític del diumenge, oferirien un recital de poesia amb el títol de *Aire y Canto de la Poesía*. L'acte, molt emotiu i amb força afluència de públic, no faltarien els poemes de Federico García Lorca, Antonio Machado, Miguel Hernández, Pablo Neruda, Miquel Martí Pol i Salvador Espriu. La funció acabaria amb Alberti i el públic cantant junts *A galopar*[177].

Un cop finalitzat el recital, hi hauria els parlaments polítics de Gregorio López Raimundo, Antoni Gutiérrez i Santiago Carrillo. López Raimundo i Gutiérrez reapareixien després del VI Congrés vestint el mocador tradicional palestí (*kufiyya*, vegeu annexos). Els polítics comunistes van solidaritzar-se amb el poble de Nicaragua i de Palestina davant de la presència de l'ambaixador de Nicaragua i una delegació de l'Organització per l'Alliberament de Palestina (OAP) encapçalada pel viceministre d'Afers Estrangers i Hasan Kasen, membre del Consell Nacional Palestí. Es faria un minut de silenci per les víctimes palestines en el camp de refugiats de Sabra i Chatilah al Líban uns dies abans (16 de setembre de 1982). El PSUC havia invitat a la Festa de 1982 al Moviment Nacional Libanès, el Partit Comunista Libanès, el Moviment d'Oposició Revolucionària del Marroc, els Comitès de Solidaritat amb Centreamèrica, el Partit Comunista de Xile, el Partit Comunista d'Uruguai i els habituals que eren la Lliga dels Comunistes Iugoslaus (Eslovènia) i el PCI (Piemont). A causa de la invasió del Líban per tropes israelianes i per la crisi de refugiats palestins, el PSUC juntament amb PSC, UGT i CCOO obririen un compte corrent de donatius en solidaritat amb les víctimes[178].

La Comissió Organitzadora de la Festa va calcular que per l'edició de 1982 sols s'havien venut 32.212 bons, molt enrere dels 50.000 previstos i dels 123.000 de l'any 1980. La Festa tancava amb un dèficit de 3.844.376 pessetes. Josep Maria Clariana, director de la Festa, va decidir prendre un seguit de mesures internes en referència al desgavell del V Congrés amb una nova Comissió Política per l'edició de 1983[179]. El

[176] Arroyo, Francesc (28/09/1982): «Rafael Alberti recibe en Barcelona su primer regalo de aniversario». *El País*.
[177] Vicente Izquierdo, Manuel (2011): *La festa de Treball. Obra citada*. pp. 147-148.
[178] Borja, Jordi (30/09/1982): «Internacional. Palestina i el Líban a la Festa de Treball. Ser solidari amb els pobles palestí i libanès és un deure polític». *Treball*. Núm. 731.
[179] Vicente Izquierdo, Manuel (2011): *La festa de Treball. Obra citada*. pp. 150-152.

resultat electoral de les eleccions del 28 d'octubre de 1982 amb la majoria electoral del PSOE, la pèrdua de set diputats i el degoteig constant de militants faria que el PSUC en els següents anys anés desgastant el seu protagonisme social. Fins a la conversió del PSUC en Iniciativa per Catalunya l'any 1990 en la XI Conferència Nacional, el partit es tancaria en si mateix, afeblit el seu protagonisme social i la seva incidència en els moviments socials passaria a ser un partit de notables i institucional on la militància no tenia un pes real en les decisions. Els afiliats conscients que van quedar molts ho eren pel seu vincle emocional amb l'organització i per certa nostàlgia. Resultat del malestar intern, l'abandonament dels seus integrats (l'any 1984 segons Andreu Mayayo només quedaven 6.977 militants dels 21.807 que estaven l'any 1980[180]), la pèrdua de vendes de les publicacions del partit, el deute de *Treball* (un total de 1.054 subscriptors l'any 1985 i només 1.082 exemplars venuts l'any 1982, 777 l'any 1983 i 645 l'any 1984[181]) i el desencís de la Transició feia replantejar el paper de la Festa de Treball a partir de 1982. Per les posteriors edicions, Clariana i la nova organització de la Festa intentarien millorar les condicions i fer més atractiu els espectacles per un públic més ampli, encara que la Festa de Treball quedaria com un record d'uns determinats anys i sent un espai de reunió de l'antiga militància del PSUC en una altra realitat política.

[180] Mayayo, Andreu (1986): "Els militants: els senyals lluminosos de l'organització". *L'Avenç*. Núm. 95. Juliol-agost 1986. pp. 47-49.
[181] «Els diners de Treball». *Treball*. Núm. 776. Primera quinzena de gener de 1985.

6. Balanç final i conclusions

Aquest treball ha volgut ser una petita crònica sentimental d'una època i d'un esdeveniment concret. La Festa de Treball a part de ser la celebració dels comunistes era una segona Festa Major per Barcelona i juntament amb la Mercè un moment molt especial pels seus participants. La història cultural i la seva metodologia serveix per connectar aquells elements subjacents, que a priori són imperceptibles, però que donen forma i doten de significat a les relacions humanes i la manera que tenen els individus de comunicar-se i interactuar amb el seu entorn. A partir de l'explicació sobre com s'organitzava i en què consistia la Festa de Treball, ens hauria de permetre arribar a unes conclusions més profundes sobre la idiosincràsia política i la identitat del PSUC en un moment convuls com va ser la Transició espanyola. Les festes, la disbauxa, el calendari festiu o els moments d'oci ens poden semblar quelcom irrellevant o poc transcendent per al seu estudi, però amaguen la forma en què es canalitzen i es relacionen els individus en el seu temps lliure, sent un espai fonamental en els col·lectius i la vida privada de les persones. Els jocs, el lleure, el divertiment i la trobada forma part de l'educació cultural i emocional dels individus (especialment en la infància). L'oci i la cultura són eines d'aprenentatge i de formació dels individus en societat, un apartat que moltes vegades s'ha vist separat de la política i de l'espai públic, però on es desenvolupen i es prenen de vegades decisions importants (alguns exemples podrien ser els sopars d'empresa, el descans pel cafè, les converses extraoficials, les reunions al marge de l'oficialitat...).

Alguns historiadors han tractat aquestes qüestions, especialment en els períodes de l'Edat Mitjana i època moderna, on l'anàlisi d'algunes festes com el carnaval i alguns dies concrets en el santoral cristià (santa Àgata, la Setmana Santa, la Quaresma, el Corpus Christi...) permeten entendre com s'estructuraven i funcionaven les societats feudals. Aquests estudis també ajuden a explicar el rol simbòlic que desenvolupa cada subjecte en societat i a on s'ubica, com ara el paper del sacerdot en la cerimònia, el discurs per part de les autoritats, el codi de vestimenta, els espais compartits, etc[182]. No intento traslladar aquest tipus d'observació a la societat espanyola de finals dels anys setanta (encara que aquests estudis són valuosos per la seva aportació a la qüestió). La meva intenció ha estat a veure i intentar comprendre com un col·lectiu amb uns canals de representació i d'interacció social determinats decideix fer el salt en les qüestions

[182] Burke, Peter (1978): *La cultura popular en la Europa moderna*. Alianza. Madrid. 1991. pp. 257-291.

quotidianes i comunes, utilitzant els sentiments i a la sensació de pertànyer a un grup social.

Per això el V Congrés va ser un assumpte molt sensible. La confrontació de punts de vista implicava superar les barreres emocionals de les tendències enfrontades entre si, que defensaven la seva visió particular de la política i de la realitat (això es pot denominar com a cosmovisió, *Weltanschauung*). Retornant a l'explicació del marc teòric, la definició de cultura per Clifford Geertz com un sistema d'interacció simbòlic i per Rafael Cruz com les ulleres mitjançant les quals veiem el món no deixa de ser una cosmovisió concreta, una actitud vital que prenen els individus. Aquest vincle cultural pot arribar a ser tan profund en el caràcter de l'individu que porti moltes vegades a actituds de bel·ligerància i/o compromís amb altres persones o grups socials. A més a més, la cultura política defineix en gran manera uns comportaments determinats, la personalitat del subjecte i el seu estat d'ànim. Les decisions personals no són solament fruït del debat racional o de la meditació, són també resultat de les emocions i de les dinàmiques socials[183]. Una conclusió que se'n pot obtenir d'aquesta lectura és que l'home és un animal polític i no pot deslligar-se de la seva condició política i cultural.

La victòria electoral del PSOE en els comicis de 1982 per a molts experts en política és el període que tanca la Transició a la democràcia espanyola. Es pot considerar el primer moment a Espanya que després de la II República es forma un govern progressista contrari a les idees que representava el franquisme. La divisió i crisi interna d'UCD i el desgast polític del PCE estan relacionades amb el resultat electoral del 28 d'octubre de 1982. El PSOE obtindria més de 10,12 milions de vots i 202 diputats, un 4,6% més que les eleccions de 1979, amb una participació total de 79,8%, 1,2 milions de vots transferits d'UCD, 1 milió de vots del PCE i mig milió més d'altres partits[184]. Felipe González manarà fins a l'any 1993, mantenint-se pràcticament 14 anys en el poder i guanyant quatre eleccions generals consecutives amb força marge. Aquesta etapa de governs socialistes, el PSOE va dirigir Espanya cap a la Comunitat Econòmica Europea i l'OTAN sota la intenció de formar una societat moderna, europea i de benestar. Felipe González durant les seves legislatures hauria d'enfrontar-se a l'amenaça del terrorisme, la reconversió industrial i la conflictivitat laboral. Just en un moment on

[183] Hidalgo García de Orellán, Sara (2018): *Emociones obreras, política socialista. Obra citada*. pp. 332-335.
[184] Juliá, Santos (1997): *Los socialistas en la política española, 1879-1982*. Taurus. Madrid. pp. 580-581.

la situació internacional durant la Guerra Freda succeïa una regressió econòmica i política. Els governs de Ronald Reagan i de Margaret Thatcher representen l'embranzida del neoliberalisme, les privatitzacions i la posterior fallida del model del socialisme real.

La Festa de Treball volia ser un espai de comunió popular, on simpatitzants del PSUC i companys de viatge poguessin reunir-se sense cap mena de problema en un ambient lúdic i fraternal. Les celebracions eren una forma d'establir vincles i contactes amb aquelles persones interessades a la vegada que refermava la cohesió interna (encara que pels seus participants era un maldecap moltes vegades per la feina a fer i les despeses econòmiques). En els primers anys de celebració, tret dels problemes per la falta de seguretat de la gent que entrava al recinte sense pagar entrada, els errors tècnics i la manca d'electricitat, la polèmica suscitada per l'actuació de The Ramones l'any 1980, el llançament de llaunes abans del concert de Ian Dury i l'intent de boicot del míting amb els xerracs l'any 1981, la Festa funcionava correctament i sense cap incidència lleu. Segons Maties Vives, qui havia format durant molts anys membre de la Comissió Econòmica, la Festa de Treball era un èxit i molt rendible econòmicament fins que es va haver de desplaçar al Sot del Migdia l'any 1988 (al costat de l'Estadi Olímpic a la Zona Franca de Barcelona), sent una ubicació més amagada i no tan atractiva com l'espai de congressos de Montjuïc[185]. Cal tenir en compte que part dels ingressos originats per la venda de productes i de menjar anaven destinats a les organitzacions locals, xifra que si fos comptabilitzada, augmentaria força la suma total. Una altra de les causes que Vives considera que va originar el declivi de la Festa a partir de 1988, seria l'aparició d'empreses d'espectacles i festivals musicals més comercials, deixant en un segon pla a la Festa de Treball per falta d'atracció. La Festa en la Transició tenia el seu sentit de ser, a causa que en els primers anys de democràcia l'oferta d'oci era escassa i la possibilitat de passar un cap de setmana diferent i la novetat musical agradava al públic. Però a partir dels anys vuitanta amb la nova mentalitat de consum, l'entrada d'Espanya a la Comunitat Econòmica Europea i l'especialització de les empreses i companyies en preparar esdeveniments d'aquest tipus, van acabar arraconant a la Festa de Treball.

[185] Conversa amb Maties Vives (17-6-2019).

Però el PSUC no era l'única organització a Catalunya que preparava aquest tipus d'activitats, la Confederació Nacional del Treball (CNT) els primers anys de la Transició va celebrar un seguit de mítings polítics amb presència massiva. El primer el dia 27 de març de 1977 a la plaça de Toros de Sant Sebastià (primer acte de la CNT autoritzat després de la Guerra Civil amb més de 25.000 persones), el següent va ser el 28 de maig del mateix any a la plaça de Toros de València i el 2 de juliol a Barcelona a Montjuïc amb l'assistència de totes les representacions regionals del sindicat[186]. Encara que la Festa Treball acabaria esdevenint una tradició i complint moltes edicions diferents fins la seva última l'any 1998 amb Iniciativa per Catalunya.

Un altre motiu de la Festa de Treball era que aspirava a presentar el projecte polític del PSUC a Catalunya en democràcia, donant veu i igualant a dues comunitats que no havien d'estar oposades entre si: la Catalunya catalanoparlant i la Catalunya castellanoparlant. La Festa seria la visualització d'un nou moment històric, que no buscava assimilar o supeditar a aquelles persones nouvingudes d'origen castellanoparlant, sinó aglutinar i constituir un projecte plural, democràtic i catalanista. Aquest propòsit seria més endavant adaptat pel pujolisme que podria resumir-se com: català és tot aquell que viu i treballa a Catalunya. Un exemple d'això es pot comprovar en l'heterogeneïtat de la militància psuquera, on hi hauria persones d'origen de família migrant o castellanoparlant (Miguel Núñez, Gregorio López Raimundo, Manuel Vázquez Montalbán, Francisco Candel, Alfons Carles Comín...) i catalanoparlant (Joan Comorera, Teresa Pàmies, Pere Ardiaca, Montserrat Roig, Dolors Calvet, Antoni Gutiérrez Díaz...). Un altre exemple era en els programes de la Festa, amb la perfecta sintonia d'artistes d'orígens diferents i internacionals, la participació de cantautors de la resta de l'Estat vinculats al PCE, el *tablao flamenco*, les colles castelleres, el ball de sardanes, la nova Cançó, la diversitat gastronòmica... No es basava de fer diferències entre catalans de primera o segona generació, la concepció del PSUC era que la identitat catalana no venia determinada per la llengua mare o l'origen familiar sinó el fet de ser treballador i voler construir una Catalunya nova i moderna. Aquesta Catalunya que volia erigir el PSUC en els primers anys en democràcia tenia l'objectiu de superar els problemes econòmics de la crisi i formar un govern de coalició d'esquerres, element visible en els parlaments polítics en la Festa de Treball i a l'òrgan de premsa del partit.

[186] «Primer mitin de una CNT libertaria y antipartidista». *El País*. 29/03/1977.

La Festa, a més a més, seria el fil vermell que connectaria el passat amb el present i futur immediat. La Festa podria veure's com un exercici d'autoconsciència per no oblidar l'origen del PSUC i la seva trajectòria política mitjançant les exposicions, els debats, les xerrades, els cineforums, els mítings... Però sense renunciar ni quedar-se encallada en el passat. Interpreto personalment que una de les finalitats de la Festa era l'adaptació de la cultura militant durant el franquisme en un espai i conjuntura nova on calia revisar i adaptar les retòriques, els símbols i els objectius, però sense distorsionar la seva idiosincràsia pròpia: la lluita per les llibertats democràtiques i millorar les condicions socials dels individus. Aquest element també va ser conflictiu i va generar debat quan van assistir The Ramones a la Festa sobre si calia fer una celebració més plural i amb diversitat musical (però això implicava l'actuació de grups i artistes no vinculats necessàriament amb l'esquerra) o mantenir una festivitat residual centrada per un grup social determinat (els comunistes) sense repercussió o alguna conseqüència important en la societat catalana. Finalment, després del VI Congrés, la Festa adoptaria el rumb de ser una segona Festa Major, democràtica, plural i oberta, però amb pretensions polítiques més suavitzades.

Deixant de banda l'assumpte de la Festa de Treball, com he plantejat en els anteriors apartats d'aquest estudi, per motius històrics i ideològics, el comunisme com a escola de pensament i opció política a mitjans del segle XX havia patit una campanya de desqualificació i desprestigi, a causa dels interessos de les forces conservadores i per la lectura negativa de les experiències a la Unió Soviètica, Xina i altres zones del planeta. El V Congrés va ser un daltabaix pel PSUC i tocava de ple a aquesta qüestió. Calia definir bé què és ser comunista i quina era la seva actitud vital, sobretot, quan a la Festa de 1981 van aparèixer un grup de persones contràries a l'organització amb adhesius on estava escrit "Sóc comunista". La descripció d'un individu com a comunista pot respondre a paràmetres diferents sense ser necessàriament admirador de la Revolució russa i de Vladímir Lenin. Podem establir que un comunista és aquell que és seguidor de les idees i teories de Karl Marx i Friedrich Engels, però a causa de ser una cultura política àmplia i la varietat ideològica existent dins d'aquesta, fa que no existeixi una categoria tancada. Això es pot observar si analitzem la militància del PSUC a títol individual però també col·lectiu. El terme comunista pot tenir moltes accepcions sense que varií radicalment en la seva base, entenent que comparteix unes idees principals i una visió determinada del món però amb diferències entre branques de pensament i

praxi política. Un exemple podria ser la proposta italiana de l'adaptació del marxisme a Occident en les idees de l'Eurocomunisme. Per una altra part, de forma generalitzada en la societat i els mitjans de comunicació, es considera moltes vegades a Fidel Castro, Ióssif Stalin i Enrico Berlinguer com a comunistes malgrat que hi ha diferències notables entre ells i de programa, complicant encara més cercar una definició exacta de comunisme. El que intento exposar és que el PSUC com a experiència històrica va configurar una identitat comunista diferent i concreta d'altres escenaris i situacions, una cultura que s'entenia en l'antifranquisme conscient i en la seva política unitària que es podria plantejar la seva desaparició i minoria en democràcia[187]. Tal com he explicat en la introducció del treball, el PSUC es podria arribar a entendre com un estat d'ànim i una etapa de la vida dels seus integrants. Si ens basem en el model soviètic de la III Internacional com a definició de comunista és evident que el PSUC del darrer franquisme i dels primers anys de democràcia no ho era, però aquesta no és l'única manera existent de definir-se com a tal. El PSUC va ser capaç de crear una identitat concreta sobre que volia dir ser comunista, però això no deixa de ser una abstracció de la visió col·lectiva o de l'imaginari social sobre aquesta qüestió[188].

Un component que no cal oblidar era el passat franquista i l'intent del règim de Franco d'eliminar la cultura política de les esquerres en la societat espanyola. L'odi i la propaganda del règim franquista feia catalogar a gran part dels opositors polítics amb el títol pejoratiu de "comunista", "marxista" o "rojo", sense tenir en compte la varietat ideològica i les diferències que existien entre agrupacions i tendències. El franquisme com a Estat constituït després d'una guerra civil, en un moment d'irrupció dels feixismes i la seva vinculació inicial amb les potències de l'Eix, malgrat que volgués anul·lar o canviar alguns elements discursius feixistes després de 1945, part d'aquests fonaments inicials es mantindrien en la seva naturalesa política[189]. El comunista era per aquesta definició anti-espanyol, un element contrari a la seva identitat i que havia de ser eliminat perquè anava en contra dels valors que representava l'Espanya franquista: la

[187] Rodríguez Gómez, Juan Carlos (2013): *De qué hablamos cuando hablamos de marxismo*. Ediciones Akal. Madrid. pp. 27-35.

[188] Sabio Alcutén, Alberto (2014): «Las culturas políticas socialista y comunista ante la ruptura pactada: acción colectiva, consenso y desencanto en la Transición española, 1975-1979». Pérez Ledesma, Manuel i Ismael Saz (coord.): *Del franquismo a la democracia. Obra citada*. p. 342-351.

[189] Gallego, Ferran (2012): «Sobre héroes y tumbas. La guerra civil y el proceso constituyente del fascismo español». Morente, Francisco (ed.): *España en la crisis europea de entreguerras*. Libros de la catarata. Madrid. pp. 253-258.

família, la unitat de la pàtria, el nacional-catolicisme i el seu projecte de destí imperial. El comunista, segons aquesta visió, era un individu que no estimava al seu país i sota les idees de lluita de classes volia dividir a la nació, quan el feixisme plantejava en una nova cultura sintetitzar a totes les classes socials en un projecte nacional i en la superació de les dretes i les esquerres[190]. Els individus nascuts després de la Guerra Civil que rebutjaven al franquisme i que no tenien vincles familiars amb la política (denominats pel règim com a desafectes) varen sentir simpatia pels comunistes i pel moviment comunista de forma abstracta, perquè sentien afinat per aquells subjectes perseguits que eren contraris al govern. Moltes de les noves afiliacions del PSUC en el darrer franquisme i especialment a partir dels anys setanta era perquè havien sentit a parlar sobre el comunisme de manera indefinida (sense necessària formació política prèvia) i els hi interessava formar part de l'organització per un sentiment d'oposició al règim[191].

Per concloure, aquestes i algunes altres idees que he exposat en el balanç final i en el desenvolupament de l'estudi donen per finalitzat els objectius inicials del treball: una aproximació cultural i emocional al procés de Transició a Catalunya i a la història del PSUC i entendre la importància de les idees polítiques i dels sentiments en la vida quotidiana i pública dels individus i grups socials. Tenint en compte que la Festa de Treball va tenir més edicions després de 1982 i que el PSUC no acabaria de desaparèixer fins a finals de la dècada dels vuitanta, l'objecte d'estudi s'ha centrat en uns anys en concret, convulsos i transcendents en la seva trajectòria política. A títol personal, m'hauria agradat fer més èmfasi en els espectacles musicals, representacions teatrals, projecció de pel·lícules, exposicions i aspectes artístics de la Festa, i també, en la consulta de l'hemeroteca del PSUC i del PCE, abundant i que pot donar per a moltes noves investigacions. Però per la delimitació del treball i pel propòsit principal de l'estudi, aquestes qüestions han hagut de quedar en un segon pla, encara que he intentat fer una mostra sintètica i plural sobre què consistien aquestes activitats i la premsa del partit. Espero que aquest Treball Final de Màster pugui aportar una informació addicional de tot el que s'ha escrit fins ara sobre la Festa de Treball i sigui interessant per la seva lectura.

[190] Gallego, Ferran (2014): *El evangelio fascista. La formación de la cultura política del franquismo (1930-1950)*. Crítica. Barcelona. pp. 145-146.
[191] Cebrián i Serret, Carme (1997): *Estimat PSUC. Obra citada*. pp. 44-46.

7. Fonts i bibliografia

Arxius:

Arxiu Nacional de Catalunya. Fons ANC1-230 / Partit Socialista Unificat de Catalunya (PSUC).

Biblioteca de Comunicació i Hemeroteca General de la Universitat Autónoma de Barcelona.

Fonts orals (converses):

Gallego Margalef, Ferran (12-12-2018). Doctor en Història Contemporània i militant del PSUC.

Tafalla Monferrer, Joan (1-2-2019). Doctor en Història Contemporània per la UAB i militant del PSUC.

Martínez Fiol, David (6-5-2019). Doctor en Història Contemporània per la UAB i professor associat al Departament d'Història Moderna i Contemporània.

Martínez García, Domènec (20-5-2019, 7-6-2019). Sociòleg, secretari general de la Joventut Comunista de Catalunya entre 1970-1976, membre de la Comissió Organitzadora de la Festa de Treball.

Corral i Belorado, Josep Maria (27-5-2019). Militant del PSUC, tinent alcalde de Santa Coloma de Gramenet l'any 1979 i diputat al Parlament de Catalunya l'any 1980.

Llop Juncar, Ramón (17-6-2019). Militant del PSUC de Reus, actor de teatre i col·laborador de la Festa de Treball.

Vives i March, Maties (17-6-2019). Economista i advocat, membre del Comitè Central del PSUC, diputat del Parlament de Catalunya de 1980 i 1984, membre de la Comissió Econòmica de la Festa de Treball.

Premsa escrita i publicacions del partit:

L'Avenç

Mundo Obrero

Nous Horitzons

Nuestra Bandera

El País

Treball

La Vanguardia

Bibliografia:

Amat, Jordi (08/06/2019): «La cultura comunista a Catalunya». *La Vanguardia. Cultura/s*. Núm. 883. pp. 20-23.

Aracil, Rafael, Andreu Mayayo i Antoni Segura (eds.) (2003): *Memòria de la Transició a Espanya i a Catalunya. Els joves de la Transició*. Publicacions de la Universitat de Barcelona.

Ariès, Philippe (1974): *Historia de la muerte en Occidente. Desde la Edad Media hasta nuestros días*. El Acantilado. Barcelona. 2018.

Beorlegui Zarranz, David (2017): *Transición y melancolía. La experiencia del desencanto en el País Vasco, 1976-1986*. Postmetropolis. Madrid.

Borja, Jordi (2018): *Bandera Roja. 1968-1974. Del maig del 68 a l'inici de la transició*. Edicions 62. Barcelona.

Bueno, Manuel, Carmen García i José Hinojosa (2007) (coords.): *Historia del PCE. I Congreso, 1920-1977*. Fundación de Investigaciones Marxistas. Madrid.

Burke, Peter (1978): *La cultura popular en la Europa moderna*. Alianza. Madrid. 1991.

Burke, Peter (2006): *¿Qué es la historia cultural?* Paidós. Barcelona.

Carrillo, Santiago (1977): *"Eurocomunismo" y Estado*. Crítica. Barcelona.

Casquete Badallo, Jesús María (2001): «Nuevos y viejos movimientos sociales en perspectiva histórica». *Historia y política: Ideas, procesos y movimientos sociales*. Núm. 6. pp. 191-216.

Cebrián i Serret, Carme (1997): *Estimat PSUC*. Empúries. Barcelona.

Cruz, Rafael (1997): «La cultura regresa al primer plano». Manuel Pérez Ledesma i Rafael Cruz Martínez (coord.): *Cultura y movilización en la España contemporánea*. Alianza. Madrid. pp. 13-34.

Cruz, Rafael (1999): *El arte que inflama. La creación de una literatura política bolchevique en España. 1931-1936*. Editorial Biblioteca Nueva. Madrid.

DD.AA. (1986): *La Nostra utopia: PSUC, cinquanta anys d'història de Catalunya*. Planeta. Barcelona.

Delumeau, Jean (1989): *El Miedo en Occidente: (siglos XIV-XVIII): una ciudad sitiada*. Taurus. Madrid. 2019.

Domènech Sampere, Xavier (2012): *Cambio político y movimiento obrero bajo el franquismo. Lucha de clases, dictadura y democracia (1939-1977)*. Icaria editorial. Barcelona.

Eufracio Jaramillo, Jorge Federico (2017): «La cultura y la política en la cultura política». *Nueva Antropología. Revista de Ciencias Sociales*. vol. 30. Núm. 86. pp. 101-119.

Franch Massó, Pau (2015): *Memòria oral del PSUC a través d'entrevistes amb les i els seus protagonistes*. Fundació Nous Horitzons. Barcelona.

Fuentes, Maximiliano i Ferran Archilés (eds.) (2018): *Ideas comprometidas. Los intelectuales y la política*. Akal. Madrid.

Gallego, Ferran (2008): *El mito de la transición: la crisis del franquismo y los orígenes de la democracia: 1973-1977*. Crítica. Barcelona.

Gallego, Ferran (2012): «Sobre héroes y tumbas. La guerra civil y el proceso constituyente del fascismo español». Morente, Francisco (ed.): *España en la crisis europea de entreguerras*. Libros de la catarata. Madrid.

Gallego, Ferran (2014): *El evangelio fascista. La formación de la cultura política del franquismo (1930-1950)*. Crítica. Barcelona.

Geertz, Clifford (1973): *La interpretación de las culturas*. Editorial Gedisa. Barcelona. 2003.

Hidalgo García de Orellán, Sara (2018): *Emociones obreras, política socialista. Movimiento obrero vizcaíno (1896-1915).* Tecnos. Madrid.

Hobsbawm, Eric (1995): *Historia del siglo XX. 1914-1991*. Crítica. Barcelona. 2004.

Juliá, Santos (1997): *Los socialistas en la política española, 1879-1982*. Taurus. Madrid.

Laiz Castro, Consuelo (1995): *La Lucha final: los partidos de la izquierda radical durante la transición española*. Los Libros de la catarata. Madrid.

Martín Ramos, José Luis (2002): *Rojos contra Franco. Historia del PSUC, 1939-1947*. Editorial Edhasa. Barcelona.

Mayayo, Andreu (1986): «Els militants: els senyals lluminosos de l'organització». *L'Avenç*. Núm. 95. Juliol-agost 1986.

Molinero, Carme i Pere Ysàs (2010): *Els anys del PSUC. El partit de l'antifranquisme (1956-1981)*. L'Avenç. Barcelona.

Molinero, Carme i Pere Ysàs (2017): *De la hegemonía a la autodestrucción. El Partido Comunista de España (1956-1982)*. Crítica. Barcelona.

Monjo, Anna (2003): *Militants: participació i democràcia a la CNT als anys trenta*. Laertes. Barcelona.

Morán Calvo Sotelo, María Luz (1999): «Los estudios de cultura política en España». *REIS, Revista Española de Investigaciones Sociológicas*. Núm. 85. pp. 97-131.

Moscoso, Javier (2015): «La historia de las emociones, ¿de qué es historia?». *Vínculos de Historia*. Núm. 4. pp. 15-27.

Mosterín, Jesús (1993): *Filosofía de la cultura*. Alianza Editorial. Madrid.

Nistal González, Fernando i Álvaro de Diego González (2011) (dir.): *El papel del partido comunista de España en la transición democrática española*. Tesi doctoral de la Universidad CEU San Pablo.

Nussbaum, Martha C. (2014): *Las Emociones políticas: ¿por qué el amor es importante para la justicia?* Paidós. Barcelona.

Ortiz Heras, Manuel i Xosé Manoel Núñez Seixas (et all.) (2009): *Culturas políticas del nacionalismo español. Del franquismo a la transición*. Libros de la Catarata. Madrid.

Pagès i Blanch, Pelai (dir.) (2005): *La Transició democràtica als Països Catalans: història i memòria*. Universitat de València. València.

Pala, Giame (2011): *El PSUC. L'antifranquisme i la política d'aliances a Catalunya (1956- 1977)*. Editorial Base. Barcelona.

Pala, Giame (2016): *Cultura clandestina. Los intelectuales del PSUC bajo el franquismo*. Comares. Granada.

Pereira Restrepo, Sebastián (2019): «Emociones, intencionalidad y racionalidad práctica. Un contraste de las teorías de las emociones de William James y Antonio Damasio». *Ideas y valores: Revista Colombiana de Filosofía*. vol. 68. Núm. 170. pp. 13-36.

Pérez Ledesma, Manuel i Ismael Saz (coord.) (2014): *Del franquismo a la democracia. 1936-2013*. Marcial Pons Ediciones. Prensa de la Universidad de Zaragoza. Zaragoza.

Plamper, Jan (2014): «Historia de las emociones: caminos y retos». *Cuadernos de Historia Contemporánea*. vol. 36. pp. 17-29.

Puigsech, Josep i Giaime Pala (ed.) (2017): *Les mans del PSUC. Militància*. Memorial Democràtic. Barcelona.

Rodríguez Gómez, Juan Carlos (2013): *De qué hablamos cuando hablamos de marxismo*. Ediciones Akal. Madrid.

Serna, Justo i Anaclet Pons (2005): *La historia cultural. Autores, obras, lugares*. Ediciones Akal. Madrid.

Traverso, Enzo (2019): *Melancolía de izquierda. Después de las utopías*. Galaxia Gutenberg. Barcelona.

Vicente Izquierdo, Manuel (2011): *La festa de Treball. La primera gran festa popular de la Catalunya democràtica*. Editorial Base. Barcelona.

Vicente Izquierdo, Manuel (2016): «La festa de "Treball"». *Nous Horitzons*. Núm. 213. pp. 158-163.

Vicente Izquierdo, Manuel (2017): «Rockers de tots el països, uniu-vos! The Ramones: el concert més improbable de la Festa de Treball». *L'Avenç*. Núm. 430. pp. 36-40.

Vovelle, Michel (1985): *Ideología y mentalidades*. Ariel. Barcelona.

Zaragoza Bernal, Juan Manuel (2013): «Historia de las emociones: una corriente historiográfica en expansión». *Asclepio. Revista de Historia de la Medicina y de la Ciencia*. Núm. 65 (1).

8. Annexos

La Festa de treball

★★★ MONTJUIC 17 - 18 Setembre 1977 ★★★

CANTANTS

• Quico Pi de la Serra • Marina Rosell • Joan Isaac • Mª del Mar Bonet • Xavier Ribalta • Pere Canal • Ovidi Montllor • Pere Tapies • Nuria Feliu • Guillermina Motta • Celdoni Fonoll • Xesco Boix • Oscar Mas • Pep Llop • Quintín Cabrera • Julia León • Albert • Toti Soler • Jordi Sabartés • Jaume Sisa • Víctor Manuel • José Menese (Enrique de Melchor) • Enrique Morente (Pepe Habichuela) • Mikel Laboa • Bibiano • Benedicto • Miró Casabella • Labordeta • Lluis Pastor • Pablo Guerrero • Alan Stivell • Lluis Cilia • François Rabbath •

GRUPS

• La Trinca • Coses • Companyia Elèctrica Dharma • Oriol Tramvia • Big Band del Sindicat de Músics de Catalunya • Gòtic • Lluis Miquel i els 4 Z • Oskorri • La Bullonera •

MUSICA CLASSICA

• Carles Santos • Duo Internacional de Guitarra Eulogio Dávalos y Miguel Angel Cherubito • Grup Instrumental Català • Trio Bartok • Quartet Numen • Anna Ricci • Barbara Hela •

ESPECTACLE PER A NENS

• U de Cuc • Titelles Txulapis •

SARDANES

• Cobla La Principal de Terrassa •

ACTE POLITIC

(Diumenge a las 18 h.)

• **Dolores Ibarruri (President del PCE)**
• **Santiago Carrillo (Secretari General PCE)**
• **Gregorio López Raimundo (Secretari General PSUC)**

PARTICIPEN I PRESENTAN

• Antonio Gades • Marisol • María Josep Arenós • Alfred Luchetti • Juan Diego • Tina Sainz • Ana Belén • Nadala Batista • Concha Velasco •

ALTRES

• BALL • CERCAVILA • ESPECTACLE INFANTIL • CINEMA • RESTAURANTS • BARS • CASTELLERS • DEBATS • LLIBRERIA • DISCS • LLIURE ACCES AL MUSEO D'ART DE CATALUNYA • EXPOSICIO DE L'HISTORIA DEL «TREBALL» CLANDESTI •

Annex 1: Programa de la primera edició de la Festa de Treball. Font: Arxiu Nacional de Catalunya. Fons ANC1-230 / Partit Socialista Unificat de Catalunya (PSUC). Unitat 4875. Festa de Treball de 1977. Propaganda i comunicació.

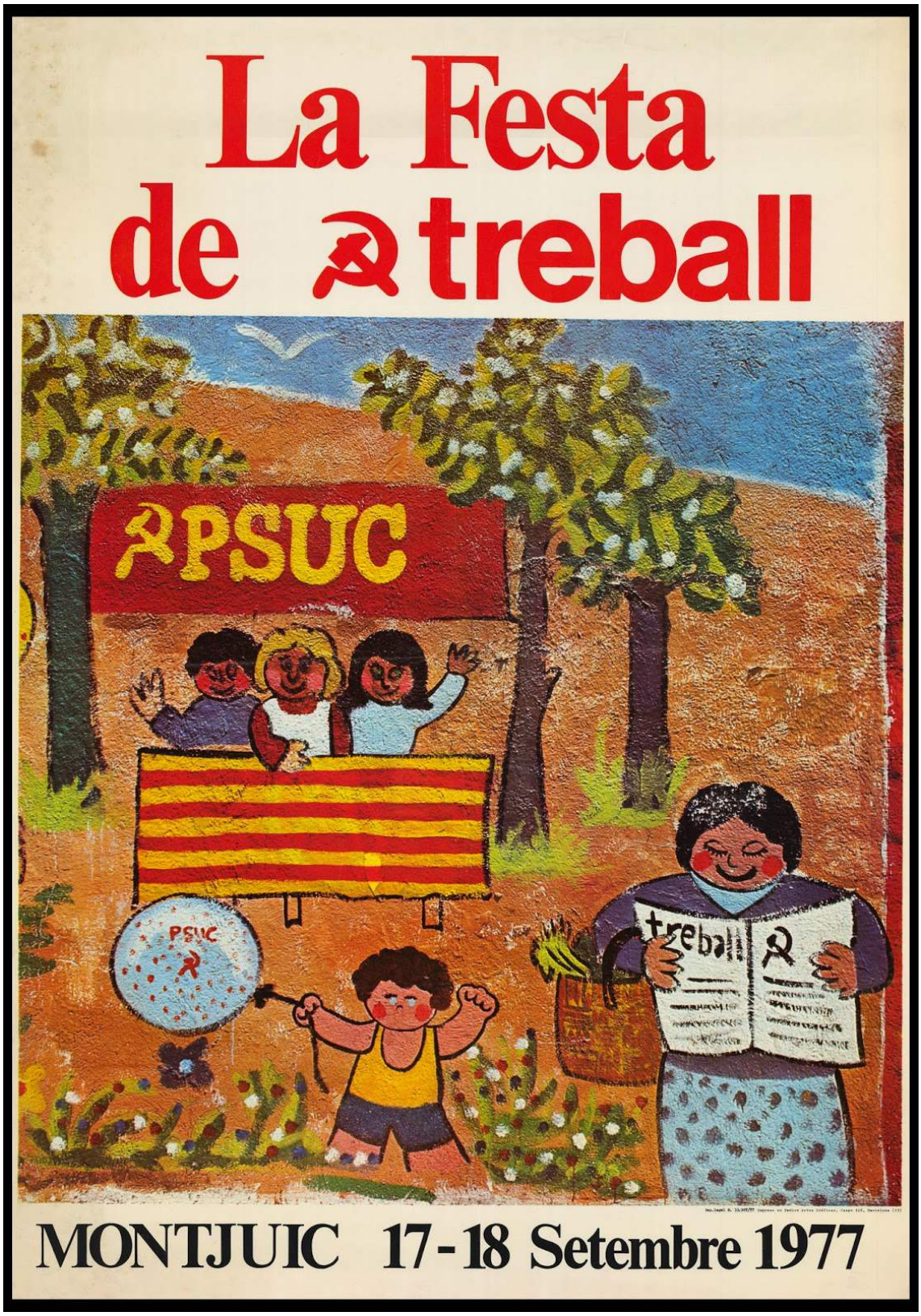

Annex 2: Cartell de la Festa de Treball a partir del mural del barri de la Sagrada Família fet durant les primeres eleccions democràtiques l'any 1977. Font: Arxiu Nacional de Catalunya. Fons ANC1-230 / Partit Socialista Unificat de Catalunya (PSUC). Unitat 4875. Festa de Treball de 1977. Propaganda i comunicació.

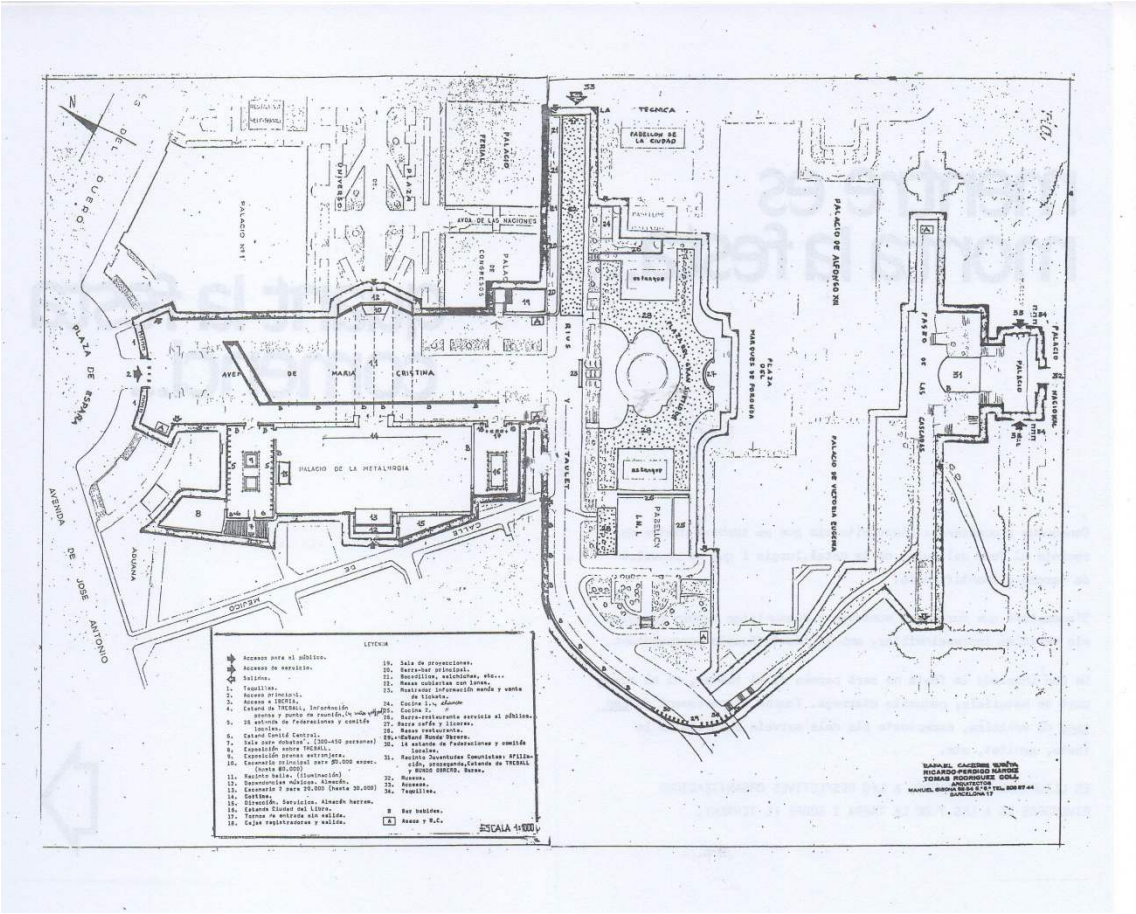

Annex 3: Plànol del palau de Montjuïc amb els espais habilitats de la Festa de 1977. Es van distribuir mapes com aquest pels participants. Font: Arxiu Nacional de Catalunya. Fons ANC1-230 / Partit Socialista Unificat de Catalunya (PSUC). Unitat 4873. Festa de Treball de 1977. Preparació.

PROJECTE D'ESTRUCTURA ORGANITZATIVA

Per nosaltres es absolutament clara la necesitat de formar un e - quip compacte de Treball, amb unes responsabilitats concretes de- limitades i dividides en bases als diferents aspectes tècnics i organitzatius d'una festa d'aquestes dimensions.

Per tant, un projecte d'organigrama seria el se- güent :

- Comissió general econòmica, comercial i de pressupost
- Comissió serveis tècnics
- Comissió programació
- Comissió ordre intern
- Comissió promoció
- Direcció general de la Festa

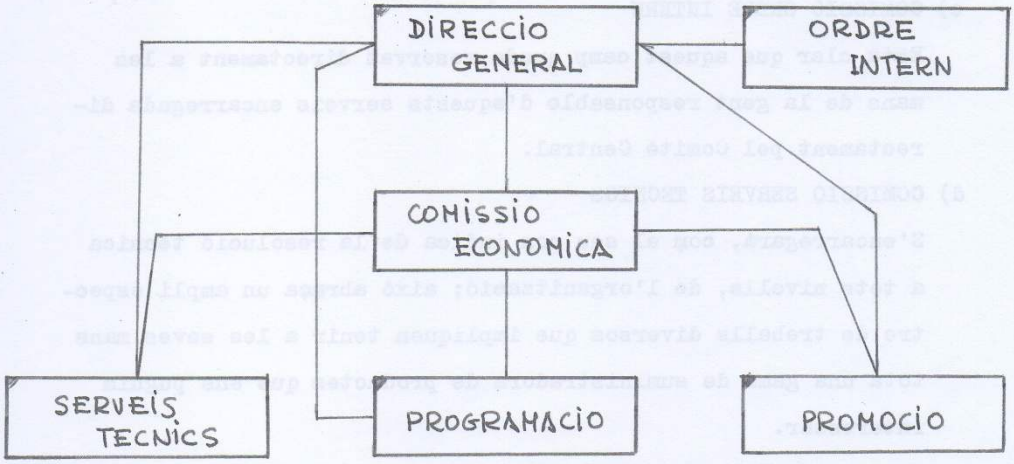

Annex 4: Informe mecanografiat sobre l'estructura organitzativa de la Festa de Treball de 1977. Esquema sobre el funcionament de les diferents comissions encarregades. Font: Arxiu Nacional de Catalunya. Fons ANC1-230 / Partit Socialista Unificat de Catalunya (PSUC). Unitat 4873. Festa de Treball de 1977. Preparació.

Annex 5: Antoni Gutiérrez Díaz, Santiago Carrillo i Gregorio López Raimundo en l'acte polític del diumenge 18 de setembre de 1977 a la Festa de Treball. Es pot veure de fons la senyera de 25 metres d'amplada desplegada durant la Festa. Fotografia de Manel Armengol.

Enllaç: https://www.flickr.com/photos/manel_armengol/albums/72157636186652285

Sèrie G
Nº 015190

Sèrie O
Nº 040190

EL PSUC
no té altres ingressos que l'ajut dels seus militants i amics
"RECONSTRUIR CATALUNYA"

PSUC
CAMPANYA D'AJUT 1979

Bo d'entrada a la FESTA DE treball

El PSUC obsequiarà amb 500 premis següents:
1r. 1 pis de 4 milions
2n-3r-4t 3 cotxes grans (R-12)
5è a 14è 10 cotxes petits (127)
15è a 20è 6 viatges a Cuba (2 persones, 15 dies)
21 a 25è 5 viatges a Itàlia " "
26è a 30è 5 viatges a l'URSS " "
31è a 35è 5 viatges a Romania " "
36è a 40è 5 viatges a Iugoslàvia " "
41è a 55è 15 televisors en color
56è a 75è 20 Beques d'estudis de 50.000 Ptes.
76è a 100 25 rentaplats
101 a 150 50 màquines fotogràfiques INSTANT
151 a 200 50 Bicicletes
201 a 300 100 lots de deu cassettes
301 a 500 200 rellotges.

150 Ptes.

El sorteig de tots els viatges tindrà lloc davant de notari el 5 de maig de 1979—El sorteo de todos los viajes se realizará ante notario, el 5 de mayo de 1979.
El sorteig de la resta d'obsequis tindrà lloc davant de notari durant la Festa de Treball d'enguany.— El sorteo del resto de premios se realizará ante notario, durante la próxima fiesta de Treball.
Aquest bo dona dret a l'entrada permanent a la festa de Treball 1979- Este bono da derecho a entrada permanente a la Fiesta de Treball 1979.
Tots els billets caducaran el 31 de desembre de 1979.—Todos los bonos caducaran el 31 de Diciembre de 1979.

Annex 6: Bo d'entrada de la Festa de 1979. En ell s'hi poden apreciar les clàusules del sorteig i els premis. Font: Arxiu Nacional de Catalunya. Fons ANC1-230 / Partit Socialista Unificat de Catalunya (PSUC). Unitat 4903.

Annex 7: Programa de la Festa de Treball de 1979. Font: Arxiu Nacional de Catalunya. Fons ANC1-230 / Partit Socialista Unificat de Catalunya (PSUC). Unitat 4903.

Annex 8: Fotografia del públic a la pujada del Palau Nacional a Montjuïc. Festa de Treball de 1980. Font: Vicente Izquierdo, Manuel (2017): «Rockers de tots el països, uniu-vos! The Ramones: el concert més improbable de la Festa de Treball». *L'Avenç*. Núm. 430. p. 36.

Els líders palestins i libanesos a la Festa, juntament amb el secretari general i el president del PSUC i Santiago Carrillo

Annex 9: Antoni Gutiérrez, Santiago Carrillo i Gregorio López Raimundo vestint el mocador palestí *kufiya* en el míting final de la Festa de 1982. Font: Borja, Jordi (30/09/1982): «Internacional. Palestina i el Líban a la Festa de Treball. Ser solidari amb els pobles palestí i libanès és un deure polític». *Treball*. Núm. 731. Fotografia de Pérez Molinos.

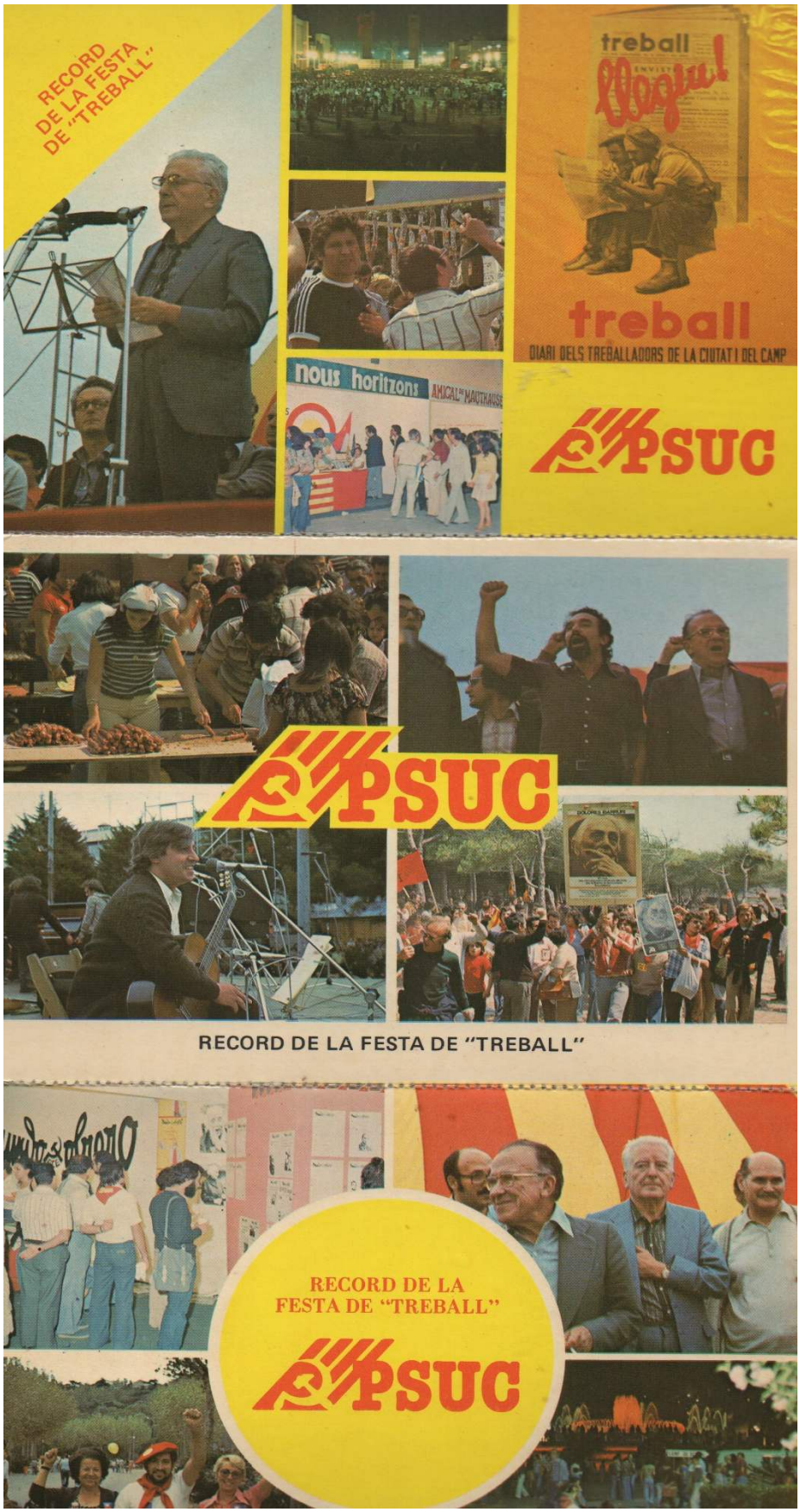

Annex 10: Diverses postals de record de la Festa de Treball impreses per l'agrupació Clot-Camp de l'Arpa del PSUC. Any sense determinar però segurament sigui de les primeres Festes. Font particular.